

రాజా ప్రేమింగు
2 ఆకా ముత్తయప్పన్ వీధి
మద్రాసు-1

ఆంధ్ర భామినీ విలాసము

(శ్లోక సహితము)

ఏని సుధామయోక్తుల యహీనరసంబును గ్రోలు వాణి, చేఁ
బూనిన వీణె తంతులను ముట్ట కనాదరము స్వహించు, నా
ధీనిధి పండితేంద్రు నుడితీరు గ్రహించి శిరంబు నూఁపఁడెం
తే నృపకుండు, దాఁ బశుపతిప్రతిమం డటు సేయనేర్చినా

గ్రంథకర్త:—

విద్వాన్ వేదము వేంకటకృష్ణ శర్మ

ప్రథమ ముద్రణము : 1951

సర్వ స్వామములును గ్రంథకర్తవి

వెల : ప్రతి 1-కి రూ 3—0—0

ఈ గ్రంథకర్త - ఇతర కృతులు

కుందమాల (దిక్షాగ నాటకమునకునువాదము)	....	2	0	0
సుఖావిత రత్నమాల	....	0	6	0
శ్రీరామ (లక్ష్మీ స్వభావము : పద్య)	....	0	6	0
ఆంధ్ర పాండవ గీతలు (పద్య)	....	0	6	0
ధర్మ విమర్శనము (గద్య)	....	1	0	0
భక్త కల్ప శతకము....	....	0	8	0
శిష్యనీతి బోధిని శతకము	....	0	3	0

(అచ్చులో ఉన్నవి)

విష్ణు మహామాయా విలాసము (పద్య)	....	....
భక్తవత్సల శతకము (చంపకములు)	....	....
ఆంధ్ర సౌందర్య లహరి	....	....
మహేశ మాలా (సంస్కృతము)	....	....
ఊరు భంగము (భాసనాటికకునువాదము)	....	....
పద్మప్రాభృతకము (కూద్రకకవిభాణమునకు అనువాదము)	....	....

ప్రతులకు :

విద్యా వేదము వేంకటకృష్ణ శర్మ.

16 స్వామి పిళ్ల వీధి

మాళ-మద్రాసు-7

ఉ పో ద్ధా త ము

శ్రీ వేదము వేంకట కృష్ణశర్మ గారు తాము రచించిన పండిత రాయల 'భామినీవిలాస (పండితరాయశతక)'— ఆంధ్రానువాదమునకు నన్నుపోద్ధాతము వ్రాయుమని కోరిరి. నాకుఁ బ్రకృతముండు పనితోండ రలచే వారికోరిక నెంతవఱకు నెఱవేర్చఁగలనో; కాని యీ యత్యుత్తిమ కౌవ్యమున నాకుఁ గల యభిమానముం బురస్కరించికొని, యేతద్విషయ మునుగూర్చి యిందుక ముచ్చటింప నుత్సహించితిని.

పండితరాయల 'భామినీవిలాసము'న నాకే కాక, మాపూర్వులకుఁ గూడ నమితాదర ముండెడిది. పండితరాజ శతకమనుషేర, దానిని మొట్ట మొదటఁ దెనుఁగత్తరములలో ముద్రించినవారు మాపితృవృత్తులు. ఆశతక ములోఁ గొన్నిశ్లోకములకుఁ దెనుఁగుపద్యములనుగూడ మాపితృవృత్తు రచించి యందుఁ జేర్చియుండిరి. ఆ ప్రథమముద్రణముయొక్క ప్రతు లిప్పుడు దొరకక పోయినను, నది తిరిగియు విశాఖపట్టణమున మాముద్రా లయమునందే పునర్ముద్రితమయినది. అందు నూటికేఁబైఁగాఁ బద్యములు గలవు. ఆపద్యములన్నియుఁ బ్రథమాక్షరముల యకౌరాదివరుసను ముద్రింపఁబడినవి. అటుపిమ్మట, తునిలో తునిజమిందారు గారి కోరికపై మాపితామహులగు మహామహోపాధ్యాయ శ్రీపరవస్తు వేంకటరంగా చార్యులయ్యవారలు గారు మరలఁ బ్రచురించి యుండిరి. అందు వేయిం టికేఁ బైఁగా శ్లోకములు గలవు. ఆప్రచురణముయొక్క ప్రతులుగూడ నిప్పుడు దొరకుటలేదు. తరువాత ననేకస్థలములలో 'భామినీవిలాసము'— ముద్రింపఁబడినది. వీని యన్నింటిలోను నేను బేర్కొనిన వైప్రథమ ప్రచురణములలోని పద్యములసంఖ్యలకు మధ్య గాఁ బద్యసంఖ్యలు గలవు. దీనింబట్టి 'భామినీవిలాసము'లోని శ్లోకసంఖ్య స్పష్టముగా మనకుఁ దెలి

యనియు, నందుఁ బ్రక్షిప్తములు విశేషముగాఁ జేరియున్నవనియు మనము నమ్మవలెను. అసలు పండితరాజు పద్యముల ఛాయ నుండు ననభిజ్ఞాత కర్తృకములగు సుభాషితములు గొన్ని పండితరాజున కంటఁ గట్టఁబడినట్లు తోచుచున్నది. భర్తృహరి శతకములకుఁగూడ నీస్థితియే సంభవించినట్లు చెప్పఁబడుచున్నది. ఇది యెట్లున్నను దీనివలన నొక యంశము స్పష్టపడుచున్నది. పండితరాజు పద్యము లత్యుత్కృష్టము లయినవనియు, నుత్కృష్టపద్యము లతనిచేతనే రచియింపఁబడి యుండవలయుననియుఁ బండితులు తలంచుచుండిరి. తత్కృత శతకము సంకీర్ణ మయినను పండితరాయల కది గౌరవాపాదకమని చెప్పవచ్చును.

రాజాస్థానములలో నుత్కృష్టతమ మనఁదగు ఢిల్లీ మొగలుల యాస్థానమునందుండిన వాఁడగుటచే నతని యన్యోపదేశము లప్రతిమము లయినవి. మిగిలిన కథ లెట్లున్నను, బండితరాజు ఢిల్లీ మొగలుల నాశ్రయించి యుండెననునది నిర్వివాదాంశము. “ఢిల్లీ వల్లభ పాణిపల్లవతలే నీతం నవీనం వయః” — అని యతఁడే చెప్పుకొనియున్నాఁడు. అతఁడు ఆక్బరు-షాజహానుల కాలములలో జీవించియుండె ననుచున్నారు. షాజహాను కుమారుఁడగు దారాకుఁ బండితరాయలయం దపరిమితమగు నభిమాన ముండెను, కాని, దారా ఢిల్లీసుల్తాను కౌకపోవుట పండితరాజు దురదృష్టమని చెప్పవచ్చును. దారా మరణముతోఁ బండితరాజునకు ఢిల్లీ సంబంధము తెగియుండవచ్చును. ఆక్బరుచక్రవర్తి పండితరాయల యపూర్వ మేధాశక్తి కాశ్చర్యపడేడివాఁడని చెప్పుదురు. షాజహాను ఇంద్రియ సుఖాకాంక్షీ యగుటచే, నతనికిఁ బండితరాయలను విశేషముగా గౌరవించుట కవకాశము లేకపోయి యుండవచ్చును. పండితరాజు తనవార్ధక మును మధురలోఁ గడపి యచ్చటనే మరణించె నంగురు.

పండితరాజు వ్యాకరణమున, న్యాయమున, సాహిత్యమున విశేష పాండిత్యమును సంపాదించెను. ఇతఁడు కావ్యనాటకాలంకారములను

దనపితృపాదులయొద్దను, తర్కవ్యాకరణములను ఖండించుచు, శేషవీరేశ్వరుడు మొదలగు ప్రసిద్ధపండితులయొద్దను నభ్యసించెను. ఈవీరేశ్వరుడు కాశీలోని సుప్రసిద్ధ వ్యాకరణపండితవంశమున శేషవంశమునకుఁ జెందిన వాఁడు. ఇతని పూర్వులలో నొకఁడు శేషరామచంద్రుఁడే 'ప్రక్రియాకాముది'ని వ్రాసెను. భట్టోజీదీక్షితుఁ డీప్రక్రియాకాముదీచ్ఛాయనే తన సిద్ధాంతకాముదిని విరచించెను. ఈ భట్టోజీదీక్షితుఁడుగూడ శేషవీరేశ్వరునకు శిష్యుఁడే. అందుచేఁ బండితరాజును భట్టోజీదీక్షితుఁడును సతీర్థులని చెప్పవచ్చును. కాని, వారిద్దఱును గలిసి సమకాలమున విద్యాభ్యాసమును జేసియుండరు. భట్టోజీదీక్షితుని వార్ధకదశలోఁ బండితరాజు యౌవనమున నుండియుండవచ్చును. అందుచే భట్టోజీదీక్షితుఁడు శేషవీరేశ్వరుని తండ్రియగు శేషకృష్ణునియొద్దఁగూడ విద్యాభ్యాస మొనర్చియుండవచ్చును. కాని, వీరేశ్వరుఁడుగూడఁ, దనతండ్రిగారి వార్ధకమున వారిశిష్యులకుఁ బాఠములు చెప్పియుండవచ్చును. ఆసందర్భమున భట్టోజీదీక్షితునకుఁ దానుసయితము గురువగుట తటస్థించి యుండవచ్చును. అందుచేతనే కావలయును, భట్టోజీదీక్షితుఁడు తనకుమారునకు 'వీరేశ్వరదీక్షితుఁ'డని నామకరణముచేసెను. పండితరాజుమాత్రము వీరేశ్వరుని శిష్యుఁడనుట నిర్వివాదాంశము. "అస్మద్గురు వీరేశ్వరాజాం తనయైః ఖండితాపి" — అని తన మనోరమాఖండనమున వ్రాసికొని యున్నాఁడు.

ఈ మనోరమాఖండన ప్రస్తావనావలనఁ దింగియు భట్టోజీదీక్షితుని ప్రసంగము కొంచె మెత్తవలసివచ్చెను. భట్టోజీదీక్షితుఁడు శేషవీరేశ్వరునకు, నతనితండ్రిగారికిని శిష్యుఁడగుచు, వారిపూర్వుల ప్రక్రియాకాముదీచ్ఛాయను దా నొక నూతన గ్రంథమును 'సిద్ధాంతకాముది' - యనుపేర వ్రాసి, దాని కీర్తికి భంగము గలిగించు ప్రయత్నము చేయుటయేకాక, 'ప్రాథమనోరమ' - యను స్వోపజ్ఞ సిద్ధాంత కాముదీ వ్యాఖ్యానమునఁ బ్రక్రియాకాముదిని ఖండించెను. ఇది పండితరాజు సహింసలేక, భట్టోజీ

దీక్షితుని గురుద్రోహి యని నిందించెను. ఇది చాలక తనగురువగు వీరేశ్వరుని కుమారుఁడు ఖండించియున్నను, దాను దిరిగియు 'ప్రాథమనోరము'ను- 'మనోరమాకుచమర్దన' మనుగ్రంథమున ఖండింప నారంభించెను. తన గ్రంథనామకరణమునందే తన యగహిష్టుతను వెల్లడించెను.

శేషవంశమువారు ప్రథమమున గోదావరీమండలవానులై యుండి. తరువాతఁ గాశీలో వాసము నేర్పఱచుకొనిరి. పండితరాజుకూడ గోదావరీ మండలమువాఁడే, ముంగండ్ గ్రామనివాసి, ఆతని తండ్రి పేరుభట్టు; తల్లి లక్ష్మీదేవి, వారింటిపేరు 'ఉపద్రష్ట'-వారు. పండితరాజు జగన్నాథుని కుటుంబమును, ఆతనిగురుకుటుంబమును నాంధ్రదేశమునకుఁ జెందినజే, అందుచే నాంధ్రులందఱును గర్వించుటకుఁ గారణము గలదు.

పండితరాజు గొప్పపండితుఁడైనను, నతనియందు పురోభాగిత్వము విశేషముగాఁ గలదు. ఆతని గ్రంథములలో ముఖ్యములయినవి ఖండన రూపములుగా నున్నవి. 'రసగంగాధర'-మతని గ్రంథములలో నెల్ల ముఖ్యతమ మయినది. అది యితరమత ఖండనములతో నిండియున్నది. అలంకారశాస్త్రమున ముఖ్యముగ నప్పయదీక్షితుఁ డతని ఖండనమునకు గుఱి యగుచుండెను. ఆతని 'చిత్రమీమాంస'-కుఁ బ్రత్యక్షముగ ఖండనము వ్రాసెను. ఆతని మనోరమా ఖండన మిదివఱకే పేర్కొనఁబడినది. జగన్నాథునకు సహనశక్తి లేదు. తన ప్రతిద్వంద్వలను సులభముగా విడువఁడు- 'భామినీవిలాసము'-కొక, యితఁడింకను మఱికొన్ని చిల్లర గ్రంథములను రచించియున్నట్లు తెలియుచున్నది. 'అసఫవిలాసము'- 'జగదాభరణము'- 'ప్రాణాభరణము'- 'యమునావర్ణనచంపు'- అను గ్రంథములను దాను రచించినట్లు తనరసగంగాధరమునఁ జెప్పకొని యున్నాఁడు. 'లక్ష్మీలహరి'- 'గంగాలహరి'- 'అమృతలహరి (యమునాస్తోత్రము)'- 'కరుణాలహరి'- 'సుధాలహరి'- అను చిన్నస్తోత్రగ్రంథముల నయిదింటినిఁగూడ జగన్నాథుఁడు రచించెను.

ఇప్పుడు మనకు బ్రహ్మముయినది 'భామినీవిలాసము'. ఇది నాలుగు భాగములుగా నున్నది. ఆన్యోక్తి సముల్లాసము, శృంగార సముల్లాసము, కరుణ సముల్లాసము, శాంత సముల్లాసము- అని వానికిఁ గ్రమముగఁ బేరులు. 'పండితరాజశతకము'. అని దీని వ్యవహారముండుటచే, నొక్కొక్క సముల్లాసమున నూతేరి శ్లోకములుండుట న్యాయము. కాని, నేను బైవి జెప్పినట్లు కొన్ని ప్రక్షిప్తము లిందుఁ జేరి యుండవచ్చును. అందుచేఁ బ్రకృతియు లభించిన శ్లోకములన్నియుఁ బండితరాయలని యగునో, కావో చెప్పఁజాలము. కాని, మూలశ్లోకము లన్నియుఁ బండితరాజు రచించినవే; కాని యతినిచేఁ బూర్వకపులనుండి సేకరింపఁబడినవి కావు. "మదీయ పద్మరత్నానాం మంజూమైకా కృతా మయా"- యని యతిఁడు తనపుస్తకమును గుఱించి చెప్పకొని యున్నాఁడు. అందుచే భర్తృహరిశతకములఁగూర్చి యున్న సందేహము దీనినిగుఱించి పడవలసిన యవసరములేదు. ఇందులో, నన్యోక్తిసముల్లాసమున ౧౦౧ శృంగారసముల్లాసమున ౧౦౨ కరుణసముల్లాసమున ౧౦౩ శాంతి సముల్లాసమున ౩౩ జగన్నాథపండితరాయల శ్లోకములకును, ఈ నాల్గింటిలోను గలిసి ౧౯౦ ప్రక్షిప్తశ్లోకములకును, శ్రీ వేంకటకృష్ణశర్మగారు తెనుఁగుపద్యముల రచించిరి.

భామినీవిలాసములోని శ్లోకము లన్నియు ముక్తకములు. ఇట్టి ముక్తక కావ్యములు సంస్కృతమున విశేషముగా నున్నవి. శృంగార రస యుక్తములయినవి యధికము. వీనిలో 'అమరుశతకము చాలఁబ్రసిద్ధి చెందినది. మిగిలినకావ్యములు నీతిబోధకములుగ నున్నవి. జనులకుఁ బురుషార్థములను బోధించుటకు వేద పురాణములనే కాక, కావ్యములగు గూడ మనవారు సాధనములుగా నుపయోగించిరి. వేదములలో నుపదేశించిన ధర్మముల నే తిరిగియు నితిహాస పురాణములలోను, గావ్యములలోను మనవారు పదేశించిరి. కేవలధర్మములను మాత్రము రాజాజ్ఞలవలె

నుపదేశించు వేదములు ప్రజలకు దుర్బోధములు గావచ్చును. ఆధర్మములనే యుపాఖ్యానములతోఁ జేర్చి, నిదర్శన పూర్వకములుగా నుపదేశించినచో, సులభముగా బోధపడు నని మనవా రితిహాసపురాణములను వ్రాసిరి. అంతకంటెను మృగుమధురతైలిని అలంకరించి చెప్పినచో, హృదయముల నాకర్షించు నని కావ్యములమూలమున నాధర్మములనే మనవా రుపదేశింప పాగిరి. ఇట్లు పురుషార్థముల నుపదేశించుటకు కావ్యరీతి క్రమముగఁ బ్రవర్తించినది. ఈపనిని నిర్వహించుటకు వక్రొక్తిమార్గ మధికసాధక మని మనవారు తలంచి యన్యోక్తులను రచింపఁబూని యుండి వచ్చును. రెండు నిషేధార్థకపదము లెట్లు విధిని దృఢపఱచునో, ప్రశ్నార్థకవాక్య మెట్లు యథాస్థితిని దృఢపఱచునో, యట్లే యన్యూపదేశము నుద్దిష్టార్థమును దృఢపఱచును. ఈపద్ధతిని విషయమును బోధించుట మనవారికి మొదటినుండియు నలవాటై యున్నది. ఋగ్వేదములో రి-వ మండలములోని 29, 164 నూక్తము లీయన్యూపదేశములకు బీజము లని చెప్పవచ్చును. ఇందు మొదటినూక్తమునందలి 10 ఋక్కులలోను పది మందిదేవతల నిర్వహించిన గొప్పకార్యములు నామనిర్దేశరహితములుగ వర్ణింపఁబడియున్నవి. రెండవదానిలో 52 మంత్రములు గలవు. వీనిలో నూర్యుడు, మేఘములు, మెఱపు, అగ్ని-మొదలగు దేవతల కార్యము లన్యూపదేశములుగా వర్ణింపఁబడియున్నవి. కొన్ని మంత్రము లెవరి నుద్దేశించి వ్రాయఁబడినవో సరిగాఁ దెలిసికొనుట కష్టముగా నున్నది. అధర్వవేదమునఁగూడ నిట్టి నూక్తములు కొలఁదిగఁ (9-2; 11-4, 5; 19, 5; 3, 54) గలవు. వేదకాలమున నిట్టికావ్యము లప్రధానములుగ నుండినను, గ్రమముగా నివి ప్రబలి సంస్కృతవాఙ్మయమున నొకప్రధానస్థానమును బొందినవి. ప్రత్యేకగ్రంథములుగాఁ గాక, సుభాషితగ్రంథములలో నిట్టి యన్యూపదేశము లెక్కుడుగఁ జేరియున్నవి. 'భామివీలూరము' వంటి విశిష్టగ్రంథములను గొన్నింటి నుదాహరణముకొఱకుఁ

బేర్కొనెదను:— అప్పయదీక్షితుని వంశస్థుడగు అచ్చాక్షదీక్షితుని
 'అన్యోక్తిమాలి'.— సోమనాథుని 'అన్యోక్తిశతకము'.— చంద్రమా
 డుని 'అన్యోక్తికంఠాభరణము'.— నీలకంఠదీక్షితుని 'అన్యోపదేశశత
 కము'.— మధునూదనుని (యింకొక) 'అన్యోపదేశశతకము'.— మొద
 లగునవి. ఆంధ్రమున నన్యోపదేశ కావ్యములు లేవు. ఆంధ్రవాఙ్మయ
 మునకు సంస్కృత వాఙ్మయము మొదటినుండియు నుపజీవ్యముగా నున్నది.
 ఇప్పుడది మఱియొకక్రొత్తవిధమున నుపజీవ్య మగుచున్నది. ఈ 'భౌమినీ
 విలాసము'ను దెనుఁగున ననువదించిన శ్రీవేదము వేంకటకృష్ణశర్మగారు
 తెనుఁగువాఙ్మయమున కెంతేని నేవచేసినవారగుచున్నారు. ఇంతకుఁ
 బూర్వముగూడఁ బండితరాయల పద్యములు తెలుఁగున ననువదించు
 బడినవి. మా పితృవృత్తలరచనను గుఱించి వైని బ్రసంగించియున్నాఁడను.
 అమృతానందస్వామిల ముఖ్యశిష్యులగు శ్రీదంట్ల నుబ్బావధానిగారు
 పదిపదునైదు సంవత్సరములకు మునుపు 'భౌమినీవిలాసము' నాంధ్రీక
 రించి యచ్చుపేయించి, విజయనగర మహారాజావారి సంస్కృతకళా
 శాలలో నేనుండఁగాఁ దెచ్చి, మాకందఱకుఁ జదివి వినిపించిరి. అయినఁ
 దిదిగియు దానిం దెనుఁగున ననువదించుట యవసరము గాఁజాలదు,
 మురారి చెప్పినట్లు మంచివిషయములను గవులు వర్ణితపూర్వము లని విడువఁ
 గూడదు. 'ముఖే ముఖే సరస్వతీ' యనినట్లు ప్రతిగ్రంథమునను నవ్యత
 యుండకతీరదు. శ్రీవేంకటకృష్ణశర్మగారికవిత్వము సరసమయినది.
 శైలి సులభమయినది. వీరి పరివర్తనము మూలమున కన్యూనాతిరిక్తముగా
 నున్నది. ఈగ్రంథమును వ్రాసి వీరాంధ్రభాషకొనర్చిన నేవ కడుంగడుఁ
 బ్రశంసనీయము. ఇట్టింకను వీరు గ్రంథాంతరములను రచించి యాంధ్ర
 వాఙ్మయమున కలంకారములను జేహుర్తులుగాక!

ఆరుపతి. } పరివస్తు వేంకటరామానుజస్వామి(ఎం.ఏ).
 18-1-1950 } శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్య కళాశాలాధ్యక్షుడు.

విజ్ఞప్తి

నాయెద్దనుండిన యొకొనొక బొంబాయిప్రతి 'భామినీవిలాసము' ననుసరించి యీ యనువాదమును కడిచిన చిత్రభాను సం॥న సాగించితిని. తరువాత ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాగారములోని ప్రతులవేకాక, యీక్రింది గ్రంథములు (1) 1895 సం॥న శ్రీ మహాదేవసూరి దీక్షితుల 'ప్రదీపికా' వ్యాఖ్యతోఁ బ్రచురింపఁబడిన (బొంబాయి) ప్రతి, (2) 1935 సం॥న విద్యాసుధాకర శ్రీ చూరదత్తశర్మగారి 'చమక' వ్యాఖ్యతో ముద్రితమయిన (పూనా) ప్రతి, ఇది దాదాపు బొంబాయిప్రతి ననుసరించినది.- (3) శ్రీ ఆకుండి వ్యాసమూర్తి శాస్త్రిగారి 'భామినీవిలాస శతక' ఆంధ్రానువాదము. ఇందు అన్యోక్తులే 401 పద్యములున్నవి. (4) శ్రీధమిడి సత్యనారాయణగారు 1926 సం॥న ప్రచురించిన 'పండితరాయల జీవితము' అను గ్రంథము. (5) 1937 సం॥న అచ్చయిన శ్రీదంట్ల సుబ్బావధానిగారి ఆంధ్ర భామినీవిలాసము'లను గూడఁ జూచితిని.

నేను చాలవఱకు (1), (2) గ్రంథములలోనివేకాక, (3) వధానిలోని ప్రక్షిప్తముల ముఖ్యములని తోచినవానింగూడఁ దెలింగించితిని.

ఇయ్యది ముద్రించి ప్రకటింపఁదలంచినంతన కొందఱు మిత్రులును శిష్యులు నార్థికముగ సాయమొనరింప ముందుకువచ్చి ననుఁ బ్రోత్సహించిరి. ముఖ్యముగ నామిత్రులును, రాజాప్రింటర్సు ప్రొఫెసరుటర్లునగు శ్రీ సమర్థి చెంగల్రాజుగారికి నాయెడను, నాముద్రణకార్యమునెడను గల శ్రద్ధాభక్తులు మఱువరానివి. వారికెల్ల నా హృదయపూర్వకాశీస్సులు, మఱి తమకుఁగల యనివార్య కార్యముల నేని త్యజించి, వాత్సల్యమున నా యనువాదమును సాంక్షముగఁ బరిశీలించి యుపోద్ఘాతము ప్రాసీయొసంగిన శ్రీ వేంకటేశ్వరప్రాచ్యఃశాఖాలాధ్యక్షులగు శ్రీమాన్ పరవస్తు రామానుజస్వామిగారికిని, ముద్రణవిషయమున నాకుఁ జేదోడు వాదోడుగ నుండిన మిత్రవరేణ్యులు శ్రీ ఆంధ్ర శేషగిరిరావు గారికిని నా కృతజ్ఞతాభివందనములు. ఆంధ్ర విద్వజ్లోకము పండితరాయలయందలి గౌరవమున నేని ఇందలి గుణదోషములం దెలుపఁ బ్రార్థితులు.

ఇట్లు, వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ.

స్వవిషయము

శ్రీ సమ్మానిత భారతీ సదన, మా
 శ్రీ కృష్ణరాయాధిపా
 వాసం, బప్తకపీంద్ర దిక్కరివర
 వ్యాహారరంగం, బమి
 త్రాసు స్సంగ్రహణైక వీరభట గే
 హం, బాంధ్రదేశంబునక
 వాసిక రాయలసీమ గాంచి, సిరులం
 భాసిల్లు, దక్షిణోణిలోక॥

తేట తెల్లుల తీసి మాటలతేనెలు,
 ఋగ్వేదికవి, సర్వయింతి కొసకె,
 జానుఁదెల్లుల నువాసన పల్కుఁబూసరుల్,
 మల్లన, చమనలతెల్లి కిడియె
 గమ్మ తెల్లుల చవిగల నుడుగుక్కెఱల్
 పెద్దయ పొత్తంపువెలఁది కొసకె
 మేలి తెల్లుల మగఁజూలకై తలనగల్
 పోల్పెద్దికవి వీణెపాలఁతి కిడియె
 నెచట, నా తొండమండల మింపులొలుకు
 తెలుఁగు విద్వేల పడఁతి యందియలమోత

భువన విజయంబుగా విని, మ్రోడులెల్లఁ
జవురులెత్తిన యసమ విచిత్రధాత్రి॥

సాళువ మాక నృపాలక
పాలితమయి తన్నహీశ భవభూపా వా
సాలంకృతమయి మివులం
గ్రాలును గార్వేటినగర రాజ్యం బందుక॥

పదకవీశ్వర సారంగపాణి మధుప
మధుర సంగీత యుక్తార మండితమ్ముఁ
బ్రౌఢ కవిరాడనం తరాడ్యంశ రత్న
పికమ్మదు ధ్వని చిత్రవాగ్విలసిత మది॥

(శ్రీ) వేణుగోపాల లావణ్యశతకమ్ము
లొనరించి గ్రామంబుఁ గొనియె నొకఁడు,
విప్రనారాయణ విష్ణుభక్త చరిత్ర
వ్రాసి యాందోళికల్వడసె నొకఁడు,
చంపురామాయణ సత్కృతి ననువాద
ముంజేసి కవిమేరఁ బొందెనొకఁడు,
అలసాని పెద్దనవలెఁ జాటువుం జెప్పి
గండపెండారమ్ముఁ గాంచె నొకఁడు,

ఏనరేంద్రుల కొల్వూటాన వెలసి
యట్టి కార్వేటినగరధరాధిపతులు,
సత్యధర్మ దయాదాన శౌర్యయునులు
ఆంధ్ర గీర్వాణభాషా మహాభిరతులు॥

వారి కాశ్రితు లాపు, లాచారయుతులు
అంధ్ర వైదికులును గౌశికాన్వవాయు
లాహితాగ్నులు పాండితీ వ్యాప్తయశులు
విబుధ గురువరతులులు వేదకులులు॥

౬

అవనిపాల ప్రదత్త పల్వంశికాది
సకల సమ్మానకలితు, లాస్థాన ముఖ్య
పండితేంద్రులు రాట్కుల బ్రాహ్మణులయి
పొలుచు వేదాన్వవాయులఁ బొగడఁదరమె॥

౭

వారలలో శ్రుత్యంత వి
చారుఁడు శాస్త్రోక్త కర్మ సారాచారుం
డా గాధిత గురుపాదుం
డా రమణంభ ట్టెసంగె నమలగుణుడై ॥

ఆయనఘుండు గాంచె నుతు
లైదుగురక, నరసింహదీక్షితుక
ధీయుతు, సుబ్బయక సుకవి,
దేవి పదాంబుజ భక్తు శేషయక,
గాయజమూర్తి వేంకయ, న
కల్పప రాజకృతి ప్రవీణ దీ
క్షాయత చిత్తు రామయను
జక్రిమహాయుధపంచకం బనక॥

౮

అధిపార్థితుఁ డయి, యాధాన మొనరించి
దీపించె నరసింహ దీక్షితుండు,

జ్యోతిష వ్యాకృతి శాస్త్రజ్ఞుడై కవీ
 శాఢ్యతఁ బడసె సుబ్బయ్యశాస్త్రీ
 శ్రీ విద్యఁగని, మంత్రసిద్ధుఁ, డంతర్వాణి
 యని యశంబంజ శేషయ్యభట్టు
 రాజకార్య ధురంధరత మించి నుతికెక్కె
 వేంకట నారాయణాంకబుధుఁడు

విట్టల్లవై దిక తాకిక విధి వివేకుఁ
 డసమ భారతరామాయణాది సకల
 సత్కథాఖ్యానకుశలుఁడు శర్వభక్తి
 పరుఁడు, రామయదీనార్తిహరణ చణుఁడు॥ ౧౦

అందు, రామయ బుధునకు, నమ్మహాత్ము
 పత్నియగు సుబ్బనరసమ పావన తర
 గర్భమున నల్వురాత్మజుల్ గలిగి, రేను
 జ్యేష్ఠుడను, గొల్వఁ దమ్ములు నెలమిఁగాంతు॥ ౧౧

గురుజన పాదపద్మములఁ
 గొల్చి గడించిన పాండితిం, గటా!
 చిరము వ్యయించితిం బడుల
 శిష్యుల బోధయొనర్చుటందె, నేఁ
 దిరముగ నిందు నందు నియ
 తిక్ యశమిచ్చు కృత్ రచింపఁగా
 దొరకొననైతి జీనితి మె
 దూషితిమయ్యె నటంచుఁ గుందుచున్॥ ౧౨

అవకాశ మొదవ, నపుడపు
 డెవియొ కృతల్లొన్ని నే రచించితి వానికొ
 బ్రవిమలమహిఁ దిలకించిన
 కపులెడఁద స్మైచ్చుకొనుటఁ గడునుత్సృకతకొ॥ ౧౩

పండిత రాయల 'భామిని'
 కుండు ప్రశస్తిని దలంచి యుద్యద్భాషా
 మండనముగఁ దెలిగింపఁగ
 నిండుమదిం బూనుకొంటి నిపుణులు మోగడకొ॥ ౧౪

ఆంధ్రమున వ్రాసి రాకుండి వ్యాసశాస్త్రి,
 దంటు సుశ్వావధాని, యా దంటలట్లు
 వ్రాయలే, నై నఁ, బండితరాయకృతిని
 జాపలతరేఁప నే నిటు సలిపినాఁడ॥ ౧౫

అనువాదంబున నాయవజ్ఞతను జే
 యం బడ్డ రోషంబు లె
 ల్లను నద్దంబున యట్లు గాంచుటకు వీ
 ల్లా నుండు నంచుం, బుధేం
 ద్రుని శ్లోకంబులు గూడఁ జేర్చితిని, 'ని
 ర్దోషంబు నా తర్జుమా'
 యని గర్వంబునఁ జాటి చెప్పటకుఁ గా
 దంచార్యు లూహింపుడీ॥ ౧౬

ఎనిమిది నేండ్లనాఁడు రచి
 యించిన కావ్యము నేటికిట్లు కూ

శ్మిని హితులెల్ల నాదుకొన

మేలిమి పొత్తమురూపుఁ గాంచె న

న్యనమున దీనిఁ జూచి, మతి

మంతులు మెచ్చినఁ జాలు, నింక, నా

జననము సార్థకంబనుచు

స్వాంతమునం దలఁతున్ సుధీవరుల్॥

౧౭

కావ్యమున గుణ మెదియేనిఁ గ్రాలునేని

అది జగన్నాథపండితునిదిగఁ గొనుఁడు

దోషమెదియేని మదికింత దోఁచెనేని

అది మదీయమ మన్నింపుఁడయ్య! కరుణ॥

౧౮

గొప్ప కవులె కనితలలోఁ

బప్పునఁ దారడుగువై వఁ బొల్పడ, నింక, నా

తప్పుల నడుగ న్యలయునె?

కుప్పలు గలుగున్ శ్రమింపఁ గోరుదు బుధులన్॥

౧౯

తప్పుప్పు లెనఁగుఁ 'దూ' 'చా'

తప్పని తెలిగింపుగాదు, దయతోఁ దజ్ఞుల్

దప్పలు నొప్పులు దెలిపినఁ

దప్పక గ్రహియింతుఁ దలనుదాల్చి యడఁగువన్॥

౨౦

శ్రీజగన్నాథ పండితరాయప్రశస్తి

శ్రీ ఢిల్లీశ్వర దత్త భోగములఁ బే
ర్పిం గాంచి, విద్యాధిక
ప్రౌఢిక్ విద్యదఖర్వగర్వదళన
ప్రఖ్యాతి నార్జించి, సం
వ్యాధాంచత్కవితా మహత్త్వమున 'కో
హో' యంచు శీర్షంబులన్
మూఢుల్ గూడఁ గదల్చు శోభిలిన నిన్
గొల్తుం బుధేంద్రా, మదిన్ ॥

పండితరాయ! త్వన్మధుర
వాక్యముదంచిత భావ బంధురా
ఖండ రస స్రవ స్మహిత
కావ్య కృతి ప్రవణత్వ మా 'మొఘుల్'
మండలనాథ మానసము
లక్ హరియించి బహూకృతుల్ గడుం
దండిగఁ గూర్చె నీవెగద
ధన్యుడన౯ సుకవీంద్రమండలి౯ ॥

పరమ పవిత్రాంధ్ర వసుమతీ వసుమతీ
 త్రిదశ వంశంబున నుదయమంది
 ప్రకటిత గీర్వాణ భారతీ భారతీ
 పాండిత్య సంపదఁ బరిధివల్లి
 మానిత ధీల్లీరమానాథ మానాథ
 మోదదాయిని కావ్యమును రచించి,
 మహిత గుణాశిసమ్మానిని మానిని
 యవని నర్థాంగిఁగా నాదరించి
 జహ్నుసంభూత సంభూత సకలదురిత
 నికర హారక! హార కనక దుకూల
 శోభివై, భవ వై భవ స్ఫురణ మంది
 విబుధరాజేంద్ర! రాజేంద్ర వినుతిఁ గంటి॥

కృతి సమర్పణము.

శ్రీభూనీళలు చాల కింకారా స

ర్గిం, బీబీ నాంచాడు, నే

మో, భార్యామణిగా గ్రహించితని ని

న్నాహింత్తు భక్తుల్, సువి

ద్యా భద్రుండు, బుధామరేంద్రుండు, జగ

న్నాగుండు బీబీ సతి

భోభక్ జేకొనెనండు లోకు లహహా !

చుట్టలొ మిరిద్వరుక్ ।

బాంధవుండె గాక, భక్తుండు, ప్రాజ్ఞవరుండు,

పండితాఖండలుండు మొఘల్పుభునుతుండు

అలజగన్నాథుం డతని కావ్యకుసుమంబు

‘భామినివిలాస’మర్పింతుం, ద్వత్పదముల ।

మరులుగొనె, నొల్లసిరి, వసమాలఁ జూచి,

వలచె నిదె ‘కుండమాల’ను ‘భామిని’ కని,

కలుములుం గళ లిచ్చు నీ చెలులఁ గూడి

యలరుచు జగమ్ములేలు శేషాద్రి రమణ ।

శ్రీః

పండితరాజు తిలక జగన్నాథ ప్రణీతః

భామి నీ విలాసః అన్యోక్తి సముల్లాసః

మాధుర్య పరమసీమా
సారస్వత జలది మథన సంఘాతా
పిబతా మనల్ప సుఖదా
వసుధాయాం మమ సుధా కవితా.॥

దిగంతే శ్రూయంతే మద మలిన గంధాః కరతీనః
కరిణ్యః కారుణ్యాస్పద మనమశీలాః ఖలుమృగాః
ఇదానీం లోకేస్మి న్ననుపమ శిఖానాం పునరయం
నఖానాం పాంకిత్యం ప్రకటయతి కస్మి స్మృగపతిః.॥

ఘరా సరసి మానసే వికచ సారసాశి స్థల
త్పరాగ సురభీకృతే వయసి యస్య యాతం వయః
స పల్వల జలేధునా మిల దనేక భేకాకులే
మరాల కుల నాయకః కథయ రే కథం వర్తతామ్ ॥

తృప్తా లోల విలోచనే కలయతి ప్రాచీం చకోరీగఢే
మౌనం ముఞ్చతి కించ కైరవకులే కామే దనుర్ధున్వతి
నూనే మానవతీజనస్య సపది ప్రస్తాతు కామేధునా
ధాతః కింసు విభౌ విధాతు ముచితో దారాధరా డమ్పరైః.॥

శ్రీః

భామి నీ విలాసము అన్యోక్తి సముల్లాసము

కం. భూరిమధురిమకు నెల్లయు,

సారస్వత జలధి మథన సంభూతయుఁ, బెం

పారఁగ సుఖదయు నగు నా

చారు కవిత్వామృతము వెసం జగ మాను॥

1

గీ. మద మలిన గండ కరటులు మసలె దెసల

తుదలఁ, గరిణులు కరుణ కాన్పదములెన్న.

మృగము లనమ శీలంబులు;— మృగవతి యిఁక

దేన విశిత్తాగ్ర నఖపాండితిని వెలార్చు॥

2

గీ. పుల్ల జలజావళి చ్యుత పుష్పరేణు

సురభిళం బగు మానస సరసి నీట,

వయసు, మును, గడపిన హంసవతి, యనేక

భేక వృత వాపి నిప్పు దేవిధి మెలంగు॥

3

ఉ. తూరుపునం జకోర వితతు ల్గనుఁ దృష్టఁ జలించు చూపులం,

గైరవసాళి మౌన ముడుగ న్వికసిల్లు, మరుండు చాపటం

కార మొనర్చు, మానవతి కాండము మానమడంగు, నిట్టిచో

వారిజ దంబరంబు విధుఁ బైకొనఁ జేసెడు, ఛాతః యేలొకో? 4

భా మి ని వి లా స :

అయి దలదరవింద స్కందమానం మరన్దం
తవ కిమపి లిహన్తో హ్లాగుజ్జన్తు తృజ్ఞాః
దిశిదిశి నిరపేక్ష స్తావకీనం వివృణ్వన్
పరిమల మయ మనోఽ దాన్తవో గన్ధవాహః ॥

5

సముపాగతవతి దై వా
దవహేలాం కుటజ మధుకరే మాగాః
మకరన్ద తున్దిలానా
మరవిన్దానా మయం మహామాన్యః ॥

తావ త్కోకిల విరసాన్
యావయ దివసాన్ వనాన్తరే నివసన్
యావత్ మిలదలిమాలః
కోపి రసాలః సముల్లసతి ॥

7

నితరాం నీచోస్మితి
త్వంభేదం కూప మా కదాపి కృథాః
అత్యన్త సరసహృదయో
యతః పరేషాం గుణగ్రహీతాపి ॥

8

కమలిని మలినీకరోపి చేతః
కిమితి దిక్తై రవలేహితా మభిజ్ఞైః
పరిణత మకరన్ద మార్మికా స్తే జగతి
జయన్తు చిరాయోషో శితిన్దాః ॥

9

భా మి నీ వి లా స ము

చ. ఆరవిరి తమ్మి : నీదు తొలుకాడెడు తేనియ నిచ్చఁగ్రోలి ను
 స్వరమునఁ బల్కు నీదు చెవిపజ్జిన తేం ; ట్లెక నీదు కోర్కెయుం
 బొరయక, దిగ్గిగంతములఁ బూర్తిగ వింపును ద్వత్పరీమళం.
 బరయఁగ గంధవాహఁడను నన్యుఁడు బాంధవుఁ డొక్కఁడెంతయున్

క. నినుఁ జేర, ప్రైవవళమునఁ
 జనుదెంచిన యళిని దెగడఁ జనకు కుటజమా
 కన, నది, మరంద తుందిల
 వనజాతంబులకు మివుల బహమాన్య గదా॥

౪

కం. లలితరసాలము, మిలదళి
 కులమాల యెదేని, పూచి గుమ్మనుదనుకన్
 చలఁగంద్రోయు వనాంతర
 ముల నెంచే విరస దివసములను బికంబా॥

క. 'కడు నీచమ' నని వేసట
 పడకుము, నీవెప్పుడుఁగాని పటుసరసత నొ
 ప్పెడు నంతఃకరణం బే
 ర్పఁడఁ, బరగుణములె గ్రహింతు వడిఁ, గూఁపంబా:

౪

క. ఆవహేలితానఖిజ్జమా
 లవు బకముల కతనఁ, గలఁగ నగునే యాత్మన్,
 భువిఁ బత్వమధుగుణజ్జము
 లివె, యకులు చిరాయుతగురు నెసఁగఁ గమలినీ॥

భామినీవిలాసః

యేనామస్త మరన్దే
దలదర విన్దే దినా న్యనాయిషత
కుటజే ఖలు తేనేహః
మధుకరేణ కథమ్॥

10

అయి మలయజ మహిమాయం
కన్య గిరా మస్తువిషయస్తే।
ఉద్గిరతో యద్గరలం ఫణినః
పుష్టాసి పరిమలోద్ధారైః॥

11

పాటీర తవ పటీయా॥ కః
పరిపాటీ మిమా మురీకర్తమ్
యత్పిషతా మపి నృణాం
విష్టోపి తనోపి పరిమలైః పుష్పమ్

12

నీరక్షీరవివేకే హంసాలన్యం
త్వమేవ తనుషే చేత్
విశ్వస్మి న్నధునాన్యః
కులవ్రతం పాలయిష్యతి కః॥

13

ఉపరి కరవాల ధారాకారాః
క్రూరాః భుజ్జమ పుజ్జవాత్
అస్తః సాక్షద్ద్రాక్షా తీక్ష
గురవో జయన్తి కోపి జనాః

14

భామి నీ విలాసము

క. విచ్చిన తామరఁ బెచ్చగు

నవ్వులఁ దేనియల, వినము లటువుచ్చి, యెటుల్

మెప్పును ? నేఁడీ కుటజము

నివ్వులుఁ దా మధుకరేంద్రుఁ డెద నకటకటా :

10

క. మలయజను : నీదు మహిమలఁ

బలుకఁగ నెవ్వనికి వీలుపడు ? గరళంబు

వెలిఁ గ్రక్కు నాగములఁ బరి

మలపు సముద్ధారములను మనుతువు గాదే॥

11

క. పాటీరమ : నీదగు పరి

పాటిం జేకొనఁగ నెవరి వశమగు ? నిన్నుం

గాటముగ నూఱుజనులకు

నేటుగ గందమునఁ బుష్పినే యిడుదు కదా ॥

12

క. ఈ రీతి నీపు నీర

క్షీర వివేకమున నాలసించినచో, నిం

కేరీ కుల ప్రతంబును

నారయఁ బాలింతు రన్య లవనిని హంసా॥

13

గీ. ఒడ్డ ధారాంచితాకార కలన వెలికిఁ

ద్రాచులటు క్రూరులై, యెద ద్రాక్షకేవి

గడు మధుర బోధ లొనఁగు నీజెగురువులు

గొందఱు గలారు, పారికగుం జనుంబు॥

14

భా మి నీ వి లా సః

స్వచ్ఛందం దలదరవిస్త తే మరందం
విస్తన్తో విదధాతు గుఱ్ఱేతం మిలిన్దః
ఆమోదా నథ హరిదంతరాణి నేతుం
నైవాన్యో జగతి సమీరణా త్రప్తవీణః॥

15

యాతే మయ్యచిరాన్నిదాఘ మిహిర జ్వాలాశతైః శుష్కతాం
గస్తా కంప్రతి పాస్త సస్తతి రసౌ సస్తాపమాలాకులా
ఏవం యస్య నిరస్తరాధి పటలై ర్నిత్యం వపుః క్షీయతే
ధన్యం జీవన మస్య మార్గసరసో ధి గ్వారిధీనాం జనుః॥

16

ఆపేది రేఘుర వథం పరితః పతజ్ఞా
భృజ్గా రసాలముకులాని సమాశ్రయన్తి
సజ్జోచ మణ్మతి సర స్త్వయి దీనదీనో
మీనో ను హస్త కతమాం గతి మభ్యుపైతు॥

17

మధువ ఇవ మారుతోస్మి న్మా
సౌరభ లోభ మమ్బుజిని మంస్థా
లోకానామేవ ముదే మహితో
స్యాత్మామునార్థితాం నీతః॥

18

గుఱ్ఱతి మజ్జ మిలిందో
మాలతి మామౌన ముపయాసీః
శిరసా వదన్యగురవః
సాదర మేనం వహన్తి సురతరవః॥

19

భా మి నీ వి లా స ము

- గీ. ప్రస్ఫుటాంబుజమా : నీమరంద మాని
 శ్రుతిసుఖంబుగ మధుపముల్ రొద యొనర్చుఁ
 గాని, నీపరిమళము దిక్పమితితుదలఁ
 బఱప శక్తుం, డనియకంటె బరుఁ డెవండు ? ॥ 15
- ఉ. వేసవి యెండ వేండ్రమున వేగమ నేనిటు శోషిలక, గడుక
 వేసటనొందు పాంథతతి విశ్రమ మెయ్యెడఁ గాంచు నంచుఁ, జిం
 తాసహితాత్మ వాచుఁ, గృశతం గను మార్గసరోవరంబ : త్వ
 ద్వాసిత జీవనం బెప్పుడు ధన్యము ; వారిధి జన్మ మేలొకో ॥ 16
- గీ. సరసి : నీవింకిపోవ, గ్రీష్మంబునందు
 నాకసముఁ జేరు హంస ముఖాండజములు,
 అశలు మాకంద ముకుళము లాశ్రయించు
 దీనమీనము లేగతి నూను,? నకట ॥ 17
- గీ. వారిజిని : మధుపమువలె మారుతునెడ
 సౌరభమునఁ బ్రలోభంబు సలుపవలదు,
 అతిమహితుఁ డాతఁడిట్లు భైక్ష్యమ్ము నెప్పుడు
 లోక మోదంబుకొఱకె తాల్చును, గడంగి ॥ 18
- క. లలిత రపం నొనరించెడు
 సరియెడ మౌనమును వీడుమా, మాఱితి : దా
 తృలసద్వరములు సురతరు
 వులె దానిం దలను దాల్చుఁ బూజ్యతదోపకా ॥ 19

భామినీవిలాసః

యై స్త్వం గుణగణవానపి
సతాం ద్విజిహ్వా రసేవ్యతాం నీతః
తానపి వహసి పటీరజ
కింకథయామ స్త్వదీయమాన్నత్యమ్

20

అపనీత పరిమాలాంతరకథే
పదం న్యన్య దేవతరుకుసుమే
ఘృష్పాంతరేపి గంతుం
వాఙ్మతిచేత్ మధుస ధన్యోసి॥

21

తటిని చిరాయ విచారయ విస్మయ
భువ స్తవ పవిత్రతాయాః
కుష్మన్త్యా ఆపి యుక్తం కిం
ఖలు రథోదకాదానమ్॥

22

ఏకస్త్వం గహనేన్మి న్కోకిల
నకలం కదాచి దపి కుర్యాః
సాజాత్య శంకయామీ న
త్వాం నిఘ్నన్తి నిర్దయా కాకాః॥

23

పత్ర ఫల పుష్ప లక్ష్మ్యైః
కదాప్యనృప్తం వృతంచ ఖలుకూతైః
ఉపసర్పేమ భవన్తలి
బర్హుర వద కన్య లోభేన ? ॥

24

భామినీవిలాసము

గీ. గుణగణము లుండియున్నిను గొప్పవారు
 గొలువఁ దలకొనరు ద్విజిహ్వములను నీవు
 తనుపునం చాల్చుకతనఁ జందనకుజంబః
 త్వన్మహాన్నత్య మిఁక మాకుఁ బలుకఁదరమె ? ॥ 20

క॥ దూరితాన్య పరీమళమై రహించు
 దేవతరుసుమమున నడుగీవు వెట్టి
 యభిలషింతువయేని పుష్పాంతరమున
 కరుగ, నీతెల్వి కేమందు మళివతంస ॥ 21

క॥ తటినీ! వింధ్యమున జనిం
 చుటను బవిత్రమవు నీవు. శోషించిననుం
 దటుకున బాటల నీర్గాను
 పెటుయు క్తమగున్ ? వివేక మించుక వలదే ? ॥ 22

క॥ కోకిలమ : యేకతంబున
 నీకానం జేయఁబోకుమీ కలరవమున్
 గాకులు సజాతిశంకన్
 నీకు నిర్దయతఁ గూర్చనేర్పవలధమున్ ॥ 23

క. ఫలపత్ర పుష్పసంపద
 గలుగఱు, నీయంద్రముండ్లు గడుఁజెలఁగెడు, నే
 ఫలమందగఁ మేమిఁకనీ
 వలనం జేరుదుము, చెప్పుమ, బర్హురకుజమా 24

భామి నీ విలాస :

తరుకుల సుషమాపహారం
జనయన్తిం జగతి జీవజాతార్తిమ్
కేన గుణేన భవానీతత
హిమానీ మిమాం వహసి ॥ 25

అమరతరు కుసుమసౌరభ
పేవన సంపూర్ణ సకల కామస్య
పుష్పాన్తర సేవేయం
భ్రమరస్య విడమ్పనా మహతీ ॥ 26

కలభ తవాన్తిక మాగత
మలిమేనం మాకదా వ్యవజ్ఞానీః
అపి దానసుందరాణాం
ద్విపధుర్యాణామయం శిరోధార్యః ॥ 27

పృష్టాః ఖలు పరపృష్టా
పరితో దృష్టాశ్చ విటపినః సర్వే
మాకన్ద నప్రపేదే
మధుపేన తవోపమా జగతి ॥ 28

తోయై రల్లై రతికరుణయా భీమభానౌ నిదాపే
మాలాకార వ్యరచి భవతా యా తరోరస్య పుష్టిః
సా కిం శక్యా జనయితు మిహ ప్రాప్యపేక్ష్యేన వారాం
ధారాసార్థా నపి వికిరతా విశ్వతో వారిదేన ॥ 29

భామినీపితామహము

క॥ తరుకుల సుషమాహారియు

ధర జీవప్రకరతాపదాయియు నగు నీ

సరణిఁ మీమనంహతి నే

పరుసఁ వహించెచో భవానీజనకా ॥

25

గీ॥ దేవతరుసుమ సౌరభసేవదమున

నన్ని కామములును బూర్తియై రహించు

నశికఁ బుష్పాంతరమ్ముల ననుభవించు

టహహ మిగుల విడంబన మగునుగాదె॥

26

క॥ కలభమ నీకడఁ జేరెడు

నశికం బొనరింపఁబోకు మవమతి, దానో

జ్వలములు ద్విపథుర్యంబులు

దలఁదాల్చుం దాని నెపు డుదార ప్రీతిక ॥

27

క॥ సరపుష్టము లడుగంబడె

బరిగతవిటవులును జూడఁబడ్డె మధుసముచేఁ,

బరికింప భగతి నీకవి

సరియై మాకందమా : ప్రశంసం గనునే ?॥

28

ఉ॥ వేసవిమండుతెండఁ గృపవేములుఁ గొంచెపునీట మ్రానికిం

జేసిన నీదుపెంపకము, నెక్కొనుప్రావృషవేళ వారిధి

రాసమితిం జగంబు వికిరంబొనరించెడు నీరదంబు దా

నేసురణిక ఘటింపఁగల దింతయు, నోవనపాల : పల్కమా ? 29

భా మి సీ వి లా సః

ఆరామాధిపతి ర్వివేక వికల్ సూనం రసానీరసా
వాత్సాఖిః పరుషీకృతా దశదిశా శృంధాతపో దుస్సహః
ఏవం ధున్వతి చంపకస్య సకలే సంహార హేతావపి
త్వం సింహ స్సమృతేన తోయద కుశోప్యావిష్కృతో వేధసా ॥ 30 ॥

స యత్రస్థేమానం దధిరతి భయభ్రాంత హృదయా
గలద్దానోద్రేక భ్రమ నలికదమ్భః క్షకరటిసః
స్థల స్మృక్తాభారే భవతి పరలోకం గతవతి
హరే రద్యద్వారే శివశివ, శివానాం కలకలః ॥ 31 ॥

దధానః ప్రేమాణం తరుషు సమభావేన విపులం
న మాలాకారో సా వకృత కరుణాం బాలవకులే
అయంతు ద్రాగుహ్య త్కుసుమ నికరాణాం పరిమలే
ర్దిగంతానాతేనే మధువ కలయుజ్కార భరితా ॥ 32 ॥

మూలం స్థూల మతీవ బద్ధన దృఢం శాఖాః శతం మాంసలా
వాసో దుర్గమహీధరే తరుపతే కుత్రాస్తి భీతి స్తవ
ఏకః కింతు మనాగయం జనయతి స్వాంతే మమాధిజ్వరం
జ్వాలాలీ వలయాభవ స్సకరుణో దావానలో ఘస్మరిః ॥ 33 ॥

గ్రీష్మే గ్రీష్మతరైః కరై ర్దినకృతా దగ్ధోపి యశ్చాతక
స్త్రావం ధ్యాయన్ పునవాసరా కథమపి ద్రాఘియసో నీతవాన్
దైవా ల్లోచనగోచరేణ భవతా తస్మిన్నిదానీం యది
స్వీదత్రే కరకాని పాతనకృపాం తత్కం ప్రతిబ్రూమహే ॥ 34 ॥

భా మి నీ వి లా స ము

చ॥ వనపాయం డవివేకి, నీరస మిలా భాగంబు : వాత్యాహతిఁ
జనితక్రూరత నెల్లదిక్కు లెనఁగుఁ ; జండాంశుఁడుఁ దుస్సహం,
దనయం, బన్నియుఁ జంపకంబునకు సంహారాస్పదంబుల్గదా : [30
నినుఁ బీయూషముఁ జిల్కఁ చాని, కెటుగాంచెం ధాత, యోతోయదా :

మ॥ కడు జొల్వారు మదాంబులన్ మధువ సంఘాతంబు మెల్లఁ, భయం
బడరుం జూపుల. నెందు ముగ్ధులు ధైర్యస్ఫురిమై నిల్వ, వి
ప్పుడు తత్సంహబిలంబు వాకిలి బుర్రున్నుత్తాభరంబొచు, సం
దడిగా నుండె. శివారుతంబులఁ, గటా తత్సంపతావాప్తిచేఁ॥ 31

గీ॥ తుల్యమగు ప్రేమఁ గనుఁ జెట్లఁ దోఁబమాలి

కాని, లేటొగడను గడుఁగరుణఁ జూడఁ
దయిస సుమగుచ్చ పరిమల, మది, యశితతి
రవభరిత దిక్తముల శీఘ్రముగఁ జూటు ॥

32

చ॥ తరువర : నీదుబోదె వితతం, విక బంధనమా దృఢంబు, బం
ధురములు శాఖలుఁ, వసతి దుర్గమహీధరసీమ, నెందు నీ
కరయఁగ వీతి? కాని, యదయాత్మఁడు మన్మరుఁ దాదవానలం
జురువడిమంటలం గమించి యూడ్చునొ నిన్నని యాత్మఁ గుందుడున్

మ. ఘనుఁడా : వేసవి దారుజాంశువుల వీకం గాల్చు నెద్దాని నా
యినుఁ, తాచాతక మాత్మ నిష్టలఁచు చెట్లఁ ద్రోయ దీర్ఘహముల్
గనులం భాగ్యతఁ దోచి తిట్లు వడగండ్లఁ దానిపై టువ్వు నీ
యనుకంపం గనుఁగొన్న. నెవ్వనికి మేమాదందగుఁ దీనినిఁ॥ 34

భామినీవిలాసః

దవదహన జటాల జ్వాల జాలా హతానాం
పరిగలిత లతానాం ప్లూయతాం భూరుహాణామ్
అయి జలధర శైల శ్రేణీ శృంగేషు తోయం
వితరసి బహు కోయం శ్రీమద స్తావకినః ॥ 35

శృణ్వన్ పురః పరుష గర్జిత మన్య హస్త
రే పాన్థ విహ్వల మనా నమనాగపి స్యాః
విశ్వార్థి వారణ సమర్పిత జీవనోయం
నాకర్ణితః కిము సభే భవతామ్బువాహః ॥ 36

సౌరభ్యం భువనత్రయేపి విదితం శైత్యం ను లోకోత్తరం
కీర్తిం కించ దిగజ్జనాజ్జణగతా కిం త్వేతదేకం శృణు
సర్వానేవగుణా వియం విగిరతి శ్రీ ఖండ తే సున్దరాన్
ఉజ్జన్తి ఖలు కోటరేషు గరల జ్వాలాం ద్విజిహ్వపలీ ॥ 37

నాపేక్ష్యం నచదాక్షిణ్యం
నప్రీతి ర్నచసంగతిః
తథాపి హరతే తాపం
లోకానా మున్నతో ఘనః ॥ 38

సముత్పత్తిః స్వచ్ఛే సరసి హరిహస్తే నివసనం
విలాసః పద్మయాః సురహృదయహారీ పరిమలః
గుణై రేతై రన్యై రపిచ అలిత స్యామ్బుజ తవ
ద్విజోత్తంసే హంసే రతి రతీవోన్నతి రియమ్ ॥ 39

భా మి నీ వి లా స ము

చ. దవదహనాతికిలల వితానము ద్రెక్కొన వ్రాలుతీవలున్
నవనెడు భూరుహంబులు మనన్ దయఁ గొండలచాళ్లకొమ్ములం
దవిరళతోయముం గురియుదౌర : నిరంతరమీవు, శ్రీమదుం
దెవఁడిఁకనీకు సాటియగు నెంచ భువిన్ జలవాహ : చెప్పమా 35

గీ. ఓరి పాంథుఁడ : యిదె, మేఘు దారుణంపు
టులుము విని, కట : కలఁగకు ముల్లమందు
సకుఁడ : విశ్వా ర్థి వారించుటకు నతండు
జీవనం బిడు వాఁడని చెప్ప వినవె ? 36

చ. పరిమలమో త్రిలోకముల వ్యాప్తము, శైత్య మలౌకికంబు, వి
స్ఫురయశమో దిగంగనల ముంగిటఁ బొంగెడుఁ, గాని కోటరాం
తరగత మా ద్విజిహ్వసముదాయము గ్రక్కు విసంపుమంటలన్
దరికొను, నీయుదంచిత గుణంబులు సర్వము, చందనాగమా : 37

గీ. కోరికయె లేక, దాక్షిణ్యగుణము లేక
ప్రియము లేకించు కేసంగతియును లేక
యుండినను, బ్రాణి తాపంబు నుడువునట్టి
యున్నతుండగు ఘనుఁడెపో నన్నుతుండు : 38

చ. సరసిరుహంబు : నీభవము స్వచ్ఛసరస్సున, నీనివాస మా
హరికరమందు, నీవు రమకాలయ, మాత్రిదశాత్మహారి నీ
పరిమళ, మిట్టి సద్గుణ విశాసితవీవు ; ద్విజేంద్రు, హంస సా
దరమునఁ జూచితేని యిఁక ద్వన్మహిమొన్నతి వన్నెకెక్కడే : 39

భా మి నీ వి లా స :

సాకం గ్రావగణై ర్లుతన్తి మణయో బాలార్కబింబోపమా
తీరే నీరవరైః సమం సభగవాన్నిద్రాతి నారాయణః
ఏవం వీక్ష్య తవావివేక మపిచ ప్రౌఢాం పరామున్నతైః
కిం నిన్దా మ్యథవా స్తవామి కథయ క్షీరార్ణవ స్త్వా మహమ్ ॥ 40

కింఖలు రత్నైరేతైః కింపున
రత్రాయితేన వపుషా తే
సలిలమపి య న్నతావక మర్జవ
వదనం ప్రయాతి తృషితానమ్ ॥ 41

ఇయత్యాం సమ్పత్తౌ వపిచ సలిలానాం త్వమధునా
న తృప్తౌ మార్తానాం హరసి యది కాసార సహసా
నిదాఘే చిన్దాంశౌ కిరతి పరితోక్షార్ నికరం
కృశీభూతః కేషా మహాహ పరిహర్తాసి ఖలుతామ్ 42

అయి రోష మురీకరోషి నోచే
తీక్ష్ణమపి త్వాంప్రతి వారిధే వదామః
జలదేన తవాద్ధినాపి ముక్తా
న్యపి తోయాని మహా న్నహా జహాసి ॥ 43

న వారంబామో భవతీం విశస్మిం
వర్షానది స్రోతసి జహ్నుజాయాః
సయుక్త మేతత్తు పురో యదస్యా
స్తరజ్గ భజ్గా స్ప్రకటికరోషి ॥ 44

భామి నీ వి లా స ము

చ. దినపతి తుల్యరత్నములు తీరమునందలి రాలగుంపుతో
 ననయముఁ గూడియుండుఁ; బరమాత్ముడు శ్రీహరి నీట నిద్రనొం
 దును జలజంతులం గలసి; డుగ్ధపయోనిధి! యిట్లు కాంచి త్వ
 ద్దనమహి, మావివేకము; లిఁకన్నిను దూఱుదునా? నుతింతునా? 40

క. పారావారము! తృప్తితుల
 నోరను నీ నీరమేజనునె? యింకేలా?
 యీరత్నంబులు, మఱియీ
 వారిదనమమైన నీదు వపువుంజెపుమా : 41

మ. సరసీ! నీవిపు డంబునంపదఁ గడుంజాల్యారియుఁ శ్రాంతతృ
 ప్తి రయానన్ హరియింపఁ జాలని యెడం, జండాంకుఁ డంగారకో
 త్కరముల్ చల్లు నిదాఘమందుఁ గృశవై క్రాలింగ, నీవేరికిన్
 దొరఁగింపంగల వార్తయింత, యహహ! తోయంజులం బల్కుమా

గీ. ఓయిజలనిధి! కోపింప కుంటివేని
 నేమువచియింతు మొకమాట; నీవు దొడ్
 వాడవయ్యును నకట! నిన్నేడుజలదు
 నకు నతని చేతఁగొన్న యుదకమె యిదవు 42

క. ప్రాప్యజ్ఞుడి! జహ్నుసుతా
 పావనధునిఁ జొచ్చునిన్ను వారింపముపో!
 వానిరి తరంగ లీలలు
 గావించుట నీకు దానికడఁ దగదుచుమీ! 43

భామినీవిలాసః

పొలోమిపతి కాననే విలసతాం గీర్వాణ భూమిరుహం
 యే నామ్రూత సముజ్జితాని కుసుమా న్యాజిమిరే నిర్మితైః
 తస్మిన్నద్య మధువ్రతే విధివశా న్మాధ్వీక మాకాంక్షతి
 త్వంచే దశ్చసి లోభ మమ్ముజ తదా కిం త్వాం ప్రతి బ్రూమహే॥

ముక్తా మృదాలపటలీ భవితాని పీతా
 న్యంబూని యత్ర నలినాని నిషేవితాని
 రే రాజహంస వద తస్య సరోవరస్య
 కృత్యేన కేన భవితాని కృతోపకారః ॥

46

ప్రారమ్భే కుసుమాకరస్య పరితో యస్యోల్ల సన్మజ్జరీ
 పుష్పో మజ్జుల గుడ్డితాని రచయం స్తా నానో రుత్సవాః
 తస్మిన్నద్య రసాలశాఖిని దశాం దైవా త్కృశా మశ్చతి
 త్వంచే న్ముశ్చసి చశ్చరీక వినయం సీచ స్త్వదన్యోస్తి కః ॥ 47

ఏణీగణేషు గుణగర్వ నిమీలితాత్
 కిం కృష్ణసార ఖలు ఖేలసి కాననేస్మికా
 శోభా మిమాం కలయ భిన్న కరీంద్ర కుమ్భ
 ముక్తామయాం హరి విహార వసుస్థరామూః ॥

48

జరర జ్వలన జ్వలతా
 ప్యవగత శక్యం సమాగతాపి పురః
 కరిణా మరిణా హరిణా
 హరిణాలీ హన్యతాం ను కథమ్? ॥

49

భామినీవిలాసము

శా. పొలోమీహృదయేళు నందనపుఁ గల్పశ్రేణి సూనంబులఁ
 రీలఁచాసనచూచి యెవ్వఁడువిడఁ లేఖల్ సుగంధంబుఁ గొం
 డ్రోలిక, వాఁడు మధువ్రతుండు మధుకాంక్షోద్రిక్తుడై య్యె నివిధిన్
 వే లోభంబిపు డంబుజంబః గనుచో నిన్నేమనం జెల్లున్? 45

గీ. రాజహంసః బిసప్రకరమును దింటి
 చారిఁగ్రోలితి, వల్లి సేవనముఁ గంటి
 చాసరోవరమున; దాని కేసుకృతిని
 సలిపి, ప్రత్యుపచారి కాఁగలవొ? చెప్పమ, 46

మ. భ్రమరా! దేనివికాసమంజరి సహస్రంబందు మంజుస్వనం
 బమరికా సంతనమంది తెంతయు వసంతారంభమం, దారసా
 బమహీజారము దుర్విధిం గృశతఁగ్రాల, స్వీడితే నిష్ఠఁజ్రే
 మము, నీకంటె నెవండు నీమఁడరయం బబ్బంగదే యొక్కనిన్

మ. ఉరుగర్వాన నిమీలి తాంబకమవై యుద్యుత్తిఁగ్రీడింతు వా
 హరిచీ వ్రాటముఁగూడి యీ యడవి; నేలా? భిన్నమాతంగరా
 డ్వరకుంభస్థల మౌ క్తికాశిమయముం బంచాస్యసంచారయు
 గ్ధరణీభాగము, కృష్ణసారమః యిటకా గల్పిల్పఁగాఁ జెల్లునే? 48

క. ఉదరాగ్ని దహింపంబడు
 నదియయ్యుం, గరివిరోధి యగుహతి, భీతికా
 వదలి నృగోత్కర మెదుటనె
 మెదలుచునున్నను హరింప మేకొనడుగదా! 49

భా మి నీ వి లా స :

యేన భిన్న కరికుమ్మ విషజ్జ
 న్మోక్తికావలిభి రజ్జితా మహీ
 అద్య తేన హరిణా నికే కథం
 కథ్యతాం ను హరిణా పరాక్రమః ॥

50

స్థితిం నో రే దధ్యాః క్షణమపి మదాన్తేక్షణ సఖే
 శజశ్రేణీ నాథ త్వమిహ జటిలాయాం పనభువి
 అసౌ కుమ్భిభ్రాన్త్యా ఖర నఖర విద్రావిత మహా
 గురు గ్రావ గ్రామః స్వపితి గిరిగర్భే మృగపతిః

51

నిసర్గాదారామే తరుకుల సమారోప సుకృతీ
 కృతీ మాలాకారో వకులమపి కుత్రాపి నిదధే
 ఇదం కో జానీతే య దయ మిహ కోణాస్తరగతో
 జగజ్జాలం కర్తా కుసుమతతి సౌరభ్య భరితమ్ ॥

52

యస్మిన్ ఖేలతి సర్వతః పరిసర త్కుల్లోల కోలాహలై
 ర్మృగైర్భ్రమణ భ్రమం హృది హరి ద్దస్తావలాః పేడిరే
 సోయం తిమితు జల్జీలాఙ్గ కవలీకార క్రియా కోవిదః
 క్రోడే క్రీడతు కన్య తేలికలహ త్యక్తార్హవో రామవః ॥

53

గిరి గహ్వరేషు గురుగర్వగుమ్భితో
 గజరాజప్రోత స కదాపి సజ్చరేః
 యది బుధ్యతే హరి శిశు స్తనన్దయో
 భనితా కరేణు పరిశోషికా మహీః ॥

54

గీ. వేనిచే భిన్న కరికుంభ విద్యుతోరు
మౌక్తికాశి సమంచిత మౌధరిత్రి.
యట్టిమృగనాథుచే నిపుడెట్టుచూపఁ
బడు స్వశౌర్యము జింకలవజ్జ నకటః

50

మ. ప్రమదాందేక్షణః మిత్రమాః గజకులేంద్రాః దట్టమౌనీయర
ణ్యమునన్నీవు వసింపఁబోకు జ్ఞానైవః, గుంభివిభ్రాంతిఁదీ
క్షములొగోళ్లను గొప్పతాలగమి వీకం జీల్చు నాసింహన
త్తముఁడెంతే గిరిగర్భమందు సుఖనిద్రం గాంచు నెల్లప్పుడు॥ 51

గీ. ద్రుమకులారోపణము నిసర్గముగఁ జేయు
సుకృతి, కృతి, వనపాలుండు సుమభరాతి
సురభిభరిత జగజ్జాల వరవకుళము
నిలిపె, నేమూలనో, యెవ్వనికిఁ దెలియును ?

52

చ. పరిచల దూర్ఘినాద పరివర్తిత మందరశైలమంచు, ది
క్కురులుభ్రమించు నేది తమకంబున నాడఁగ, నాతిమింగిలో
త్కరకవలీకరోద్ధుర, ముదంచిత కేలిసమిద్విముక్తసా
గరమగునట్టి రామవ మిఁక నివహించును వేలనిచ్చలు॥ 53

గీ. గజపతి తనూజః గురుమదగ్రస్తుఁడవయి
నగగుహల మసతికుము, స్తనంధయములు
మృగపతికిశోరము, లచట మేలుకొనిన,
భూస్థలిఁ గరేణు పరిశేషముగ నొనర్చు

54

భామినీవిలాసః

లూనం మత్త మత్సజైః కియదపి చ్చిన్నం తుషారార్చితైః
 శిష్టం గ్రీష్మజ ఫీష్మ భానుకిరణై ర్భస్మీకృతం కాననమ్
 ఏషా కోణగతా ముహూః పరిమలై రానన్దయ స్తీ దిశో
 హా కష్టం లలితా లవణ్య లతికా దావాగ్నినా దహ్యాతే ॥ ౫౬

స్వర్లోకస్య శిఖామణిః సురతరుగ్రామస్య భామాద్భుతం
 పౌలోమీ పురుహూతయోః పరిణతిః పుణ్యావలీనామసి
 సత్యం నందన కిం త్విదం సహృదయై ర్నిత్యం విధిః ప్రార్థ్యతే
 త్వత్తః ఖణ్ణవ రజ్జ తాణ్ణవ నటో దూరేస్తు వైశ్వానరః ॥ ౫౭

స్వస్వవ్యాపృతి మగ్న మానసతయా మత్తో నివృత్తే జనే
 చక్షూ కోటి విపాటితాయసపుటో యాస్యామ్యహం పజ్జరాన్
 ఏవం కీరవరే మనోరథ మయం పీయూష మాస్వాదయ
 త్యస్తః సంప్రవివేశ వారణ కరాకారః ఘణి గ్రామణీః ॥ ౫౮

రే చాఞ్చల్యజుషో మృగాః శ్రీతనగాః కల్లోలమాలాకులా
 మేతా మమ్బుధి కామినీం వ్యవసితాః సంగాహితుం వా కథమ్
 అత్రేవోచ్చల దమ్బు నిర్భర మహావరైః సమావర్తితో
 యత్ గ్రావే వ రసాతలం పునరసౌ యతో గజగ్రామణీః ॥ ౫౯

పిబ స్తన్యం పోత త్వమిహ కిల దస్తావతిధిమః
 దృగస్తానాథత్వే కిమితి హరివస్త్రేషు పరుషాన్
 త్రయాణాం లోకానా మపి హృదయతాపం పరిహర
 న్నయం ధీరంధీరం ధ్వనతి నవనిలో జలధరః ॥ ౬౦

భా మి నీ వి లా స ము

చ. అడవి యొకత యన్యవగజాహతముకా, మిహికార్ద్రాఘాతముకా
గడమయుగ్రీష్మ భీష్మః విగాఢగభస్తుల భస్మితంబు, నె
య్యెడ వసియించియో దెసల నెల్ల సుగంధముఁ జల్లుచందమై
యడరెడు నీలవంగలత హా : చవవహ్నిని గాల్పఁగాఁబడెకా 55

మ. దివిషల్లోక శిరోవిఘాషణమ, వెంతే నద్యుతావాస మౌ
దుపు కల్పావశికికా, శచీంద్రుల్నేయు పుట్టాశిషం,
టపుగానకా, విధివేడుదుర్ సుహృదులెన్నకా దప్పునన్ వీడ భాం
డవరంగంబునఁ దాండవించు శిఖి, నిన్, దార్పందనారామమా : 56

చ. తమతమ కర్మలన్ మననుదార్కొన లోకులు నన్నువీడి పై
శమవనఁ, జంచుకోటిని సలాకల నూడిచి, గూటినుండినే
నమిత ముదాన నేగుదు'నబన్నతలంపునఁ జొక్కియుండఁగీ
రము, కరిహస్తస్తూప పణిరాజములోపలఁజొచ్చె నక్కటా : 57

ఉ. చంచలభావముం గలిగి సంక్రిత పర్వతభూములై నదా
మించుమృగంబులారః యిటు మేటియలల్గి జాహ్నువిం బ్రవే
శించయతింతురేలోకౌ?, విశేషముగాఁగల సుశ్ల, రాల్వలెకా
సంచలమందు చేగును రసాలతసీమకు సామజేంద్రములే : 58

గీ. త్రావు, మిదెపాలు, కుఱ్ఱఁడః దంతి యనుచుఁ
బరుషదృక్కుల దిక్కులఁ బఱపెదేల :
ముజ్జగంబుల హృత్తాపమును హరించు
నవవివీతాబ్ధి గంభీరనాద మదిము॥

భామినీవిలాసిని

ధీరధ్వనిభి రలం తే
 నీరద మే మాసికోగర్భః
 ఉన్నద వారణ బుద్ధ్యా
 మధ్యే జతరం సముచ్చలతి॥

60

వేతుణ్ణ గణ్ణ కణ్ణాతి
 పాణ్ణీత్య పరిపన్థినా
 హరిణా హరిణాలిషు
 కథ్యతాం కః పరాక్రమః ॥

61

నీరాన్నిర్మలతో జని ర్మదురతా రామా ముఖస్పర్ధినీ
 వాసో యస్య హరేఃకరే పరిమలో గీర్వాణచేతోహరః
 సర్వస్వం తదహో మహాకవిగిరాం కామస్య చామౌర్జుహ
 త్వం చే త్ప్రీతి మురీకరోషి మధుపే కిం త్వాం దదాచక్రహే ॥ 62

లీలా ముకులితనయనం
 కిం సుఖశయనం సమాతనుషే
 పరిణామ విషమ హరిణా
 కరినాయక వర్ణతే వైరమ్ ॥

63

విదుషాం వదనా ద్వాచః
 సహసా యాంతి నోబహః
 యాతా శ్చేన్నపరాయన్తి
 ద్విరదానాం రదాశవ ॥

64

క. నీరద ! చాలింపుము, నీ
 ధీరధ్యని, మాసికమయి చీపించెడు నా
 యీరుచిరగర్భ, మున్నద
 చారణమనుభ్రాంతి నెగిరిపడు జతరమునఁ॥ 60

క. వేతండ గండకందూ
 త్యాతపాండిత్య వైరియగు కేసరిచే
 బ్రాతిగనెట్టి పరాక్రమ
 మేతతినే జాటఁబడునె యేజావళులఁ॥ 61

చ జననమొ తేటనీట, విలసద్రుచియో తరుణీ ముఖప్రియం,
 బునికియొ విష్ణుహస్తమున, నుజ్జ్వలగంధమొ నిర్జరాత్మలం
 గొనుఁ, గవివాక్కుమాంబకులఁ గూర్చెడుసాధన, మీవహా! యిటుల్
 పనజమ ! ప్రీతిఁజూప మధుపంబునఁ జెప్పెడిదేమి నిన్నిఁకఁ॥ 62

క. వీలాముకుళిత నయనమ
 వైలాలిత సౌఖ్యనిద్ర నందెదవేలా ?
 కాలపరిణతిని విషమముఁ
 దాలుచు హరివైర మెదుగదా ? దంతివరా : 63

క. వెలువడవు పండితాస్యం
 బులనుండి తటాన పచనములు, వెలువడుచో
 వెలయవు పరాజ్ఞాఖములయి
 యలద్విరదంబుల రదంబులల్లరయంగఁ॥ 64

ఔదార్యం భవనశ్రయేపి విదితం సమూతి రమ్మోనిధేః
వాసో నన్దనకాశనే పరిమలో గీర్వాణచేతోహరః
ఏవం దాతృగురోద్గుణాః సురతరోః సర్వేపి లోకోత్తరాః
స్వాదర్థి ప్రకరార్థ త్పరణవిధా చైకో వివేకో యది ॥ 65

ఏకో విశ్వసతాం హరా మ్యవఘ్నజః ప్రాణా నహం ప్రాణినా
మిత్యేవం పరిచిన్త్య మాస్మ మనసి వ్యాధానుతాపం కృథాః ॥
భూపానాం భవనేషు కించ విమలత్రేషు గూఢాశయాః
సాధూనా మరయో వనన్తి కతిన స్వత్తుల్య కఙ్కః ఖలాః ॥ 66

విశ్వాస్య మధురవచనైః
సాధూ న్యే వజ్జయన్తి నమ్రతరాః
తా నపి దదాసి మాతః
కాశ్యపి యాత స్తవాపిచ వివేకః ॥ 67

అన్యా జగద్ధితమయా మనసః ప్రవృత్తి
రన్యైష కాపి రచనా వచనావలీనామ్
లోకోత్తరా చ కృతి రాకృతి రా ర్తహృద్యా
విద్యావతాం సకల మేవ గిరాం దవీయః ॥ 68

ఆపద్గతః ఖలు మహాశయ చక్రవర్తీ
విస్తారవ త్యకృత పూర్వ ముదారభావమ్
కాలాగరు ర్దహనమధ్య గితోపి శశ్వ
లోకోత్తరం పరిమలం ప్రకటికరోతి॥ 69

భా మి నీ వి లా స ము

చ. అమరతరూ : పదాన్యగురువా : త్వదుదారత యీ త్రిలోకపే
ద్యము, జనిసంద్రమం. దునికి యాదివిజేతు వనంబునన్. సుగం
ధము సురచిత్తహారి, యింక డాసిన యర్థల కోర్కులిచ్చుకా
ర్యమున వివేకివైనఁ ద్వదనంత గుణంబు లచింత్యముల్గదా ॥ 65

ఉ. 'నమ్మిన ప్రాణజీవములణంచెద' నంచెడఁ జింతనొంది తా
పమ్ము వహింపఁబోకు, మింక వ్యాధుడఁ : నిర్దయులైరహ
స్యమ్ముగ హింసకుంగడఁగు నట్టిరు సాధ్వరులొనరుల్, నితాం
తమ్ము నగళ్ల క్షేత్రములఁ ద్వత్సములై వసియింతురెందతో ॥ 66

క. ఏనరులతి వినయమునం
దేనియపలుకులను సాధునికరము నమ్మం
గా నొనరిచి వంచింతురొ,
యానరుల సహింతు తెలివి యడఁగెనె ? ధరణీ ॥ 67

చ. అమిత విలక్షణంబు హృదయాంతరవృత్తి ; మహావిచిత్రమౌ
నమలినవాక్యజాల రచనాంచితరీతి ; యలౌకికంబు కా
ర్యము : గడు నార్తహృద్యమగు నాకృతి ; విద్వదశేషసంగతుల్
విమలము లెంతయుం ; బొగడవీలొకొ? పల్కులకుందవీయముల్

గీ. భువి మహాశయ సార్వభౌముండు ముప్పు
నందయినఁజాటు నౌదార్య మతిశయముగ,
ననలు నడుమను సున్నఁ, గాలాగురువతి
దివ్య పరిమలమునె చల్లు దెసలయందు ॥ 69

భా మి నీ వి లా స :

విశ్వాభిరామ గుణగౌరవ గుమ్మితానాం
 రోషోపి నిర్మలధియా చరమణీయ ఏవ
 లోకం పృథైః పరిమలైః పరిపూరితస్య
 కాశ్మీరజస్య కటుతాపి నితాన్తరమ్యా ॥

70

లీలా ల్లఙ్ఘిత శారదాపుర మహాసంపద్భరాణాం పురో
 విద్యాసమ్మ వినిర్గళ త్కణ ముషో చల్లన్తి చే త్పామరాః
 అద్య శ్వఃఫణినాం శకున్త శిశవో దన్తావలానాం శశాః
 సింహానాంచ సుఖేన మూర్ధని పదం ధాన్యన్తి శాలాష్పకాః ॥ 71

గీర్భి ర్గురూణాం పరుషాక్షరాభి
 స్తీరస్కృతాయాన్తి నరా మహత్త్వమ్
 అల్పబ్ధి శాణోత్కృషణా నృపాణాం
 నజాతు మౌలౌ మణయో వనన్తి ॥

72

వహతి విషధరా స్పటిరజన్మా
 శిరసి మసీపటలం దధతి దీపః
 విధురపి భజతేతరాం కలంబ్కం
 పిశునజనం ఖలు బిభ్రతి క్షిత్తన్ద్రాః ॥

73

సత్పూరుషః ఖలు హితాచరణై రమస్త
 మానందయ త్యఖిల లోక మనుక్త ఏవ
 ఆరాధితః కథయ కేన గుణై రుదారై
 రిన్దు ర్వికాసయతి కైరవిణీ కులావి ॥

74

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. నిరుపమగుజాతిశయ పూర్ణ నిర్మలాత్ము
లకు జగతిఁ గిన్కూడ నలంకరణమె,
భువన మలరించు పరిమళమున నెసంగు
నట్టి కాశ్మీరజవుగాటు నతిముదంబె॥ 70

శా. విద్యానద్య వినిర్గళ త్కణముషుల్ వేసామరుల్ లీలమై
నద్యోలుంతిత శారదాపుర మహానంపచ్చరాగ్రస్థలిఁ
బ్రోద్యద్వాక్కుల మించుచో, ఖగళితుల్ భోగీంద్రులఁ, హస్తులఁ
మాద్యద్రీతి శశంబులు హరుల శ్వానంబుల్ శిరంబెక్కవే? 71

గీ. గురుల పరుషాక్షరయుత వాక్కులఁ దిరస్క-
రణముఁ బొందిన నరులిలగణుతిఁగాంత్రి
సానఁబెట్టని మణులు రసాతలేంద్ర
మోళి నెపుడును వసియింపఁ జాలవుగదా ! 72

గీ. తాల్పు మలయజ మా విషధరము లెపుడు,
శిరమున వహించు దివ్యే మషీపటలము,
విధుఁడుఁగూడ ధరించును వేడ్క మచ్చ,
నట్లే భరియింత్రి పిశున జనాళి నృపులు॥ 73

గీ. సజ్జనుఁడు గోరకయ హితచరణములను
జగతికి ముదంబుఁగూర్చు, నేజనునిచేతఁ
గొలువఁబడి, తా నుదారాంశువులను గైర
పితే కులంబుల విరియించు విధుఁడు, చెప్పుమ : 74

భా మి నీ వి లా స :

పరార్థ వ్యాసజ్ఞో దుపజహ దథ స్వార్థపరతా
మథేదై కత్వం యో వహతి గుణిభూతేషు సతతమ్
స్వభావా ద్యస్యాంతః స్ఫురతి లలితోద్దామ మహిమా
సమర్థో యో నిత్యం సజయతితరాం కోపి పురుషః॥ 75

వంశభవో గుణవానపి
సజ్జవిశేషేణ పూజ్యతే . రుషః
నహి తుంబీపల విఫలో
ద్వీణాదణ్డః ప్రయాతి మహిమానమ్॥ 76

అమితగుణోపి పదార్థో
లోకే దోషేణ నిన్దితో భవతి
నిఖిల రసాయన మహతో
గన్ధేనోగ్రేణ లకుస ఇవ ॥ 77

ఉపకారమేవ తనుతే
విపద్గతః సద్గణో నితరామ్
మూర్ఛాగతో మృతోవా
నిదర్శనం పారదోత్ర రసః 78

వనాంతః ఖేలన్తి శశకశిశు మాలోక్య చకితా
భుజిప్రాంతం భర్తుః సపది భయహర్తు ర్విశతి యా
అపశో నేయం సీతా దశవదన సీతా హలరదైః
పరీతా రక్షేభిః శ్రయతి వివశా కామపి దళామ్ ॥ 79

భా మి నీ వి లా స ము

మ. తనకార్యంబు చరార్థమైవిడుచు. నత్యంతం బభేదైశ్యభా
వనమున్ సజ్జనులందుఁదాల్చు. సతమున్ స్వాభావికోత్సాహితో
న్మనుడై. రమ్యవదన్యతా మహిమమందంబందఁ బల్కించె.
తనరు న్నిత్యమెవండొ, యాసుగుణియే ధన్యుండు మాన్యుండిలన్

క. పురుషుఁడు వంశభవుండున్
వరగుణవంతుఁడును, సంగవశమునఁ బూజ్యో
త్తరుఁడగుఁ, బగిలినకాయం
బరఁగిన యావీణికాఁడ వడయుదు మహిమన్॥

76

క. నిస్తుల గుణములు గలిగిన
వస్తువు నొకదోషముననె వడయును నిందన్
శస్త్రసాయనముల న
గ్రస్తవ్యము లకునముగ్ర గంధమున వలెన్

77

క. మిగుల విసత్తుననేనియు
సుగుణుఁడు మేలేయొనర్చుఁ జూపె ; వివశతన్
దగిలిన, భస్మంబై నను
దగురసమగు పారదంబె తార్కాణమిటన్॥

78

మ. వనమందు వివిహరించుచో శశకడింభంబు స్విలోకించి, భీ
తిని భర్తంభయహర్తఁజేరి శిరమెంతే మూఁపునన్నోపు ఖూ
తనయా రత్నము రావణుండు గొనిపోఁ, దళాంగలాంచద్రదల్
దనుజల్చుట్టునుగొల్చు. విహ్వలత మెల్లంజాలెఁగా యక్కటా॥

భా మి నీ వి లా స :

పురా గీర్వాణానాం నిజ భుజ బలాహో పురుషికా
మహాకారజ్జ్వరం పురఖిది శరం సన్మృభయతః
స్మరస్య స్వర్బాలా నయన ముఖ మాలార్చనపదం
వపుః సద్యో భాలానల భసిత జాలాస్పద మఘాత్ ॥ 80

నిష్ఠాతోసిచ వేదాన్తే
సాధుత్వం నైతి దుర్జనః
చిరం జలనిధా మగ్నో
మైనాక ఇవ మార్దవమ్ ॥ 81

నైర్గుణ్యమేవ సాధీయో
ధిగస్తు గుణగౌరవమ్
శాఖినోన్యే విరాజన్తే
ఖిల్బీన్తే చందనద్రుమాః 82

పరోపసర్పణాః సన్త
శ్చిన్తానల శిఖాశతైః
అచుమ్పి తాన్తఃకరణాః
సాధు జీవన్తి పాదపాః 83

కూన్యోపిచ గుణవత్తా
మాతన్వానః స్వకీయ గుణ జాలైః
వివరాణి ముద్రయన్త్రా ద్రా
గూర్ణాయురివ సజ్జనో జయతి॥ 84

భా మి నీ వి లా స ము

౯. బౌరా : వేల్పులముందట విజ్జభుజాహంకారతః॥ బాణమే
పారః॥ దత్పురపైరిపై గుటిగ నేయంబూను సూనాస్త్రీస్వ
ర్నారీదృక్సమమాలి కార్చన సమర్థ ప్రాజ్యదేహంబు భా
లోరుప్రోత్థిత వహ్నిభస్మమునకు॥ యోగ్యత్వ మొందెంగవా 80

క. శ్రుత్యంతమున మునింగియు
నత్యంతముఁ గుఱనుఁ డెట్లు లతిసుజనుఁడగు॥
నిత్యము మైనాకము సం
ప్రత్యయమున వనధి మునిఁగి పడసెనె మృదుతనీ॥ 81

క. సాధీయము నైర్గుణ్యమే.
బాధతె యగుఁజూవె సుగుణ వరగౌరవము॥
సాధారణ తరు లలరఁగ
నీధరఁ జందనమహీజమే నలుకఁబడు॥ 82

క. పర సముపసర్పజ్ఞాధిక
పరితాపానల శిఖాశి పరిపరి సంతః
కరణము దవులక పాదప
వరములు జీవించు వినుతిభాజనములుగ॥ 83

గీ. సజ్జనుం డలసాలీడుసరణి. శూన్య
ములను స్వగుణాశి గుణవంతములుగఁజేయు
నెప్పుడును వివరంబులఁ గప్పిపుచ్చు
నట్టివానికి ధ్రువముగ నగు జయంబు॥ 84

భా మి నీ వి లా స :

ఖల సజ్జన కార్జున
రక్షణైకహుతాశనః
సరదుఃఖాగ్ని శమనో
మారుతః కేన వర్ణ్యతే ॥

85

పర గుహ్య గుప్తి నిపుణం
గుణమయమఖిలైః సమీహితం నితరామ్ ॥
లలితామృత ఇవ సజ్జన
మాఖన ఇవ దూషయన్తి ఖలాః ॥

86

యశః సౌరభ్య లభనః
శాన్తి తైత్త్యహుతాశనః
కారుణ్య కుసుమాకాశః
ఖలః సజ్జనదుఃఖదః ॥

87

ధత్తే భరం కుసుమ పత్ర ఫలవలీనాం
మర్మ వ్యథాం వహతి శీతభవాం రుజంచ
యో దేహ వర్ధయత చాన్య సుఖస్య హేతో
స్తస్మై వదాన్య గురివే తరవే నమోస్తు ॥

88

హాలాహలం ఖలు విపానతి కౌతుకేన
కాలానలం పరిచుచుమ్పతి చ ప్రకామమ్
వ్యాలాధినంచ యతతే పరిరక్తమద్ధా
యో దుర్జనం వశయితుం తనుతే మనీషామ్ ॥

89

భా మి నీ వి లా స ము

క. విలజనుడు సుజన తూలము
 నిల రక్షింపంగ నగ్నియే యగుఁజుమి, లాఁ
 తుల దుఃఖాగ్ని వెలార్పఁగ
 బలితపు మారుతుఁడు, పొగడ వశమే వానిఁ ? 85

క. పరగుహ్యగు ప్తి నిపుణుని,
 పరగుణు. సఖిలాఖిలషితుఁ, బరమోత్తమునిఁ
 దురితాత్ములు దూషింతురు
 మురువగు నంబరముఁ జించు మూషికమువలెఁ 86

క. యశమను సౌరభ్యమునకు
 లశునము, దాని తిశితలజ్వలనము, ని
 ర్విశిష్టకారుణ్యఁ
 తిశయ నభంబగు, అందు, ధీదుఃఖలుఁడౌ 87

గీ. పరుల సుఖమునకయి, యమ పత్ర ఫల వి
 తాన భరము వహించు, నాతపమహోర్తి
 హిమభవవ్యాధిఁ గను దేహమే యొసంగు
 నలవదాన్యగురుల్, తరువులకు నతులు 88

గీ. కుజనుని వశీకరింపఁగఁ గోరువాఁడు
 హలహలము నర్మిలిం ద్రావఁ దలచువాఁడె,
 కాలవహ్నిని ముద్దిడఁ గడఁగువాఁడె॥
 భోగివతిఁ గొంగిలింపఁగఁ బూనువాఁడె : 89

దీక్షా మిహ పరిహాయ శుష్కసస్యా
న్యాయార్థం ప్రకటయతో మహీధరేషు
బొన్నత్యం విపుల మవాప్య దుర్మదస్య
జ్ఞాతోయం జలధర తావకో వివేకః

80

గిరయో గురవ స్తేభ్యో
ప్యర్థ్యో గుర్వీ తతోపి జగదణ్ఢమ్
తస్మా దప్యతిగురవః
ప్రలయే ప్యచలాః మహాత్మానః

81

వ్యోమని వీజాకురుతే
చిత్రం నిర్మాతి యత్నతః సలిలే
న్నవయతి పవనం సలిలే
యస్తు ఖలే చరతి సత్కారమ్॥

82

హారం వక్షసి కేనాపి
దత్త మజ్జేవ మర్కటః
లేడి జిప్రుతి సంక్షిప్య
కరో త్యున్నత మాసనమ్॥

83

మలినేపి రాగపూర్ణా
వికసితవదనా మనల్ప జల్పేపి
త్వయి చపలేపిచ సరసాం
భ్రమరకథం వా సరోజినీ త్యజసి ॥

84

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. వారిధిః దీనజనముల వాడువాఱు
 పైరులకుఁగాక, నీదు నుదారగుణము
 నవలములఁ జూపు, దీదుర్మదాతిశయము
 పెంపఁగు బెఱుంగఁబడె, నీవివేక మహాహ॥ 90

క. అగములు గురువులు, వానికి
 నగు గురు వాప్యధివి, దాని కగు జగదండం
 బుగురువు, దానికిఁ గడుగురు
 లగుదురు ప్రళయాన నచటలైన మహాత్ముల్॥ 91

క. అలఁతుల కెవ్వఁడు సత్కృతి
 నలుపునో, యాతఁడు విహాయనమ్మున విత్తున్
 జలమున జిత్రము వ్రాయఁగ
 దలఁకొనుఁ దోయముల మారుతంబును ముంచున్॥ 92

క. అవివేకి యెవ్వడేనియుఁ
 దవిలించిన ముత్తైసరముఁ దనవక్షమునన్
 బ్లవగము గొఱుకును, మూర్ఖును.
 నవనిం బడవేయు, మీఁద నమరుడు దానిన్॥ 93

గీ. మలినుఁడవు నీవు, రాగసంభరిత యామె ;
 వదరుఁబోతీవు, వికసితవదన యామె ;
 యతిచపలుఁడీవు, సరసయౌ నామె ; యట్టి
 వద్మీనిఁ ద్యజింపనేల ? యోభ్రమరవర్యః 94

భా మి నీ వి లా స :

స్వార్థం ధనాని ధనికాత్ ప్రతిగృహ్లాతో య
దాస్యం భజేన్మలినతాం కి మిదం విచిత్రమ్
గృహ్లాన్ పరార్థ మపి వారినిధేః పయోపి
మేఘాయమేతి సకలోపిచ కాలిమానమ్॥

95

జనకః సానువిశేషో
జాతిః కాష్ఠం భుజిజ్ఞమైః సర్పః
స్వగుణై రేవ పటీరజ
యాతోసి తథాపి మహిమానమ్॥

96

కస్మై హస్త ఫలాయ సజ్జన గుణ గ్రామార్జనే సజ్జసి
స్వాత్మోపస్కరణాయ చే నృమ పచః పథ్యం సమాకర్ణయ
యే భావా హృదయం హరన్తి నితరాం శోభాభరైః సంభృతా
సై రేవాస్య కలేబర పుషో దైన్యం దినం వర్తతే॥

97

భిన్నా మహాగిరిశిలాః కరణాగ్ర జాగ్ర
దుద్దామ శౌర్య నికరై కరటి భ్రమేణ
దైవే పరాచి కరిణా మనిణా తథాపి
కుత్రాపి నాపి ఖలుహా పిశితస్య లేశః॥

98

గర్జిత మాకర్ణ్య మనా
గజ్జే మాతు ర్నిశార్థ జాతోపి
హరిశికు రుత్పతితుం ద్రా
గజ్జా న్యాకుఞ్చలీయతే నిభృతమ్॥

99

భామి నీ విలాసము

గీ. ధనము ధనికులచెంత స్వార్థంబుకొఱకుఁ
 గొను నరునిమోము కలుషితమును వహించు
 టబ్రమె సర్వార్థమయి నీర మంబుధికడఁ
 గొనునకలుఁ డాఘనుఁడె నల్పు గనును గాదె॥ 95

క. జనకుఁడొ స్థాణువు, జాతియొ
 కనఁ గాష్టము, సంగతిఁద్రొ కాకోదరు. లై
 నను స్వగుణంబులచేతనె
 ఘనతఁ బటించుమః నీవు గాంచితి కాదే॥ 96

మ. గుణజాలార్జన మెట్టి మేలనఁగఁ జేకొన్నాడవో, సజ్జనా
 గ్రహే లెప్పు నివసు నామప. ల్కరిచి ము సంస్కారార్థ మేన్ స్వాత్మకున్
 గణనీయాతి మనోజ్ఞ పూర్ణత, హృదాకర్షంబు లేభావల
 క్షణముల్, వాననె దేహముం బెనుచుటల్ గా నిత్యవృత్తుల్ కలిన్

గీ. కరటి యను భ్రాంతి దుర్విధిఁ గరివిరోధి
 నఖరజాగ్రత్సముత్కటాంచత్పరాక్ర
 మాశిఁ జీలుచుఁ బెనుగొండతాలఁ గాని
 యెటను గాంచు పిశిత మింతేని నకటః 98

గీ. హరిశిశువు సగమురాతిరియంద జాతుఁ
 డయ్యు గరిత మింత విన్నపుడ మాతృ
 నంకమున నుత్పతనమంద నతిరయమున
 నంగము ల్గడుముడిచి తానడఁగియుండె॥ 99

భామినీవిలాసః

కింతీర్థం హరిహరపద్మభజనం కింరత్న మచ్ఛామతిః
కింశాత్రం శ్రవణేన యస్యగలతి ద్వైతాన్ధకారోదయః
కింమిత్రం సతతోపకారసిక స్తత్త్వావబోధః సభే
కింశత్రు ర్వద భేదదానకుశలో దుర్వాసనా సజ్జయః

100

ఇతి శ్రీ పండితరాజ జగన్నాథ విరచితే
భామినీ విలాసే అన్యోక్తి సముల్లాసః

భామి నీ విలాసము

నీ ఎయ్యది తీర్థమో ? నిందిరాపతి చర
 జాంభోరుహంబుల యర్చనంబు,
 యెయ్యదిరత్నమో ? నెల్లపు డిహపర
 సాధనంబైన యచ్చంపు మతియ,
 యెయ్యది శాస్త్రమో ? నిలదై వ్రతతమసోద
 యముఁ జెవిఁ గొని, యాత్మయందిడుటయ,
 యెయ్యది సతతోపకృతిసక్తమో మిత్ర
 మగును ? దత్తావబోధానుభవమ,
 సఖుఁడ వచియింపుమా ; యింక శాత్రవమెదో ?
 యమితభేదము నిచ్చుటయందుఁ గుశల
 మైన యంతఃకరణముఖాత్యంతనిష్ఠ
 దుష్టసంస్కారచయమ, యెందునుదలంప॥

100

భామిని విలాసము అన్యోక్తి సముల్లాసము సమాప్తము

శ్రీః

భా మి నీ వి లా స ః

శృం గా ర స ము ల్లా సః

సమనాగపి రాహు రోష శఙ్కా
నకలఙ్కానుగమో నపాణ్డుభావః
ఉవచీయత ఏవ కాపి శోభా
పరితో భామిని తే ముఖస్య నిత్యమ్ ॥

1

నితరాం పరుషా సరోజ మాతా
నమృతాలిని విచారపేశలాని
యది కోమలతా తవాఙ్గకానా
మథ కా నామ కథాపి పల్లవానామ్ ॥

2

స్వేదామ్బు సాంద్ర కణశాలి కపోలపాలీ
దోళాయిత శ్రవణ కుణ్డల వస్తనీయా
ఆనన్ద మజ్జురయతి స్మరణేన కాపి
రమ్యా దశా మనసి మే మదిరేక్షణాయా ॥

3

కస్తూరికా తిలకమాలి నిధాయ సాయం
స్మేరాననా సపది శీలయ సౌధమాలిమ్
ప్రౌఢిం భజన్తు కుముదాని ముదా ముదారా
ముల్లాసయంతు పరితో హరితో ముఖాని ॥

4

శ్రీః

పఞ్చతరాజ తిలక జగన్నాథ ప్రణీతః

భామినీవిలాసము

శృంగార సముల్లాసము

- గీ. రాహు రోషంపు జంకు గోరంతలేక,
బహుకళంకానుగతి లేక, పాండుభావ
మింతయును లేక, త్వన్ముఖకాంతి నిత్య
మల్లుకొనుఁ గాతః భామినీ! యెల్లదెసల॥ 1
- గీ. తావకాంగక కోమలత్వంబు ముందుఁ
జాలఁ బరుసంబు వారిజమాల, యింక
బిసములో యున్న సామాన్యపేళలములు
పల్లవంబులకత మఱి పలుకనేల? 2
- గీ. అవిరళస్వేదకణశాలి యగు కపోల
పాళి వ్రేలాడు కుండలాభరణ కాంతి
దనరు మదిరేక్షణల రమ్యదళఁ దలంప
నుల్లమున మోద మిగురొత్తకుండు నెట్లు? 3
- గీ. చెలియః నుదుటను గస్తూరితిలక మలర
సంజ సౌధముపై స్మితాస్యమున నీవు
చేరఁ, గుముదంబులందు నుదారముదము
చెలఁగి సర్వహరిన్ముఖములు వెలుంగు॥ 4

భా మి నీ వి లా స :

తన్మమ మన్దహసితం శ్వసితాని తాని
సా పై కలజ్జ-విధురా మధురాననశ్రీః
అద్యాని మే హృదయ మున్మదయన్తి హస్త
సాయంతనామ్బుజ సహోదర లోచనాయాః ॥

5

ప్రాతస్తరాం ప్రణమనే విహితే గురుజా
మాకర్ణ్య వాచ మమలాం భవ పుత్రిణీతి
నేదీయసి ప్రియతమే పరమ ప్రమోద
వూర్ణాదరం దయితయా దధిరే దృగన్తా ॥ :

6

గురుజన భయమ ద్విలోచనాస్తః
సముదయ దాకుల భావ మావహస్త్యః
దరదల దరవిన్ద సున్దరం హః
హరిణదృశో నయనం న విస్మరామి ॥

7

బరరామలకాన్తదాడిమానా
మపహృత్య శ్రియ మున్నతాం క్రమేణ
అధునా హరణే కుచౌ యతేతే
దయితే తే కరిణాని కుమ్భులజ్ఞైః ॥

8

కపోలపాలిం తవ తన్వి మన్యే
లావణ్య ధన్యే దిశ ముత్తరాఖ్యామ్
విభాతి యస్యాం లలితాలకాయాం
మనోహరా వైశ్రవణన్య లక్ష్మీః ॥

9

భామినీవిలాసము

- గీ. ఆకట : యలనాటి సాయంతనాంబుజాత
 సోదరాలోక మంద మంజు హసితంబు,
 గమ్మయూర్పులు, నిష్కలంకమగు మధుర
 వదనరమ, సొగియించె నామదిని నెపుడు॥ 5
- గీ. ప్రొద్దుపొడువకమును గురువులకు మ్రొక్కి,
 'పుత్రివతివగు' - నును వారిపుణ్యవాక్కు
 విని, రమణీచెంత వసియించు ప్రియుని బరమ
 మోద పూర్ణాదర కటాక్షములను గనియె॥ 6
- గీ. గురుజనభయాన. ననుఁ గనుఁగొనఁగ నాత్మ
 బొడము విష్ణుభావానఁ జిడిముడివడు
 హరిణలోచన చంద్రదంబుజాతి
 మంజునయనంబు, నేను, హా! మఱువఁజాల 7
- గీ. క్రమముగా బదరామల ముల మహిమ,
 మామ్రదాడిమములసిరి యపహరించి
 కరికలభకుంభలక్ష్మి నిత్యఁ గొనంగ
 దయిత! నీచనుదోయి యత్నంబొనర్చు॥ 8
- గీ. భాసురాలకహారి, తా-వైశ్రవణపు
 లక్ష్మి శోభించు నీకపోలస్థలమునఁ,
 గాన, నది యుత్తరాశ్వాశ యోనటంచు
 భావమున నెంతఁ దన్ని లాపణ్యధన్య! 9

భామినీవిలాసః

నీవీం నియమ్య శిథిలా ముషసి ప్రకాశ
మాలోక్య వారిజదృశః శయనం జిహాసోః
నైవావరోహతి కదాపిచ మానసాన్మే
నాభేః ప్రభా సరసిజోదర సోదరాయాః

10

అలీషు కేశీ రభసేన బాలా
ముహు ర్మమాలాస ముపాశ్రయన్తి
ఆరా దుపాకర్ణ్య గిరం మదీయాం
సౌదామినీయాం సుషమా మయాపితమ్

11

ముదైవ మస్తుం పరికల్ప్య గస్తుం
మృషైవ రోషా దుపజల్పతో మే
ఉదశ్రు చక్ష్ప స్నయనాం నతాగ్నే
గిరం న కాం కామరరీ కరోతి

12

తదవధి కుశలీ పురాణ శాస్త్ర
స్మృతి శత చారు విచారణో వివేకః
యదవధి నపదం దధాతి చిత్తే
హరిణ కిశోర దృశో దృశోర్విలాసః

13

ఆగతః పత రితీరితం జనైః
శ్రుణ్వతీ చకిత మేత్య దేహలీమ
కౌముదీవ శిశరీ కరిష్యతే
లోచనే మమ కదా మృగేక్షణామ్

14

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. వేకువను వెల్గు గని జాటుపోకముడిని
వడి బిగించుచు బానుపు విడువ నెంచు
సంబుజాక్షి సరసిజోదరాభ నాభి
శోభ నామానసము విడుచునొకొ, యకటః

10

గీ. బాల, సకియలతో గేలిపరత నుండి
పలుమరు న్నాదుమాటలె పలుకుచోట
దండ నాగొంతు విన్న తత్తణమ తాల్చె
నమల సౌదామినీ సుషమాతిశయము

11

గీ. వట్టితప్పు మఱించి కోపమునఁ 'జనుదు'
నంచు నూరకె బెదరింప నశ్రువారి
నించి చంచలలోచన నేవచించు
సరణి నెదియేని చేయంగ నమ్మతించె

12

గీ. ఎంతదాక వివేకి తా నెదను హరిణ
శాఖలోచన దృగ్విలాసమున కెడ, మొ
సంగఁ, డందాకనె పురాణశాస్త్రవేద
శతసమగ్రవిచారజవతురుఁ డవని॥

13

గీ. 'చెలుపుఁ డిదె వచ్చె' నని చెలు ల్వలుకఁగఁ, వివి
యపుడు, దడఁబడు నడల దేహాకించచ్చి,
కొముడింబలె నావిలోకనయుగంబు
నెప్పుడు శిశిరమొనర్చు నాయేణనయన॥

14

భామినీవిలాసః

అవధా దివసావసాన కాలే
భవనద్వారి విలోచనే దదానా
అవలోక్య సమాగతం తదా
మా మథ రామా వికసన్ముఖీ జహివ ॥ 15

సక్షోజాగ్రం పాణినా స్పృశ్య దూరం
యాతస్య ద్రా గాసనాబ్జం ప్రియస్య
శోకాగ్రాభ్యాం భామినీ లోచనాభ్యాం
జోషం జోషం జోషమేవావతస్థేః ॥ 16

గురుభిః పరివేల్లతాపి గర్జ
స్థల కణ్డూయసి చారుతైతవేన
దరదర్శిత హేమ వాహునానా
మయి వాలా నయనాశ్చలం చకార ॥ 17

గురు మధ్య గతా మయా నతాగ్నే
నిహతా నీరజ కోరకేణ మస్తమ్ ॥
దర కుబ్జలి తాబ్జవం నతభ్రూ
లలికం మామవలోక్య ఘూర్ణితాసీత్ ॥ 18

వినయే నయనారుణ ప్రసారాః
ప్రణతౌ హస్త నిరస్త రాశ్రుధారాః
అయి కీవిత సంశయ ప్రయాణే
సహ జానే హరిణాక్ష కేన తుష్యేః ॥ 19

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. సంజ, నేవచ్చువేళ మించిగనె యంతి
పురము చ్చాచిచ్చువంకిఁ జావులు నిగిడ్చి,
యపుడ యరుదెంచు నన్ను నల్లంతఁ గాంచి,
రామ, వికసన్ముఖాంబుజభామ యయ్యె !

15

గీ. పాజిఁ జనుమొన స్పృశియించి వడిగ నవల
కరుగు ప్రిము మోముదమ్మి శోజాగ్రములగు
కనుల, భామిని, పుల్క-పుల్క-నను గనుచు
నిలిచె, స్మరదీపన మడంపఁ దలముగామి॥

16

గీ. తాను గురుజన పరివేష్టమాన యయ్యె
గండకంఢాయన మనోజ్ఞ కైతవమున,
బాల, దరదర్శిత సువర్ణ బాహునాళ
యగుచు నాపయి నిడె నయనాంబలంబు॥

17

గీ. అలరి గురుమధ్యగత యానతాంగి కింత
దగులఁ దిన్నఁగ, నేఁ దమ్మిమొగడ నేయ
నల్లనఁ గమ్మలూఁగ, నిట్టటు, బొచులత
ముడిచి, కంపితయయి చూడఁదొడఁగె నన్ను॥

18

గీ. వినయమును జూపఁ గనులు గానిని వహించు
మ్రొక్క నెడవక కన్నీటిబొట్టు బరలు
పయనముం బూనఁ బ్రాణసంశయము గలుగు
నకట! నీకెందు ముదమో? మృగాః : యెఱుఁగె,

19

భా మి నీ వి లా స :

అరరుణ మృషా భాషాసిన్దో విముఞ్చ మామఞ్చలం
తప పరిచితః స్నేహః సమ్యక్మయే త్యభివాయినీమ్
అవిరళ గళద్యాష్టాం తస్మిం నిరస్త విభూషణాం
క జహ భవతీం భద్రే నిద్రే వినా వినివేదయేత్ ॥ 20

తీరే తరుఞ్కా వదనం సహాసం
నీరే సరోజంచ మిలద్విశాసమ్
అలోక్య దావ త్యుభయోత్ర ముగ్ధా
మరన్ద బుద్ధాలి కిశోర మాలా ॥ 21

వీక్ష్య వక్షసి విపక్షకామినీ
హారలక్ష్మ దయితస్య భామినీ
అన్దదేశ వినివేశితం క్షణ
దావకర్ష నిజ బాహు వల్లరీమ్ ॥ 22

దరాసమత్కంధరబన్ద మీష
న్నిమాలిత స్నిగ్ధ విలోచనాబ్జమ్ ॥
అనల్ప నిఃశ్వాస భరాలసాజ్గం
స్మరామి సజ్గం చిర మజ్గనాయాః ॥ 23

రోషావేశాన్నిర్గతం యామయుగ్మా
దేత్య ద్వారం కాంచదాభ్యాం గృణస్తమ్
మామాజ్ఞాయే వా యయౌ కాతరాక్షీ
మన్దం మన్దం మన్దిరాద్దిరేవ ॥ 24

భామి నీ విలాసము

మ. సకియా! భద్రపున్ద్ర నల్లి నను 'విష్కారుణ్యవేషా! మృషా
ధిక భాషాచుచు సిందు: పైఁబకొన నెంతేవీడు, నీమైత్రి యిం
త్యకులెన్నన్ గనుగొంటి నేనని కడుం దక్కొత్తుకన్నీ టద్య
క్తలాపాంచిత యైన తన్విఁ దెలుపంగా, నీవె గా కేరికక 20

గీ. రమణి చిఱునప్పు మోము తీరంబునందుఁ
గ్రమవికసితాంబుజంబు నీరంబునందు,
నరసి, భ్రాంతి మరందలుబ్ధాలికాబ
పంక్తి యిరువంకలకుఁగూడఁ బర్వవాఱు॥ 21

క. పరకామిని హారపు గుఱు
తరసి ప్రియోరమున, నతని యంసస్థలి సుం
దరముగ మోపిన భుజవ
ల్లరి వేగక లాగికొనెఁ గలంగుచు నాత్మక॥ 22

గీ. స్వల్పతర నమత్కంధర బంధనంబు
అఱుమొగిర్చిన స్నిగ్ధ నేత్రాంబుజంబు
అధిక నిశ్వాస భారాలసాంగకంబు
నైన సుందరి సంగమ మాతృ నెంచు! 23

గీ. అడరు కినుక వెడలి, రెండుయామములకు
వచ్చి, మొగసాలఁ జెలికిఁ గోపముకతంబుఁ
బలుకునప్పుడు. లోనుండి తెలిసి యబళి
లక్ష్మీవరెఁ జకితాక్షి మెల్లఁగను జేరె! 24

భా మి నీ వి లా స :

హృదయే కృత శైవలానుషజ్ఞా
ముహూ రజ్గాని యత స్తతః శివ స్తీ
ప్రియనామపరే ముఖే సఖీనా
మతిదీనా మియ మదభాతి వృష్టిమ్ ॥

25

జిత ఏవ నిజాలయం గతాయా
వనితాయా గురుభిః సమావృతాయాః
పరివర్తిత కందరం నతభ్రూ
స్మయమానం వదనామ్ముజం స్మరామి ॥

26

కథయ కథమివాళా జాయతాం జీవితే మే
మలయ భుజగ వాన్తా వాన్తి వాతాః కృతాన్తాః
అయమపి ఖలు గుప్తా నృజ్ఞా మాకన్దమౌళౌ
చురుకయతి మదీయాం చేతనాం చక్షురీకః ॥

27

నిరుద్ధ్య యాన్తిం తరసా కపోతీం
కూజ త్కపోతస్య స్రో దధానే
మయి స్మితార్ద్రం వదనారవిన్దం
సా మన్దమన్దం నమయాం బభూవ ॥

28

తిమిరం హరన్తి హరితాం పురఃస్థితం
తిరయన్తి తాపమథ తాపశాలినామ్
వదనత్విష స్తప చకోరలోచనే
పరిముద్రయన్తి సరసీరుహశ్రయః ॥

29

భామి నీ పిలాసము

గీ. మానసంబునఁ, గృతశైవలానుషంగి
 యగును మాటికి నిటులటు లంగకములు
 విద్రుగుచుం, బ్రయు నామందె పేరుకొనెడు
 చెలలమోముల దీన ఎక్కుల సతి గనె 25

గీ. వినతియై పెద్దలనుగూడి తననివాస
 మునకు నేఁగుచుఁ గంధరిమును మలంఁ
 వ్రాలు కన్పొమ మురుపుఁ జిర్నగవుఁ దోఁర
 నన్నుఁ గను నఖిముఖనలినముఁ దలంతు॥ 26

చ. మలయ భుజంగవాంతములు మారుతము అస్పమవ ర్తిమూర్తులై
 మొలనె, రసాలమో? నిదిగో, రొననించుచుఁ జంచరీకముం
 గలఁచెడు నామచేతన, మిఁకం దరుణీచుణి! యేవిధంబునఁ
 నిలుపుదు? జీవితంబుపయి నెమ్మది నాన, రవంత చెప్పమా. 27

గీ. సరగఁ బరువిడు కలరవతరుణీఁ బట్టి
 రుతమొనర్చు కపోతంబు మ్రోలనిలిపి
 నట్టి నన్ను స్మితార్ద్రాననాంబుజంబు
 వంచి, యించుక గాంచె నాచంచలాక్షి! 28

గీ. దిక్కులఁ, బురఃస్థితంబయి. తిమిరమడఁచి,
 పిమ్మటఁ దపించువారల వేండ్ర ముడిపి,
 యంబురుహశోభ ముకుళించు నట్లొనర్చు
 నొర! త్వస్మృతకాంతుల్ చకోరనయన! 29

భా మి నీ వి లా సః

కుచ కలశ యుగా న్త ర్మామకీనం నఖాఙ్కం
 సఫలక తను మన్దం మన్ద మాలోకమానా
 విసిహితావోదనం మాం వీక్ష్య బాలా గవాక్షే
 చకిత నత నతాజ్ఞీ నద్మ నద్మో వివేశి ॥

౩౧

విధాయ సా మద్వదనానుకూలం
 కపోలమూలం హృదయే శయానా
 తస్మి తదానీ మతులాం బలారేః
 సామ్రాజ్యలక్ష్మీ మధరీచకార ॥

౩౧

ముహూర్ధితయా నిద్రయామే
 బతయామే చరమే వివేదితాయః
 చిబుకం సుదృశోర్మృగాని యాపత్
 మయితావన్నుదిరోపి నిర్దయోభూత్ ॥

౩౨

శ్రుతిశతమపి భూయః శీలితం భారతం చా
 విరచయతి తథానో హస్తసంతాపశాన్తిం
 అయినపది తథాయం కేలివిశ్రాన్తి కాన్తా
 వదన కమల నిర్మల్యాంతి సాంద్రోసకారః ॥

౩౩

లవలీం తవలీలయా కపోలే
 కవలీ కుర్వతి కోమల త్వీషా
 పరిపాండుర పుండరీకఖణ్డే
 పరిపేతుః పరితో మిహాధయః ॥

౩౪

భామి నీ విలాసము

చ. కచకలశద్వయాంతర నిగూఢ మదీయ నఖక్షతంబుఁ గాం
 చుచు మెలమెల్లఁగఁ. బులకశోభిత రమ్యశరీర, బాల, దా
 నవచి గవాక్షమందు నిహితానను నన్గని విన్మృత్ముఁడవు
 ప్రచుర నతాంగియై నిజనివాసము నప్పుడ సొచ్చె సిగ్గునఁ॥ 30

గీ. నాదు వదన సమీపమునం గిపోల
 మూలముం జేర్చి యెక్కున వ్రాలతన్వి
 యంద మయ్యెడ నసమమౌ నాశచీకు
 ప్రాజ్యసామ్రాజ్యలక్ష్మిఁ దిరస్కరించు : 31

గీ. చివరిజామున నాకడఁ జేర్చఁబడిన
 సుదృశ నిద్రితయగుసతి చురుకమెత్తి
 పలుమలుం బుజ్జగించు నావలన నేఁడు
 సూరుఁడును నయ్యయో : కడుఁ గ్రూరుఁడయ్యె॥ 32

గీ. మదన కదనాన బడలిక గదిరినట్టి
 కాంతకాంతి భరాస్య పంకజము నుండి
 వెడలెడు 'నకార' మట్లు, నాయెకఁడకొసఁగ
 దెలిమి, శ్రుతిశత భారతముల విమర్శ : 33

గీ బాల : నీదు కపోలము, లీల లవలి
 యందపుం జిగిమింగు, మహాభులెల్ల
 సరగఁ బరిపాండుర సితాంబుజములగముల
 చుట్టునెల్లెడ నాశ్రయించును నిజంబు॥ 34

భా మి నీ వి లా సః

యావనోద్గమ నితాన్తశఙ్కితాః

శీల శౌర్య బల కాన్తి శోభితాః

సంకుచన్తి వికసన్తి రాఘవే

జానకీ నయన నీరజ శ్రేయః ॥

35

అధిరోవ్య హరన్య హన్త చాపం

పరితాపం ప్రశమయ్య బాన్ధవానామ్

పరిణేష్యతి వా నవా యువాయం

నిరపాయం మిథిలాధినాథస్త్రిమ్ ॥

36

భుజపఞ్జరే గృహీతా

నవపరిణేతా వరేణ రహసి వధూః

తత్కాలజాల పతితా

బాలకురజ్జీవ వేపతే నితరామ్ ॥

37

ఉపనిషదః పరిపీతా

గీతాపిచ హన్త మతిపథం నీతా ॥

తదపి న హా విధువదనా

మానస సదనాత్ బహిర్యాతి ॥

38

అకరుణహృదయ ప్రియతమ

ముఞ్చామి త్వా మితఃపరం నాహమ్

ఇత్యాలవతి కరామ్బుజ

మాదాయాలీజనస్య వికలా సా ॥

39

భా మి నీ వి లా స ము

- గీ. చారుతర యౌవనోద్గమ శంకితములు
శీలశౌర్యబలాప్తభా లాలసములు
మైథిలీదేవి నేత్రపద్మములు రాము
నందు ముకుళించు వికసించు నౌర : చెలియ : 35
- క. హనువిల్లెక్కిడి స్వజనుల
పరితాపం బుడిపి ధరణిపతి సుతుఁ డిప్పడి
నిరపాయ నిృథిలేశ్వర
వరపుత్రిం బెండ్లియాడఁ బడయునో ? లేవో ? 36
- గీ. వధువు నూతనపరిణీత వరుని బాహు
పంజరంబున నేకాంత పరిగృహీత
చాల కంపంబునొందుఁ దత్కాలజాల
పతితయగు బాలసారంగివలెఁ గలంగి॥ 37
- గీ నరగఁ బరిపీతము బువనిషత్తులెల్ల
గీతయాను మతిపథమున నీతమయ్యెఁ
గాని, మానససదనంబు మాని వెడలి
బయటికిఁ రాదుగా విధువదన యకట : 38
- క. వికలమతి గలిగి సతి, తన
సకియ కరాంబుజముఁ గేలఁ జయ్యనఁ గొని 'యో
యకరుణహృదయా : ప్రియతమ :
నిఁక విడువంజాల నిన్ను నే' - నని పలికె॥ 39

లోభాద్వరాటికాశాం

విక్రేతుం తక్రమానిశ మటన్త్ర్య

లభ్యో గోపకీశోర్యా

మధ్యే రథ్యం మహేంద్రనీలమణిః॥

40

రూపారుచిం నిసితం

రసయన్త్ర్య హరిముఖ్య లావణ్యమ్

సుదృశః శివశివ సకలే

జాతా సకలేవరే జగత్పరుచిః ॥

41

గరిమాణ మత్పయిత్యా

లఘిమానం కుచతటా త్కురల్లద్భుతమ్

స్వీకుర్వతే నమస్తే

యూనం దైర్యాయ నిర్వివేకాయ॥

42

నిఃసీమ శోభా సౌభాగ్యం

సతాజ్ఞా నయనద్వయమ్

అన్యోన్యాలోకనానన్ద

విరహాదివ చక్షులమ్ ॥

43

నయనాశ్చలావమర్శం

యా న కదాచిత్పురా పేహే

ఆలింగితాపి జోషం

తస్మై సా గన్తుకేన దయదేన॥

44

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. లోభబుద్ధి పరాటికల్ గూర్చునెంచి,
పెరుగు నమ్ముచు స్వేచ్ఛగఁ దిరుగులాడు
వల్లనప్రమదామణి కల్ల మార్గ
మధ్యమందునఁ ద్రివళేంద్రమణి లభించె॥ 40

క. పరయాపారుచి దొరఁగఁగ
హరిముఖలావణ్యరసము నానెడు నాసుం
దురవ్యశ కేర్పడె నకశే
బర జగమఖిలమున, శివశివా : యరుచి కడు॥ 41

గీ. హరిణలోచన కుచతటి కర్పణంబు
నలిపి గరిమాణమును దానివలన లఘుమ
స్వీకరించిన యువ నిర్వివేక దైర్య
మునకు నీకొనరించెదఁ బ్రణతిశతము : 42

గీ. పారమెఱుఁగని కాంతి సౌఖ్యగ్యమునకు
దావలంబగు తన్వి నేత్రద్వయంబు
నొందెఁ జంచలభావ మన్యోన్య దర్శ
న మహదానంద విరహంబుననొ, యనంగ॥ 43

గీ. నయనాంచలావమర్శపు
వియతిని మును నోర్వనట్టి నెలఁత ప్రవాసా
శ్రయుఁడయి యేఁగెడుప్రియుఁడెం
తయుఁ గోఁగిఁటఁ జేర్చినను సుదాత్తత నుండె॥ 44

భా మి నీ వి లా స :

మానవరా గ్వదనాపి ప్రియా
శయనేవ దయిత కరకమలే
ఉద్వేల్ల ద్భుజ మలసగ్రీవా
బంధం కపోల మాధత్తే॥

45

కిం జల్పసి ముగ్ధతయా
హస్త మమాఙ్గం సువర్ణమితి
తద్యపి పతతి హఠాశే
హఠాశే తులాం తవారోహేత్॥

46

లోచన పుల్లామౌఞ్జ ద్వయ
లోభాన్ధోవికలైక మనాః
కస్తూరీ తిలక మిషాదయ
మలికేలిస్తవోల్లసతి॥

47

చింతా మీలిత మానసో మనసిజః సఖ్యో విహీన ప్రభాః
ప్రాణేశః ప్రణయాకులః పునరసావాస్తాం సమస్తాకథా
వీతస్త్వాం ప్రతిబోధయామి మమచే దుక్తిం హితం మన్యసే
ముగ్ధే మాకురు మానమాననమిదం రాశావతి ర్దేష్యతి॥

48

అలంకర్తుం కర్ణౌ భృశ మనుభవన్త్యా నవరుజం
ససీత్కారం తిర్యగ్వలిత వదనాయా మృగదృశః
కరాబ్జ వ్యాపారా నతి సుకృతసారా న్రసయతో
జనుస్సర్వశ్లాఘ్యం జయతి లలితోత్తంస భవతః ॥

భామి నీ విలాసము

గీ. అమిత మాన పరాఽఽఖి యయ్యు, ననుగ
చెలియ యుద్వేల్లభుజయు, నత్యలసకంఠ
బంధయును నయి, నెజ్జనుబండి, కేలుఁ
దమ్మిని గఘోలతలమునఁ దాల్చియుండె॥ 45

గీ. నాచుతినువు సువర్ణవర్ణం బటంచు
నజ్జతను వదరంగ నేలా ? పడంతి !
యది హతాశ, హతాశనమందుఁ బడిన
నమమగునొ యేమొ నీ శరీరమున కింత॥ 46

గీ. కనులు, విచ్చిన కమలయుగం బటన్న
లోభమున, నెందు వ్రాలఁ బాల్వోక, ముందు
వెనుకలం గనుతేఱి, నీ గొనబునుదుటఁ
జెలఁగెఁ, గమ్మని కస్తురి తిలక మట్లు॥ 47

గీ. కంఠుఁడు చింతఁదాల్చెఁ, జెలికతైలు వెల్వెలనైరి, నీప్రియుం
డెంతో కలంగెఁ, బెక్కులిక నేల ?, హితంబని నాదుపల్కు నీ
వెంతువయేని, ముగ్ధ !, వినుమీ, కడురోష కళంకితాస్య మా
నాంతమొనర్చు పూర్ణతుహినాంకుని యాటలు సాగనీకుమా॥ 48

మ. లలితోత్తంసమః ! నిఁ శ్రుతిద్వయిని దాల్చుం బల్ శ్రమంబందెడిన్
వలితాస్యం బటు త్రిప్పి సీత్యూతిఁ గరాజ్ఞివ్యాప్తుతిం జేసెడిఁ,
జలితైఱేక్షణః భూరిపుణ్యఫల మాస్వాదించు నీభాగ్యముఁ
దలఁపఁ శక్యమె ? త్వత్సమస్త జనువే స్తవ్యంబు ధన్యంబగుఁ

భామి నీవిలాసః

అయాతైవ నిశా నిశాపతికరైః కీర్తనం దిశామస్తరం
భామినోః భవనేషు భూషణగణైః రిక్తా న్యలంకుర్వతే
ముగ్ధే మాన మపాకరోషి న మనా గద్యాపి రోషేణ తే
హా హా బాల మృణాళతో ప్యతితిరో తన్వీ తనుస్తామ్యతి॥ 50

వాచో మాణ్డలకీః ప్రయాణమయే జల్పత్వినల్పం జనే
కేలీమన్ది మారుతాయనముఖే విన్యస్త వర్త్రాముఖా
నిఃశ్వాన గ్గపితాధరం పరిపత ద్బాష్పార్ద్రో విక్షోరుహ
బాలా లోలలోచనా శివశివ ప్రాదేశ మాలోకతే ॥ 51

దారిద్ర్యం భజతే కలానిధి రయం రాకాధునా వ్యాయతి
న్వైరం కైరవ కాననేషు పరితో మాలిన్య మున్మీలతి
ద్యోతన్తే హరిద స్తరాణి సుహృదాం బృన్తం సమానస్తతి
త్వంచే దిచ్ఛసి కాఞ్చనాన్గి వచనామ్బోజే విశాసశ్రియమ్ . 52

పాటీరద్రు భుజిష్ణుజ్జవ ముఖా యాతా ఇనా తాపినో
వాతా వాన్తి చహన్తి లోచన మమి తామ్ర రసాలద్రుమాః
ఏతే హన్త కిరన్తి కూజిత మయం హాలాహలం కోకిలా
బాలా బాలమృణాల కోమలతనుః ప్రాణా న్కథం రక్షతు ॥ 53

అయాతైవ నిశా మనో మృగదృశా మున్నిద్ర మాతన్వతి
మానో మే కథ మేష సంప్రతి నిరాశిజ్జం హృది స్థాస్యతి
ఊహాపోహ మిమం సరోజనయనా యావ ద్విధత్తేతరామ్॥
తావ త్కామ నృపాతసత్ర సుషమం విమ్మం బిభాసే విధోః ॥ 54

భా మి నీ వి లా స ము

ఉ. రాతిరి యేగుదెంచె. నుడురాట్కరముల్ హరిదంతరంజులకా
 యీతలు వూసె, భామినులు భూషణముల్ ధరియించి రిండ్ల, రో
 షాతిశయంబు వీడ విసుమంతయు, నింకను, దాన నేమగుకా ?
 లేత బిసంబుకన్నఁ దరుణీ ! కృశమౌ మెయిచిక్కె నక్కటా !

శా ప్రాదేశుండు ప్రయాణమౌనెడఁ, గడుకన్యస్తుక్తులకా బంధుసం
 మానకా వాకొనుఁ, గేలిమందిరి గవాక్ష న్యస్త వక్త్రాబ్జముకా
 గ్లానిఁ జెందెఁగ మోవియూరుపుల, వక్షోజంబులుం బాష్పధా
 రానీకంబున ముగ్ధ, బాల, కనె లోలాలోకనాశిం గటా : 51

ఉ. బంగరుబొమ్మ ! నీవు ముఖవారిజ మందు వికాసలక్ష్మిఁ దా
 త్పం, గని, లేమిఁ గీడ్వడుఁ గలానిధి, పున్నమ సోలునష్ట, యెం
 దుం గడునీలిమం గలువతోఁది లలర్చు, దిగంతరంబు లు
 ప్పొంగును గాంతితోఁ, జెలఁగుమోదము నిండ సుహృజ్జనంబులుకా

మ. మలయజ సర్పరాజ్ముఖ సమాగతిము ల్గడవేడిగాడుపుల్
 మలసె, రిసాలముం జీవురులం దగు నెఱ్ఱనికంటఁ గాలెడుకా,
 హలహల కూజితంబు నిదె యాపక కోయిల చల్లె, బాల, యీ
 లలిత మృతాళ కోమలి కలంగక యెట్లసువుల్ భరించు హా ! 52

శా. “లేయున్వచ్చె మృగాక్షి మానసము నుద్రేకింప నున్నిద్రతకా,
 నాముల్లం బభిమాన శంకవిడి యీనాఁడెట్లు లొప్పారు ?” నం
 చాయజ్ఞాంబక యూహనల్పె నెపు డప్తాకామదేవాతప
 త్రాయత్కాంతిని నిండుబింబ మతిహృద్యంబై వెలింగెం గడుకా॥

భామినీవిలాసః

ప్రభాత సమయ ప్రభాం ప్రణయిని హ్నుదారా రసా
దముష్య నిజపాణినా దృశ మమీల యల్లీలయా
అయంతు ఖలు పమ్మినీ పరిమలాలి పాటచ్చరై
రవే రుదయ మధ్యగా దధికచారుతై ర్మారుతైః॥ 55

విదూరా దాశ్చర్య స్తిమిర మథ కించి త్పరిచయా
దుదఱ్ఱ చ్చాఞ్చల్యం తదను పరితిః స్పారితరుచి
గురుజాం సంఘాతం నపది మయి యాతే సమజని
త్రపా మూర్ఛత్రారం నయనమీహ సారణ్ణజర్మణః॥ 56

కపోలా పున్నీల త్పులకనికురమ్నో మయి మనాక్
మృశత్యంతః స్మేర స్తథకిత ముఖామ్నోరుహ రుచః
కథం కారం శక్యాః పరిగదితు మిందీవరద్యుశో
దశద్ద్రాక్ష నిర్య ప్రస భర నపక్ష భజితయః॥ 57

రాజానం జనయాం బభూవ సహసా జైవాతృకత్వంతు యః
సోయం శుణ్ఠిత సర్వక క్తివికలో జాతో జరాతో విధి,
సంప్రత్యున్నద ఖణ్ణరీటనయనా వక్త్రాయ నిత్యశ్రీయే
దాతారాజ్య మఖణ్ణమస్య జగతో ధాతా నవోమన్మథః॥ 58

అవిర్భూతా యదవధి మధుస్యన్దినీ నన్దసూనోః
కాన్తిః కాచిన్నిఖిలనయనాకర్షణే కార్మణజ్ఞా
శ్వాసో దీర్ఘ స్తదవధి ముఖే పాణ్ణిమా గణ్ణమూలే
కూన్యావృత్తిః కులమృగదృశాం చేతసి ప్రాదురాసీత్॥ 59

భామినీవిలాసము

మ. మురరాసక్తిఁ బ్రకాత దీధితి విజేతుం జూడనీకుండ, నుం
దరి, లీలం దనపాణిఁ దన్నయనమున్ గప్పంగ, నాతండు, తా
మరసామోదతతిన్ హరించి, కడు రమ్యుంబొ గతి స్వీచుతె
మొరలన్ వేకువ యౌతుంగెఁ బ్రియభామిన్యద్యమం బేపజన్

చ. హలితాలి నే విమారమున దోష వితాకు విచేష్టదాల్చె, న
చ్చలఁ గనె నంచిత ప్రచల భావముఁ, బిమ్మట విస్తరించె ది
బ్బల, నట నే గురుప్రతతిఁ గూడిన తన్ గదియం జనన్, ద్రపా
విలపుఁ గనీనికల్ పెలఁగె భీతకురంగజ నేత్ర చూపులన్? 56

చ. పులకలచేఁ జెలంగెడు కపోలములన్ స్పృశియించునట్లు, లో
పలి చిటునప్పుతో స్తబకభావముఁ గన్న ముఖాంబుజప్రభన్
గలుపలు చల్లు చూపులఁ దెగ నివ్వఁబండిన ద్రాక్షనుండి చి
ప్పలు కనమొప్పఁ బల్కు నతి పేశలవాక్కుల నెంచ శక్యమే? 57

మ. మిపులం గుంతిత సర్వశక్తివితతిం బెంపేది, వార్ధక్యమం
దవిచార్కుండయి, రాజుగా నలిపె, నిన్నాబ్రహ్మ, జైవాత్మకా !
నవలోకాంచితదాత మన్మథుఁ డఖండ ప్రాజ్యరాజ్యంబు, ని
త్యవిభూతిం. గన మత్తఖంజ దృశ వక్త్రాద్దాన కిచ్చె న్నడిన్॥ 58

భా. ఎందఁకన్ మధుమాదకంబు, నిఖిలప్రేక్షవశీకార క
ర్మం దీవ్యజ్ఞము, నుదనందనుని శుంభశృంగంతి శోభించునో ;
యందఁకన్ గులజై నిలోచనల యాస్యంబందు నిట్టార్పుచాల్
క్రందోఁ ; బొండిమ చెక్కులందెనఁగు నిర్వాప్యపార మెచ్చున్మదిన్

భామి నీ విలాసః

ప్రసక్తే గోపానాం గురుషు మహిమానం యదుపతే
 రుపాకర్ణ్య స్విద్య త్పులకిత కపోలా కులవధూః
 విషజ్వాలాజాలం యుటితి వమతః పన్నగపతేః
 ఫణాయాం సాశ్చర్యం కథయతి తరాం తాణ్ణవవిధిమ్॥ 60

క్షణోరే వయసి క్రమేణ తనుతామాయాతి తన్వ్యాస్తనా
 వాగామి న్యఖిలేశ్వరే రతిపతౌ తత్కాల మస్యాజ్ఞయా
 ఆస్యే పూర్ణశకాజ్కృతా నయనయో సాదాత్మ్య మమౌర్భుహం
 కిలదాసీదమృతస్య భేద విగమః సాచిస్మితే తాత్త్వికః॥ 61

శయితా శైవలశయనే
 సుషమా శేషా నవేందులేఖేవ॥
 ప్రియ మాగతమపి సవిధే
 సత్కురుతే మధురచీక్షణై రేవ॥ 62

విరహేణ వికలహృదయా
 విలసన్తీ దయిత దయితేతి
 ఆగత మపి తం సవిధే
 పరిచయహీనేవ వీక్షతే బాలా॥ 63

అధరద్యుతి రస్తవల్లవా
 ముఖశోభా శశికాన్తిలజ్ఞినీ
 తనుమప్రతిమాచ సుభ్రువా
 న విధేరస్య కృతిం వివక్షతి॥ 64

భామి నీ విలాసము

చ. యదుపతి, చిత్రలీల మహత్త్వ విశేషము గొల్లలెల్లఁ గో
విచులకడ న్వదంప, విని స్వేదముఁ బుల్కలు గండమండలిఁ
గదుర, వినంపు మంటగమి గ్రక్కునఁ గ్రక్కు భుజంగరాట్టణా
విదిత రమేశతాండవము వేమఱు సాధ్వి వచించు వింతగఁ॥ 60

ఉ. చిన్నతనానఁ దన్ని మెయిచిక్కి క్రమంబున సర్వనేతృతం
గన్నరతీకునందు నెసఁగఁ, దదనుజ్ఞను బూర్ణిమాశశాం
కోన్నతి మోమునఁ, జలరుహోపమ మక్షియుగంబునఁ, సుధా
సన్నత మందహాసమునఁ జారుతర-బుగ నొప్పెనెంతయుఁ॥ 61

గీ. అతివ, కైవల తల్పంబునందు, సుషమ
మింత శేషించినదయి, నవేందురేఖ
యనుపునం బండి, ప్రియుఁడు చేరినను జెంత
సన్నధుర వీక్షణములనె సత్కరించె॥ 62

గీ. బాల, విరహాన విహ్వలభావ యగుచుఁ
జెంత కేకెంచియున్నను గాంతు మివులఁ
బరిచయ విహీనవలెఁ గాంచి పలవరించు
“దయిత, దయిత”-యటంచు నత్తరుణమందు॥ 63

గీ. అలప్రవాళము హసియించు నధరకాంతి
శశివికాసము మించు నాస్యంబుసుషమ
మప్రతిమమైన దీతను వావిధాత
చేసినదియంచు సుత్రుఁ నేఁ జెప్పఁజాల॥ 64

భా మి నీ వి లా స :

వ్యత్యస్తం లపతిక్షణం క్షణ మహో మౌనం సమాలంబ్యతే
 సర్వస్మిన్విదధాతి కిచ్చవిషయే దృష్టిం నిరాలంబ్యనామ్॥
 శ్వాసం దీర్ఘ మురీకరోతి నమనా గజ్జేషు ధత్తే ఘృతిం
 వై దేహీ విరహవ్యథా వికలితో హా హస్త లజ్జేశ్వరః 65

ముఖ్యుతి నాద్యాపి రుషం
 భామిని ముదిరాలి రుదియాయ
 ఇతి సుదృశః ప్రియవచనై
 రపాయు నయనాబ్జ కోణ శోణ రుచిః ॥ 66

ఆలోక్య సుందరి ముఖం తవ మన్దహాసం
 నన్దత్యమన్ద మరవిన్ద ధియా మిలిన్దః
 కించాసితాక్షి మృగలాఞ్చన సప్రభమేణ
 చఞ్చాపుటం చటులయన్తి చిరం చకోరాః ॥ 67

స్మితం నైతత్కిన్తు ప్రకృతి రమణీయం వికసితం
 ముఖం బ్రూతే కోవా కుసుమ మిద ముర్యత్పరిమలమ్
 స్తనద్వంద్వం మిథ్యా కనకనిభ మేతత్ఫలయుగం
 తా రమ్యా సేయం భ్రమరకులనమ్యా న రమణీ ॥ 68

సంగ్రామాఙ్గణ సంముఖాహత కియ ద్విశ్వంభరాధీశ్వర
 వ్యాదీర్ఘీకృత మధ్యభాగ వివరో స్మీల న్నబో సీలిమా
 అఙ్గారప్రకరైః ఖరైః కవలయన్నేతన్మహీమణ్డలం
 మార్తణ్డోయ ముదేతి కేన పశునా లోకే శశాఙ్గీకృతః ॥ 69

భా మి నీ వి లా స ము

చ. తడఁబడఁ బల్కు నొక్కతఱిఁ దాలుచు నొక్కపు డెంతొమానఁమె
 ల్లెకఁ గను నొక్కసారి. మఱి యేదియొ చూచు నొకప్పు, పెద్దగా
 నడరెడు నూరుపు ల్విడచు నంగములం, గనఁడింతయుఁ ధృతిఁ
 గడు విరహ వ్యథా కులతఁ గాంచి, దశాస్యుఁడు సీతపైఁ గటా॥65

క. “ఇదిముదిరా శ్యాభ్యుదయము
 గదె- బామిని : కనలు వదలఁగదె”-యనిప్రేమా
 స్పదుఁడువలుక, నయనాంబుజ
 విదితాంచల శోణకాంతి వీడె సుదృశకు॥ 66

గీ. సుందరి : మిళిందములు నీదుమందహాస
 ముఖముఁ గని యరవిందమఁబుద్ధి, మిపుల
 నలరు. వెన్నెలపులుఁగు, లోయసితనేత్ర :
 చంచుపుటి విప్పు హరితాంక సంభ్రమమున॥ 67

ఉ. నైజ మనోజ్ఞ కాంతి యగునా ? స్మితమియ్యది : దివ్యవి
 భ్రాజిత పుష్ప మాస్యమని వాకొను నెవ్వఁడు : ; మిథ్య దీని వ
 ఙ్గోజయుగం బటంట :—కనకంపు ఫలద్వయి గాని ; కాంత యే
 యోజ విదాను ? తేంట్లగమి యొప్పెడు సౌంపగు తీవ గాకిల॥

ఉ. సంగరసేను నగ్రమునఁ జచ్చిన రాజులు చీల్చి, మధ్యమం
 దుం గనుపట్టు రంధ్రమున ద్యోతలనీలిమఁ గల్గి, తీవ్రమా
 నింగల మట్లు రక్తుల మహీతలముం గబళించు చిట్టలొ
 ప్పెం గమలాప్తుఁ, డీతని భువిం బళువెవ్వఁడుచంద్రుఁడంచనున్॥

శ్యామం సితగచ్ఛుచ్ఛశో న చృశోః స్వహృషః
కింతు స్ఫుటం గరల మేతి యథామృతంచ
నోచేత్కథం నివతనా దనయోస్తదైవ
మోహం ముదంచ నితరాం దధతే యువానః

70

అవిర్మగోవా నేత్రంవా
యత్ర కించిద్విభానతే
ఆరవిన్దం మృగాజ్జోవా
ముఖం వేదం మృగీదృశః

71

దయితే రదనత్విషాం మిషా
దయితేమీ విలసన్తి కేసరాః
అపిచాలక వేషధారిణో
మకరవృద్ధ స్పృహయాలవోలయః ||

72

అనిశం నయనాభిరామయా
రమయా సంమచినో ముఖస్య తే
నిశి నిస్సరదిన్దిరం కథం
తులయామః కలయాపి పఙ్కజమ్ ||

73

అంగైః సుకుమారతరైః సా
కుసుమానాం శ్రీయం హరతి
వికలయతి కుసుమబాణో
బాణాలీఖి ర్మమ ప్రాణాః ||

74

భా మి నీ వి లా సము

గీ. హరిణనయనాక్షి రూపముల్ శ్యామసితము
లగుట, గరళామృతములె ప్రత్యక్షమిద్ది;
కానిచో, వాని కగ్గమైరేని, యువక
సమితి యేగతి మోహమోదములఁ గాంచు॥ 70

గీ. ఆరవంత ప్రకాశించునది భ్రమరమొ,
కాక హరిణమొ, కాకున్న కాంతచూపొ;
అదిగో : యావెలింగెడునది యంబుజంబొ,
కాక యేణాంకుఁడో, కాక గతీతమొమొ॥ 71

క. నీరదనకాంతిమిష నొ
ప్పారుం గేసరములవ్వి, భ్రమరంబులు శృం
గారాలక వేషముఁ గొని
చేరెన్ మకరంద వాంఛచే నిటు, దయితా । 72

క. నిరతము నయనమనోజ్ఞపు
సిరిచే నామోదమగుచుఁ జెలఁగెడు నీసుం
దర వదనకళకు, నిశ ని
స్సరదిందిరపంకజంబు సరిపోలునొకో : 73

క. సుమముల సిరి హరియించిన
రమణీ లలితాంగముల శరంబులుగాఁ దా
నమరిచి మదనుఁడు నాప్రా
ణములం గడువికలముల నొనర్చెడి హితుఁడా 74

భా మి నీ వి లా సః

భిద్యతి సా పథి యాస్తీ
కోమలచరణా నితమ్బభారేణ
భిద్యామి హస్త పరితః .
తద్రూప విలోకనేన వికలోహమ్ ॥

75

మథురా గమనోన్ముఖే మురారా
వసుభారాతి భృతాం ప్రజాజ్ఞనామ్
ప్రలయ జ్వలనాయతే స్మరాకా
భవనాకాశ మజాయతామ్పురాశిః॥

76

కేరీమద్విర మాగతస్య శనకై రాలీ రపాస్యేజ్జితైః
సుప్తాయాః సరుషః సరోరుహదృశః సంవీజనం కుర్వతః
జానన్త్యా ప్యనభిజ్ఞయేవ కవట వ్యామీలితాఙ్గ్య సఖి
శ్రాన్తాసీ త్యభిధాయ వక్షసి తయా పాణి ర్మమాసజ్జితః॥

77

మాన్ధర్యమాపగమనం సహజైశచేన
రక్తం సహౌవ మనసాధరభిమ్బమాసీత్
కించాభవ స్మృగకిశోరదృశో నితమ్బః
స్వాధికో గురురయం సహ మన్మథేన॥

78

శ్వాసోనుమానవేద్యః
శీతా న్యజ్ఞాని నిశ్చలోదృష్టిః
తస్యాః సుభగ కథేయం
తిష్ఠతు తావ త్కథాన్తరం కథయ ॥

79

భా మి నీ వి లా స ము

క. మృదుపదముల సడుచుచు నా

మదవతి కటిభారమున శ్రమంపడుఁ బథమం

దిదె. వికలతఁ దద్రూపము

చరణక నేఁ గాంచి ఫేదపడియెద నకటా॥

75

క. హరి మధురకేగుచో. వ్రజ

తరుణీమణు లసుభరార్తిఁ దాలిచి, రాకేం

దురుచిఁ బ్రళయాగ్ని యని, మం

దిర గగనము వనధి యని గణించి రెడందన్॥

76

మ సురతాగారము సొచ్చి పైఁగల సఖీస్తోమం బటంబుచ్చి, తా

సరుష నిద్దురగొన్న యబ్జదృశ కాస స్వీవనస్వీచు న

న్నరయం, జూచియుఁ జూడనట్లై కను మాయామీలితాక్షిన్ సఖీ

తొరగెంగాదె శ్రమంబనన్ హృదయమందుం జేర్చె నాహస్తమున్

గీ. నడక బాల్యముతోడ మందత వహించె

మన సడదబింబమును రక్తిమను ధరించె

బలు పిఱుఁ దనంగుతో మహత్త్వంబుఁ గాంచె

నిఖిలమున మృగశాబక నేత్ర కవుడు॥

78

గీ. 'అదిర ! సుభగకు శ్వాసమున్నదియొ, లేదొ,

సందియం ; బంగములుఁగూడఁ జల్లనయ్యె ;

నిశ్చలముదృష్టి'—యని పల్కునెయ్యుఁ జూచి,

'సరియె, పిడపనే' మని ప్రశ్న సలిపెఁ బ్రియుఁడు॥

79

భా మి నీ వి లా సః

పాణౌ కృతః పాణి రిలాసుతాయః
సస్వేదకమ్పో రఘునన్దనేన
హిమామ్బు మన్దానిల విహ్వలస్య
ప్రభాత పద్మస్య బభార శోభామ్ ॥

80

ఆరుణమపి విద్రుమద్రుం
మృదులతరం చాపి కిసలయం బాలే
ఆధరీకరోతి నితరాం
తవాధరో మధురిమాతికయాత్ ॥

81

వర పూరుష ధృష్టి పాత వజ్రా
హతి భీతా హృదయం ప్రియస్య సీతా
అవిశ త్సరకామినీ భుజిజ్ఞే
భయతః సత్వరమేవ సోపి తస్యాః ॥

82

జమ్బీర శ్రీయ మాతిలక్ష్మ్య లీలయైవ
వ్యానమ్రీకృత కమనీయ హేమ కుమ్భా
నీలామ్బోరుహ నయనేధునా కుచౌ తే
స్పర్ధే తే కిల కనకాచలేన సార్కమ్ ॥

83

అజ్ఞాని దత్వా హేమాజ్ఞే
ప్రాణాన్ క్రీణాసి చే స్మృణామ్
యుక్తమేత స్మతు పునః
కోణం సయన పద్మయోః ॥

84

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. జ్ఞానుతాపాజీయందు రాఘవుఁడు పాణిఁ
జేర్చ నస్వేదకంపమై చెలఁగి మంచు
నీటి గంగావిలమున నెంతేఁ గలంగు
నాప్రభాతాబ్జశోభ నయ్యది వహించె॥ 80

క. పవడపుమ్రాఁకును నరుజీమఁ,
జివురుల మృదుతరమున హసించును మాధు
ర్యవిశేషముచే నందం
బవు నీకెంబెదవి యిదె, నితాంతము బాలా ! 81

గీ. పరపురుష దృష్టిపాతమన్ వజ్రహతికిఁ
దలఁకి వైదేహి ప్రియునిడెందంబుఁ జొచ్చె
నన్యరచుణీ భుజంగికి నశికి యతఁడు
నట్లై సత్వరముగ నామె యాత్మఁ జొచ్చె॥ 82

గీ. లీల జంబీరశోభఁ దా నేలి, రమ్య
కనక కలకాల కానమ్రతను ఘటించి,
బంగరుం గొండతోఁ గూడ స్పర్ధఁ బూనె
నీకుచద్వయి యిప్పు డిందీవరాక్షి॥ 83

గీ. బంగరుంబొమ్మః సౌఖ్యగౌ త్వదంగములిడి
పురుషరత్నానువుల విల్వఁ బూను టురవు,
గాని నయనాబ్జ కోణాలచేఁ గొనంగఁ
గడఁగు తెంతయు యుక్తంబు గాదుకాదు॥ 84

భా మి నీ వి లా స :

జిత మౌక్తిక సమ్మదాం ధదానాం
సహవాసేన పరాం ముదం దధాసమ్
విరసా దధరీకరోతి నాసా
మధునా సాహసశాలి మౌక్తికం తే ॥

85

నిభిల్య భూయో నిజ గౌరిమాణం
మానా మమానం సహసైవ యాయాః
గృహే గృహే పశ్య తవాఙ్మద్యై
ముగ్ధే సువర్ణావలయో బాధన్తి ॥

86

కరికుమ్భ తులా మురోజయోః
క్రియమాణాం కవిభి ర్విశృంభయైః
కథమాలి శృణోషి సాదరం
విపరీతార్థ విదో హి యోషితః ॥

87

తిరస్కృతో రోషవశాత్పరిష్వజ
న్ప్రియో మృగాఙ్గై శయితః పరాఙ్మఖః
కిం దుఃఖితో సా వితి కాందిశీకయా
కయాచి దాచుమ్భ్య చిరాయ సన్వజే ॥

88

చేలాఞ్చరే నానన శీతరస్మిం
సంవృణ్వతీనాం హరిదృశ్యరీణామ్
వ్రజాఙ్గనానాం స్మరజాతకమ్పా
దకాఙ్గసంపాత మియాయ నీవీ ॥

89

భామి నీ విలాసము

గీ. హీరమణికాంతి గెలిచిన నీరదముల
 పొత్తు గలుగుట నీనత్తుముత్తై మేపుడు
 గడుఁజెలంగి యధఃకరించెడిని నొర :
 శ్వాసమిషమున, విదిగొ, నానను శుభాంగి : ॥ 85

గీ. మాటిమాటికి నిజగౌరిమంబుఁ గాంచి
 గర్వమొందుట విడుము తత్క్షణము ముగుద
 యేలన :-త్వదంగవర్ణమే యింటనింట
 దొరలుచుండు సువర్ణపంక్తులుగఁ గనుము ॥ 86

గీ. చెలియ : కుచములు కరికుంభములని కవులు
 వలుకఁగ విశృంఖలత, విందు వెలమి నీవు
 నేను వలికినచోఁ గోప మూనుదేల :
 వెలఁదుకల్ విపరీతార్థ విదలు గారె ? ॥ 87

చ. హరిణవిలోలనేత్రఁ బ్రియుఁడక్కునఁ జేర్పఁగఁ, గిన్ననామెయున్
 గరముఁ దిరస్కరింపఁగఁ మొగం బటు ద్రిప్పి పరుండె నాతఁ, “డి
 సరణి నితం డదేలోకొ విచారము నొందెడు” నంచు భీతయై
 చిరముగఁ గొఁగిట వ్విలిపెఁ జెల్వని సారెకు ముద్దువెట్టుచున్ 88

గీ. పయఁటకొంగున నాననపార్వణేందు
 దాచి, తమకంబుతో హరిఁ జూచుబుద్ధిఁ
 బోవు ప్రజతరుణుల పోఁకముడి, యకాండ
 సంపతనమందె స్మర జాత కంపః గుచు ॥ 89

అధరేణ సమాగమాద్రదానా
మరుణిమ్నా పిహితోపి శుక్లభావః
హసితేన సితేన పక్మలాఞ్ఘ్రిః
పున రుల్లాస మవాప జాత పక్షః ॥

80

శయితా సవిదేహ్యనీశ్వరా
సఫలికర్తు మహో మనోరథాః
దయితా దయితాననామ్బుజం
దరమీలన్నయనా నిరీక్షతే॥

91

నయనే వహతాం ను భజ్జనానా
మిహ నానావిధ మజ్గభజ్జ భాగ్యమ్
ముఖమేతు తులాం కథం సుశోభం
సుదృశో భజ్జర సమ్పదామ్బుజేన॥

92

ఉదితం మణ్డల మిందో
రుదితం సద్యో వియోగి పర్గేణ
ముదితంచ సకల లలనా
చూడామణి శాసనేన మదనేన

93

ఇద మప్రతిమం పశ్య
సరః సరసిజైర్వృతమ్
సఖే మా జల్ప నారీణాం
నయనాని దహన్తి మామ్॥

94

గీ. పలువరుస మోవిసఖ్యంబుకలిమిఁదనదు

వెల్లఁదనమెల్ల, దానికావిని నణంగి

పోవ శుభ్రస్మితంబు గ్రమ్ముకొనె దానిఁ

గాననది పూర్వవికసన మూనెమరల॥

90

క. ప్రియునికటమున, రతిశ్రమ

శయనించి, తదాననాంబుజము దరమీల

న్నయనములఁ గాంచె నెంతయు

దయిత మనోరథము సఫలతం గన వేగన్॥

91

.క మృగనేత్రనయనములు పలు

వగలన్ ఖంజాంగ భంగ భాగ్యము నీతీ

రుగఁ దాల్చెనొ ? రాజీలు మో

మగు నేగతి విగతసంపదాంబుజ సమము॥

92

గీ. పొడమెను శశాంకమండల,

మడలె వియోగ్రి ప్రకాండ, మానందంబుం

బడసె పధూరత్నంబులఁ

గడు శాసించెడు మరుండు కౌతూహలియై॥

93

గీ. “నిరుపమమై సరసిజములఁ

బరివృతమగు సరసి నిదిగో, పరికింపు నభాః”

‘ఉరక వచింపకు నన్నుం

దరుణుల తయవములు దరికొనంగలవంచు॥

94

గురుమధ్యే హరిణాక్షీ
 మార్తికశకలైర్నిహస్తు కామం మామ్॥
 రదయన్త్రిత రసనాగ్రం
 తరలిత నయనం నివారయాంచత్రే॥ 95

ఆధిరజని ప్రియ సవిధే
 కథమపి సంవేళితా గురుభిః
 కిం భవితేతి సకజ్కం
 పజ్జజనయనా పరామృశతి॥ 96

న్యఞ్చతి వయసి ప్రథమే
 సముదఞ్చతి తరుణిమని సుదృశః
 దధతిస్మ మధురిమాజం
 వాచో గతయశ్చ విభ్రమాశ్చ భృశమ్॥ 97

ఔత్సుక్యా త్పరిమిలతాం
 త్రపయా సజ్కోచ మఞ్చతాంచ ముహూః
 నవ సంగమయో ర్హానో
 ర్నయనానా ముత్సవో జయతి॥ 98

సుదృశో జిత రత్న జాలయా
 సురతాస్త శ్రమ బిన్దు మాలయా
 అలికేన చ హేమ కాన్తినా
 విదధే కాపి రుచిః పరస్పరమ్॥ 99

గీ. గురుజనులనకుమ నున్న యాహరిణనయన,
మంటిబెడ్డల ప్రేయఁగ చుడిఁ దలంచు
నన్నుఁ గని నాల్కొన రదనముల నొక్కి
చంచలాపాంగమున నివారించె నొరః

95

క. రజనిం గురుజనములచే
నిజవిభుకడ కెటులొ తెచ్చి నిలుపఁ బడిన యం
బుజనయన శంక మనమున
గజిబిజిపడె నేమి యగునొగా యట ననుచుకా॥

96

క. ప్రథమవయసున సంకోచభావ మొందు
యౌవనంబునఁ గాంతిచే నందగించుఁ
బ్రచురహక్కుల నానందరసముఁ జిల్కఁ
గాంత, గతుల విలాసముల్ గడలుకొలుపు॥

97

గీ. తొలితొలిం గూడు యువకుల చిలిపికనుల
పండువుల యందములఁ గూర్చి పలుకవలెనె ?
బలితపుందమిఁ జూపులు గలియుఁ దఱచుఁ
గాని వెంటనె సంకోచమాని చులఁగు॥

98

గీ. చకితమృగనేత్ర నిజరత్నజాలమునను
మదనరణపరిశ్రమబిందుమాలవలన
రమ్యహేమాలికమునఁ బరస్పరంబు
నెగడెఁ దాల్చి యనిర్వచనీయకాంతి॥

99

భామినీవిలాసః

కిమితి కృశాసి కృశోదరి
కిం తవ పరకీయ వృత్తానైః
కథయ తథాపి ముదే మమ
కథయిష్యతి పథిక తవ జాయా॥

100

వదనారవిన్ద సౌరభ
లోభా దిన్దిన్దిరేషు నివతత్సు
మయ్యధర్మార్థిని సుదృశో
దృశో జయన్త్యతి రుషా పరుషాః॥

101

సరసిరుహోదర సురభా
వధరిత బిహ్విధరే మృగాక్షితవ
వదవదనే మణిరదనే
తామ్బూలం కేన లక్షయేమ వయమ్॥

102

ఇతి శ్రీ పండితరాజ జగన్నాథ విరచితే
భామినీవిలాసే శృంగారసముల్లాసః

భామినీవిలాసము

గీ. 'ఇటు, కృశోదరి! చిక్కితివేమి? చెప్పమ?'
 'ఏల పరకీయలగువారి జోలి నీకు?'
 'ముదముఁ గూర్పఁగనేని నాకది వచింపు'
 'నయిన నీజాయ పలుకు నీకరుగు పాంథ॥'

100

గీ. మోముఁదమ్మి పరీమళమును గ్రహించు
 మోహమునఁ దేంట్లు వ్రాలెడు మోవిచివురుఁ
 బ్రార్థనముసేయు నాపయి రమ్యనయన
 రుషను బఱపెడు పరుషదృగ్రుచులు చెలఁగు॥

101

గీ. తామరసగర్భసురభి నధఃకరించు
 రమ్యబింబాధరము మణిరదనయుతము
 నీదువదనమునఁ గురంగనేత్ర : మేము
 విడియపుంగుర్తు గనుఁగొను విధము చెప్పుమ : ॥

102

భామినీవిలాసము శృంగారసముల్లాసు
 సమాప్తము :

శ్రీ :

భామినివిలాసము కరుణాసముల్లాసము

దైవే పరాగ్వదనకాలిని హస్తజాతే
యాతే చ సంప్రతి దివం ప్రతి బంధురత్నే
కస్మై మనః కథయితాసి నిజామవస్థాం
కః శీతలైః కమయితా వచనై స్తవాధిమ్ ॥

1

ప్రత్యుద్గతా సవినయం సహసా పురేవ
స్మేరైః స్మరస్య సచివైః సరసావతోక్తైః
మా మద్య మజ్జారచనై ర్వచనైశ్చ నారే
హః లేళతోపి స కథం శిరీకరోపి॥

2

సర్వేపి విస్మృతపథం విషయాః ప్రయాతా
విద్యాపి భేదగలితా విముఖీబభూవ
సా కేవలం హరిణి కావక లోచనా మే
నైవాపయాతి హృదయా దధిదేవతేవ॥

3

నిర్వాణ మజ్గలపదం త్వరయా వికన్త్యా
ముక్తా దయావతి దయాపి కిల త్వయాసౌ
యన్మాం స భామిని నిఖాలయసి ప్రభాత
నీలారవిన్ద మదభగ్గిమదైః కటాక్షైః

4

శ్రీ

భామినీవిలాసః

కరుణసముల్లాసః

★

గీ. దైవము పరాజ్ఞుఁ యగుఁ దఱలితిగదె
నాకమునకిప్పు బంధురత్నంబి : యకట :
తెలిపి తెవనికిఁ ద్వన్నిజస్థితిని జెపుమ :
శీతలోత్తుల నెవఁడు నీచింతలడఁచె ?॥

1

గీ. మునుపువలె ననుఁగవినవెఁటనె, యనంగ
సచివములగు స్మితంబులు, సరసవృక్షలు
మించ, వినయాన నెదురేఁగుదెంచి, యకట :
యించుకయు, నన్నుపచరింపవేల ? , బాల :॥

2

గీ. విస్మృతి పథంబుఁగనె. సర్వ విషయములును,
విద్యయును భేదగతమై విముఖమయ్యె,
నాహరిణశావకీయ, యరయనాదు
భావమునువీడి, చన దధిదేవతవలె॥

3

గీ. భామినీమణి : నిర్వాణ భద్రపదముఁ
గాంచ నరుగుదయావతి : కనఁగరాదె ?
ప్రాతరసితాబ్జ మదభంగ రమ్యము లగు
వాలుఁజూపుల, నను, దయవదలితొక్కొ :

4

భామినీవిలాసః

ధృత్వా పదస్థలన భీతివశాత్కరం మే
యా రూఢవత్ససి శిలాశకలం వివాహే
సా మాం విహాయ కథమద్య విలాసిని ద్యా
మారోహసీతి హృదయం శతదా ప్రయాతి ॥ 5

నిర్దూషణా గుణవతీ రసభావపూర్ణా
సాలంకృతిః శ్రవణ కోమల వర్ణరాజిః
సా మామకీన కవితేన మనోభిరామా
రామా కదాపి హృదయా న్మమ నాపయాతి॥ 6

చింతా శకామ సకలాపి సరోరుహాణా
మిన్దోశ్చ బిష్ణు మసమాం సుషమామయాసీత్
అభ్యుద్గతః కలకలః కిల కోకిలానాం
ప్రాణప్రియే యదవధి త్వమితో గతాసి॥ 7

సౌదామినీ విలసిత ప్రతిమానకాణ్డే
దత్వా కియస్యపి దినాని మహేంద్రభోగాన్
మన్తోజ్ఞితస్య నృపతేరివ రాజ్యలక్ష్మీ
ర్భాగ్యచ్యుతస్య కరతో మమ నిర్గతాసి॥ 8

కేనాపి మే విలసితేన సముద్గతస్య
కోపస్య కింను కరభోరు వశంవదాభూః
యాన్మాం విహాణి సహనైవ పతివ్రతాపి
యాతాసి ముక్తి రమణీ సదనం విదూరమ్॥ 9

భా మి నీ వి లా స ము

చ. అడుగులఁ దొట్టుపాటొదవునంచు, భయంపడి, నాకరంబుసౌం
పడర వివాహవేళఁ గొని యాసనెకంటిని నెక్కలేదె ? నక
విడియెటు భూబిలాసనము నీవిపుడెక్కితి వొంటిగా, నటం
చెడఁద యనేకయోజనల కెంతయుఁ బాల్వడె నోవిలాసిని! 5

గీ. దూషణాపేత, గుణవతి, పోషితరస
భావపూర్ణ, యలంకార బహుళ, శ్రవణ
రమ్యవర్ణావళి, మనోభిరామ, మత్స్య-
విత్స్వమటు, రామ నామది వీడదెపుడు॥ 6

గీ. జీవితేశ్వరి! యిటనుండి నీవువెడలఁ,
దొలఁగె సకలసరోరుహములకుఁ జింత ;
తనరె శశిబింబ మసమశోభను వహించి ;
చెలఁగె నిదె, కోకిలలకును గలకలంబు॥ 7

చ. లలిత తటిల్లతా రుచివిలాసమురీతి మహేంద్ర భోగముల్
బలువిడిఁ గొన్నినాల్గొసఁగి వర్జితమద్రతుని మానవాధిపుం
దొలఁగిన రాజ్యలక్ష్మీనలె దూటితి వెంతయు, నాదుపాణిని
ర్గళితమునొంది, నీవిపు డకాండముగా దురదృష్టరేఖచే॥

గీ. నీదుకోపంబు నేనేవినోదకృతివి
దీరిచి, వశంవదగఁ గరభోరు : నిన్ను
సలుపుదు విమారమగు ముక్తిసతివసతికి
సాధ్యునగునీవు న వీడి చఱగఁదగునె 9

భా మి నీ వి లా సః

కావ్యాత్మనా మనస పర్యణమన్పురా మే
 పీయూషసార సరసా స్తవ యే విలాసాః
 తానస్తరేణ రమణీ రమణీయశీలే
 చేతోహరా సుకవితా భవితా కథం నః ॥

10

యా తావకీన మధురస్మిత కాన్తి కాన్తే
 భూమండలే విఫలతాం కవిషు వ్యతాసీత్
 సా కాతరాక్షి విలయం త్వయి యాతవత్త్వాం
 రాకాధునా వహతి వైభవ మిన్దిరాయాః ॥

11

మన్దస్మితేన సుధయా పరిషిచ్య యా మాం
 నేత్రోత్పలై ర్వికసితై రనిశం సమీజే
 సా నిత్యమజ్గిలమ్యూ గృహదేవతా మే
 కామేశ్వరీ హృదయతో దయితా న యాతి ॥

12

భూమాస్థితా రమణ నాథ మనోహరేతి
 సమ్పాదనై ర్యమధిరోపితవత్ససి ద్యామ్
 స్వర్గం గతా కథమివ జీవసి త్వమేణ
 కావాక్షి తం ధరణి ధూలిషు మా మిదానీమ్ ॥

13

లావణ్య ముజ్జ్వల మపాస్త తులం చ శీలం
 లోకోత్తరం వినయ మర్థమయం నయం చ
 ఏతాస్గుణా నళరణా నథ మాం చ హిత్యా
 హా హస్త సుందరి కథం త్రిదివం గతాసి

14

భామినీవిలాసము

- గీ. నీ సుధాసార సరసవిలాసములెవి
మునుపు కావ్యరూపమున నామనముఁజొచ్చె,
యవియు లేకెట్లు లవి మనోహరసుకవిత
యగును మాకు, సతీమనోజ్ఞాతిశీల ||
- 10
- గీ. నీదుమధరస్మితము కాంతి నెగడ, రమ్య
మైనపున్నమనిసి వితయయ్యెఁగవుల
కవని, నిఁకనది నీవిలయమున నిపుడు
గాంచు లక్ష్మీవిభూతి నోకాతరాక్షి ||
- 11
- గీ. నన్ను మందస్మితామృత స్నాతుఁజేసి
దృగ్వికసి తోత్పలముల నర్పించు నిరత
మెవతె, యానిత్యమంగళ యింటివేల్పు
దయిత, కామేశ్వరి మదాత్మదలఁగి చనదు||
- 12
- గీ. మృగకిశోరాక్షి! కూర్చుండియిలను 'రమణ'
'నాథ' చేతోహర, —యవియందముగఁ బిల్చి
యెవని దివిఁజేర్తు వట్టి నన్నిప్పుడిలను
ధూళిపాల్జేసి, దివికి నేలలఁ జనితి?
- 13
- గీ. కాంతిఁగల యందమును, సాటిగననిశీల,
మమిత లోకోత్తర వినయ, మర్థయుక్త
నయము మున్నగుగుణముల, నన్ను, నశర
ణములవిడి, దివికెటులయ్యె: రమణి! చనితి||
- 14

భామినివిలాసః

కాన్త్యా సువర్ణవరయా పరయా చ శుద్ధ్యా
నిత్యం స్వికాః ఖలు శిఖాః పరితః షీఘ్రేమ్
చేతోహరా మపి కుశేళయలోచనే త్వాం
జానామి కోపకలుషో దహనో దదాహః ॥

15

కర్పూరవర్తిరివ లోచన తాప హస్తీ
పుల్లామ్బుజస్రగివ కణ్ఠసుఖై కహేతుః
చేతశ్చమత్స్కృతిపదం కవిత్వేష రమ్యా
నమ్యా నరీభిరమరీవ హ సావిరాజే ॥

16

స్వస్నాన్తరేపి ఖలు భామిని పత్యురన్యం
యా దృష్టి వత్ససి న కంచన సాఖిలాషమ్
సా సమృతి ప్రచలితాసి గుణైర్విహీనం
ప్రాప్తం కథం కథయ హస్త పరం పుష్కలసమ్ ॥

17

దయితస్య గుణా ననుస్మరంతీ
శయనే సమృతి యా విలోకితాసీత్
అధునా ఖలు హస్త సా కృతాజ్ఞీ
గిర మజ్జీకురుతే న భాషితాపి ॥

18

రీతిం గిరా మమృత వృష్టికరీం తదీయాం
తాం చాకృతిం కృతివరై రభినన్దనీయామ్
లోకోత్తరా మథ కృతిం కరుణాసార్ధ్యాం
స్తోతుం న కస్య సముదేతి మనః ప్రసారః

19

ఇతి శ్రీ పండితరాజ జగన్నాథ విరచితే
భామిని విలాసే—కరుణసముల్లాసః

భామి నీ విలాసము

గీ. కాంతిగల సువర్ణవరమునఁ, గడువవిత్ర
భావమునఁ దనమంటలఁ బడనడంచు
విను, మనోహరఁ, గాల్చును గినుకఁబూని
జ్వలనుఁడని యెఱుంగుదు శతపత్రనేత్ర॥

15

గీ. రిప్పురిపు పత్తివలెఁ గనురలఁదీర్చు
నటుల వికచాట్టనరిచుట హాయిఁగూర్చు
నెదకు నరసకవితవలె ముదమొనర్చు
నరసతీనమ్య యమరినాఁ బరగునామె॥

16

గీ. భామినీ : స్వప్నముననేనిఁ బతివిదక్కఁ
బయనినెవ్వని నభిలాష నరయవిత,
నట్టి నీవిచ్చ గుణహీను నన్యపురుషుఁ
బడఁడు నరిగితివెటు ? లయ్యె : పలుకఁదగదె ?

17

గీ. పయితుగుణములె పొరిఁబొరిఁ దలఁచుచాఁకఁ
గనులవిందుగ నెఱ్ఱపైఁ గ్రాలునెవతె
యారసుటి పలుకిప్పుడు బంగారమయ్యెఁ
జెంతననుఁగని మాటాడదంత, యకట :

18

గీ. సూరిజనమానితంబు, సుధారసార్పి
మమృత వృష్టికరంబగు నామెపలుకు
లాకృతియును లోకోత్తరమగు కృతియును
స్తవమొనర్పఁగఁ బ్రసరించు నెవని మనము॥

19

భామినీ విలాసము కరుణ సముల్లాసము
సమాప్తము

శ్రీః

భామినీవిలాసః

శాంతసముల్లాసః

విశాల విషయాటవీ వలయ లగ్న దావానల
ప్రసృత్వర శిఖావలీ వికలితం మదీయం మనః
అమన్దమిలదిన్దిరే నిఖిల మాధుతీమన్దిరే
ముఖస్థ ముఖచన్దిరే చిరమిదం చకోరాయతామ్॥

1

అయే జలధిస్థినీ నయన నీరజాలమ్బన
జ్వలజ్వలన జిత్వర జ్వరభర త్వరా భక్లరమ్
ప్రభాత జలజోన్నమధ్గరిమ గర్వ సర్వంకపై
ర్జగత్ప్రితయ రోచనైః శిశిరయాశు మాం రోచనైః ॥

2

స్మృతాపి తరుణాతపం కరుణయా హరన్తీ నృణా
మభక్లర తనుత్విషాం వలయితా శతైర్విద్యుతామ్
కలిన్దగిరి నన్దినీ తట సురద్రు మాలమ్బినీ
మదీయ మతిచుమ్బినీ భవతు కాపి కాదమ్బినీ॥

3

కలిన్దిగిరి నన్దినీ తట వనాన్తరం ఛానయన్
నదా పథిగతాగత శ్రమభరం హరన్ప్రాణినామ్
లతావలీ శతావృతో మధురయా రుచా సంభృతో
మమాశు హరతు శ్రమా నతితమాం తమాలద్రుమః ॥

4

శ్రీ :

భామినివిలాసము శాంతసముల్లాసము

చ, బహువిషయావళివలయ వర్తిదవాగ్ని శిఖాతతిం గడుం
దహతహలాడు నామది, ననంతరమాత్తము, సర్వమాధురీ
గృహము, మురాసురాంతక ముఖేందువునందుఁ జికోరమట్లు ప్ర
త్యహ మొనరింతు శాంతిపదతత్పరతం జిరసౌఖ్య మందఁగఁ 1

చ. జలనిధినందినీ నయన చారునరోజ సమాశ్రయంబటుల్
జ్వలననలంబు గెచ్చు జ్వరభార కృశాంగు ననుం బ్రఖాతమం
దలి జలజోన్నమద్గరిమదర్పము సర్వమడంచి, ముజ్జగం
బులఁ బ్రసరించు మాపులఁ బ్రమోదమునఁ శిరుం బొనర్పవే 2

మ. శతశంపాక్షయ దేహరుగ్వలయితాంచవ్వర్తియై, సత్కృపఁ
స్మృతిమాత్ర, స్మరయౌవనాతసహరస్థమంబునై, తాఁ గఱిం
దతనూజా తట కల్పభూరుహము చెంతం గ్రాలు కాదంబినీ
లత సప్రేమ మదీయసస్మృతిని లీలంజేరి చుంబించుతఁ 3

గీ. యమునయొడ్డున బృందావనాంతరమున
శతలతావశివృతమయి, చారుకాంతి
భృతమయి, పథి నెపుడు, గతాగతులశ్రమవ
లుడిపెడు తమాల మడఁచు నాబడలు నిపుడు 4

భా మి నీ వి లా స :

వాచా నిర్మలయా సుధా మధురయా యాం నాథ శిష్యమద
స్తాం స్వప్నేపి న సంస్మరామ్యహ మహం భావావృతోనిత్రపః
ఇత్యాగః శతకాలినం పునరపి స్వేయేషు మాం బిభ్రత
స్తతో నా స్తి దయానిధి ర్యదుపతే మతో న మతోపరః ॥ 5

పాతాలం వ్రజ యాహి వా సురపురీ మారోహ మేరోఃశిరః
పారావార పరమ్పరాం తర తథాప్యశా న కాంతా తప
అధి వ్యాధి జరా పరాహత యది క్షేమం నిజం వాచ్ఛసి
శ్రీ కృష్ణేతి రసాయనం రసయ రే శూన్యైః కిమన్యైః శ్రేష్ఠైః ॥ 6

మృద్వీకా రసితా సితా సమశితా స్ఫీతం నిపీతం పయః
స్వర్యాతేన సుధాప్యధాయి కతిధా రమ్భాధరః ఖణ్ణితః
సత్యం బ్రూహి మదీయ జీవ భవతా భూయో భవే బ్రామ్యతా
కృష్ణే త్యక్షరయో రయం మధురిమోద్గారః క్వచిల్లక్షితః ॥ 7

వజ్రం పాపమహీభృతాం భవగదోద్రేకస్య సిద్ధౌషధం
మిథ్యాజ్ఞాన ఏకా వికాల తమన స్తిగ్మాంశు బిమ్బోదయః
కూరక్లేశ మహీరుహ మురుతర జ్వాలా జటాలశ్శీఘ్రీ
ద్వారం నిర్వృతి సదృశో విజయతే కృష్ణేతి వర్ణద్వయమ్ ॥ 8

రే చేతః కథయామి తే హితమిదం బృన్దావనే చారయన్
వృన్దం కోపి గవాం నవామ్బుదనిభో బన్ధుర్న కార్యస్తస్యయా
సౌన్దర్యామృత ముద్గిరద్భి రభితః సంమోహ్యా మన్దస్మితై
రేషత్వాం తవ పల్లభాంశ్చ విషయా నాశుక్షయం నేష్యతి ॥ 9

భామి నీ విలాసము

మ. విమలంబై. యమృతంబటుల్ మధురమౌ ప్రేమోక్తి నీవిచ్చు శి
క్ష, మదిన్ నేఁ గలయందుఁగూడఁ దలఁపన్ సాహంకృతిన్ నిష్టపో
ద్యముఁ, బాపు, న్నునుఁ జేర్చు నీజనుల, నిన్ దక్కన్ గృహశాలిలేఁ
డమితోన్మత్తుఁడు నన్నుఁదక్క యదునాథా! నాథ! లేఁడెమ్మొయిన్

మ. మనమా! యాధిరుజాజరాహతమ! జృంభత్తృష్ణ నీకాఱ దె
ట్లును, బాతాళముసొచ్చినన్, సురలప్రోలుంజేరినన్ మేరులై
లనితాంతాగ్రము నెక్కినన్, వనధులన్ లంఘించినన్, మేలుగో
రినచోఁ గృష్ణరసాయనంబుఁ గొను మర్థిన్, బొందనేలా శ్రమల్?

గీ. ద్రాక్షచవిఁగంటి, తింటి శర్కరయుఁ జాలఁ
బాలు ద్రావితి, దివి సుధఁ గ్రోలి, తింతి
జిగిపెనవి గంటిడితి, జీవ! చెప్పెద విను
'కృష్ణ'మధురాక్షరము విడుఁ దృప్తిఁ గొనుము॥ 7

గీ. పాపగిరులకుఁబవి, భవవ్యాధిమందు,
కల్పితాజ్ఞానశర్వర్యనల్పతమన
మున కినుదయ, మతికష్టభూజవహ్ని
ద్వారమగు నిర్వృతికిఁ 'గృష్ణ' వర్ణయుగము॥ 8

మ. ఇదిగో, చిత్తమ! నాదువల్కు వినుమా: బృందావనిన్ గోతతిన్
మెదలున్ జారునవాంబుదాభుఁ దొకఁ డెంతే; బంధులింకేల? హా
రిదరస్మేరసుధాన్రవంతి నతఁడర్థిన్ మోహితుంజేసి. నీ
దుదురంతంబౌ విషయప్రియాశి నిపుడే ద్రుంగింపఁగాఁ జాలెడున్

భామినీవిలాసః

అవ్యాభ్యేయాం వితరతి పరాం ప్రీతిః సుస్త ర్నిమగ్నా
కణ్ఠే లగ్నా హరతి నితరాం యాస్తరధ్యాన్తకాలయే
తాం ద్రాక్షద్యౌ రపి బహుమతాం మాధురీ ముద్ధిత స్త్రీమ్
కృష్ణేత్యాఖ్యాం కథయ రసనే యవ్యసి త్వం రసశ్చా ॥ 10

సన్త్యేవాస్మి జ్ఞగతి బహుః పక్షిణో రమ్యరూపా
స్త్రీషాం మధ్యే మమతు మహతీ వాసనా చాతకేషు
యై రధ్యక్షై రథ విజసఖం నీరదం స్ఫూరయద్విః
చిత్తరూఢం భవతి కిమపి బ్రహ్మ కృష్ణాభివానమ్ ॥ 11

విష్వద్రీచ్యా భువనమఖిలం భాసతే యవ్య భాసా
సర్వాసా మవ్యహమితి విదాం ప్రత్యయాలంబనం యః
తతిపృచ్ఛన్తి స్వహృదయమనావేదినో నిష్ఠ మన్యా
నన్యా యోయం శివశివ నృణాం కేన వా వర్జనీయః ॥ 12

సేవాయాం యది సాభిలాషమసిరే లక్ష్మీపతిః సేవ్యతామ్
చింతాయామసి నస్పృహం యది తదా చక్రాయుధ శ్చిన్త్యతాం
ఆలాపం యది కాంక్షసి స్మరరిపో ర్గాభా తదాలవ్యతాం
స్వాపం వాఞ్ఞసి చేన్నిరర్గల సుఖే చేతః సఖే సువ్యతామ్ ॥ 13

భవగ్రీష్మ ప్రౌఢాతప నివహ సంతత స్త వపుషో
బలాదున్మూల్య ద్రాక్షిగడ మవివేక వ్యతికరమ్
వికుద్ధేస్మి న్నాత్మామృత సరసి నైరాశ్య శిశిరే
విగాహన్తే దూరీకృత కలుషజాలాః సుకృతినః ॥ 14

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. రసన : రసజ్ఞువైనయెడ ద్రాక్షసమూహముకన్న మించు తీ
 పెసఁగెడు 'కృష్ణ'యన్ పలుకునెప్పుడువల్కుఁ; మదేలనన్ హృదిం
 బొసఁగి వచింపరాని ప్రియముం గడుఁ గూర్పు, గళంబునండు, దా
 రసిం దొలంచుఁ జిత్తమునఁ గ్రాలు తమోనిచయంబుఁ బూర్తిగఁ॥

గీ. జగతిఁ గలవెన్నొ రమణీయ ఖగము,లందుఁ
 గరము మాకాదృతులు, చాతకములె; యేల
 యన : నిజసఖంబు కృష్ణాఖ్యఘనము, సూర్య
 దృష్టులం గాంచి, స్మరియించు నెదను నిల్చి॥ 11

చ. ఎవని సమ స్తవస్తురుచు లీనెడు భాసముచే విరాజిలున్
 భువనము, లేవ్వఁ డెల్లరకుఁ బూర్తిగ 'నే'నను ప్రత్యగాశ్రయం
 బవు, నలవిష్టుఁగూర్చి హృదయావిదు లన్యులఁ బ్రశ్నసేయుచో
 శివశివ : మానవావినయచేష్ట లవేరికి వర్ణనీయముల్ ?॥ 12

చ. కొలువఁగ నాసయేని మదిఁగొల్వము యెల్లపు దారమావరున్
 దలఁపఁగఁ గాంతయేని సతతంబుఁ దలంపుమ చక్రహస్తునికొ
 బలుకఁగ వాంఛయున్న స్మరభంజనుగాధలఁ బల్కుఁ తూర్కఁగన్
 వలచితివేని స్వస్థత నసర్గశసౌఖ్యమునండుఁ గూర్కుమా॥ 13

మ. భవమన్వేనవియెండకున్, మిథులఁ దప్తంబైన మేన్గల్గ నా
 ర్యవరాంచద్విపముల్, బలాన, నవివేకాధిక్యమన్ శృంఖలం
 బు వెసంద్రించి, నిరాశ, శీత మమలంబుం గాఁగఁ జెల్వారు నా
 త్మవిలాసామృతయుక్తరస్సున, నశింపం బావముల్, దోఁగెడున్॥

భామినీవిలాసః

బన్ధోన్ముక్తైః ఖలు మఖముఖాః కుర్వతే కర్మపాశాః
 నస్తఃశాన్త్యైః మునిశత మతానల్పచింతాం భజన్తి
 తీర్థే మజ్జన్త్యశుభజలధేః పారమారోధుకామూః
 సర్వం ప్రామాదిక మిహ భవ భ్రాన్తి భాజాం సరాణామ్ ॥ 15

ప్రథమం చుమ్మిత శరణా
 జజ్ఞా జానూరు నాఖి హృదయాని
 అలింగ్య భావనా మే
 ఫేలత విష్ణో ర్ముఖాల్ల శోభాయామ్ ॥ 16

తరణోపాయ మపశ్యత్
 అయి మామక జీవ తామ్యసి కుత స్త్వమ్
 చేతః సరణావస్థాం
 కిం నాగంతా కదాపి నన్దసుతః ॥ 17

శ్రీయో మే మా సన్తు శత్రుణాం చ మాద్యద్గజఘటా
 మదభ్రామ్య దృష్టంగావలి మధుర యుంకార సుభగాః
 నిమగ్నానాం యాసు ద్రవిణరస పర్యాకులహృదాం
 సపర్యా సౌకర్యం హరిచరణయో రస్తమయతే ॥ 18

కిం నిఃశంకం శేషే శేషే
 వయసః సమాగతో మృత్యుః
 అథవా సుఖం శయితా
 నికటే జాగర్తి జాహ్నవీ జననీ ॥ 19

భామి నీ విలాసము

చ. క్రతుముఖకర్మపాశములఁ గైకొనుటల్ కడు బంధముక్తికిఁ,
శత్రుమునిసన్మతాంచితవిచారము నూనుట చిత్తశాంతికిఁ,
వెలలసముద్రముం గడచువేడుకఁ దీర్థములాడుటల్, భవా
వృత్తి భ్రమఁగొన్న యీనరులకెల్లఁ బ్రమాదము లీసమస్తముక॥

గీ సరగఁ బదములఁ జూపించి, జంఘ లంత,
జానువుల, నూరువుల, నాభిచక్ర మవల
భక్తిఁ గొఁగిలిఁ గొని, విష్ణు వదనకమల
కాంతి నాభావము రమించుఁగాతః సతము॥

16

క. తఁజోపాయము దొరుకక
పరితాపముఁ బొందెదేల ? భావపథికి శ్రీ
హరి, నందనందునుండెపు
డరుగఁడె ? యోజీవ ! యాశ్రయము వాడె సుమీ॥

17

గీ. మదగజఘటామదంబున మనలు తేల్ల
పగిది, దియ్యని రొద సొంపు నఱులు సిరుల
నడరు ధనసుఖకులు॥ కాహరిపదముల
సేవ పొనఁగడు, మాతెప్పు సిరులు వలడు॥

18

క. అపగత సందేహమవయి,
యపరవయస్సునను నిద్ర నందెద వేలా ?
కృప, జనని గంగ మేల్కొని
యెపు డండనె మెలఁగునని శయించితె ? యాత్మా॥

19

భామినీవిలాసః

సంతాపయామి కిమహం

దావం దాహం ధరాతలే హృదయమ్

అస్తీమమ శిరసి సతతం

నన్దకుమారః ప్రభుః పరమః ॥

20

రే రే మనోమమ మనోభవ శాసనస్య

పాదామ్బుజ ద్వయ మనారత మానమంతమ్

కిం మాం నిపాతయసి సంస్మృతి గర్భ మధ్యే

నైతావతా తవ గమిష్యతి పుత్రశోకః ॥

21

మరకత మణి మేదిసీధరో వా

తరుణతర స్తరు రేషవా తమాలః

రఘుపతి మవలోక్య తత్ర దూరాత్

ఋషినికరై రితి సంశయః ప్రపేదే ॥

22

తరణితనయా కిం స్యా దేషా న తోయసుయా హి సా

మరకతమణి జ్యోత్స్నా వా స్యాన్నసా మధురా కుతః

ఇతి రఘుపతేః శాయచ్ఛాయా విలోకన కౌతుకై

ర్వన వసతిభిః కైః కై రాదౌ న సందిదిహే జనైః ॥

23

చపలా జలదా చ్యుతాలతా వా

తరుముఖ్యా దితి సంశయే నిమగ్నః

గురు నిఃశ్వసిత్తైః కపి ర్మనీషీ

నిరజైషీ దథ తాం వియోగి నీతిః

24

భామి నీ విలాసము

క. నిరతిము నందసుతుండుం

బరముఁడు ప్రభుఁ డెప్పుడు నాడు మస్తకమునఁ, దాఁ
బరఁగఁగఁ, బరువిడి పరువిడి
ధరణిని నేసంగ్రహింపఁ దగినది కలదే ?॥

20

గీ. మనమః నేను, మనోభవమథను చరణ

వనజయుగ మెప్పుఁ జింతింతు ననుచు, నన్ను
భవకుహరమునఁ బడఁద్రోయఁ బాడియగునె?
దీన నీపుత్త్రశ్రోకంబు చూచునొక్కొ॥

21

గీ దూరమునఁ దోచు రఘువతిఁ జాణఁజూచి,

మరకతమణిగిరీంద్రమో, తరుణతరత
మాలతరురాజమో, యని మానసమున
సంయమివరేణ్యతతులు సంశయముఁ గనిరి॥

22

గీ రవితనయయొక్కొ?—కాదు, నీరమణిగామి ;

మరకతజ్యోత్స్నయో?—కాదు, మధురగామి :
యేమిది ? యటంచు, శ్రీ రఘురాముమేని
చాయఁ జూచి వనస్థులు శంకఁ గనిరి॥

23

గీ. అంబుదచ్యుతచపలయో, యమరభూజ

పతితవల్లయో, యని శంకపడు మనీషి
వనచరుఁడు, దీర్ఘనిశ్వాసముననె, యామె
యగు వియోగిని యని నిర్ణయంబొనర్చె॥

24

భామినీవిలాసః

భూతి ర్నిచగృహేషు విప్రసదనే దారిద్ర్య కోలాహలాః
 నాశో హస్త సతా మసత్పథజాషా మాయుః శతానాం తమ
 దుర్నితీం తవ వీక్ష్య కోప దహన జ్వాలా జటాలోపి న
 విక్రం కుర్వే జగదీశ యత్పునరహం దీనో భవానీశ్వరః ॥ 25

అమూలా ద్రత్నసానో ర్మలయవలయితాదా చ కూలాచ్ఛయోగే
 ర్యావంతః సన్తి కావ్య ప్రణయ పటపస్తే విశంకం పరిస్తు
 మృద్వీకా మధ్య నిర్య న్మసృణురసయురీ మాధురీ ఖగ్యభాజాం
 నాదా మాచర్యతాయాః వదమనుభవతుం కోస్తి ధన్యో మచన్యః 26

గిరాం దేవీ వీణా గుణ రణన హీనాదరకరా
 యదీయానాం వాదా మమృత మయ మూదామతి రసమే
 వచస్తస్యాకర్ణ్య శ్రవణ సుభగం పణ్డిత పతే
 రదున్య స్మూర్ధానం నృపకు రథవాయం పశుపతిః ॥ 27

మద్వాణి మాకురు విషాద మనాదరేణ
 మాత్సర్య మగ్న మనసాం సహసా ఖలానామ్
 కావ్యారవిన్ద మకరన్ద మధువ్రతానా
 మాన్యేషు ధాన్యసి తమాం కియతో విలాసాన్ ॥ 28

మధు ద్రాక్ష సాక్షాదమృత మథ వామాధరసుధా
 కదాచి త్కేషాంచి న్నఖలు విదధీర న్నపి ముదమ్
 ధ్రువం తే జీవంతో వ్యహహ మృతకా మన్త మతయో
 న యేషా మానన్దం జనయతి జగన్నాథ భణితిః ॥ 29

భామినీవిలాసము

- మ. పలునీవావళియిండ్ల భూతియు, ద్విజావాసంబులకై లేమి
జ్యాలకు న్నాశము. దుర్దనాశికి శతాయు, స్పిట్టి నీడుర్జయం
బులకుం గోపహతాశకీల తెఱియుంబో, యైన, లోకేశ : నేఁ
జలుపంజాయదునేమి ? దీనగతి నానకై నికై భ్రమం గొల్పెదకై॥
- ఉ. మేరువునుండి యామలయమే సరిహద్దుగ నబ్ధితీర మీ
ధామణిఁ గల్గు సత్యపుల ధన్యుఁడు లేఁడు, మదన్యుఁడేఁడు ; ద్రా
క్షరసమాధురీమస్పృహ సారయురీమయవాక్కులకై గురూ
చారపదంబు నేన గొన నర్హుఁడ నంచు వచింతు గట్టిగకై॥ 26
- ఉ. ఏని ముదామయోత్తుల యహీనరసంబును గ్రోలువాణి, చేఁ
బూనిన వీడె తంత్రులను ముట్ట. కనాదరము న్వహించు, నా
ధీనిధి పండితేంద్రు సుడితీరు గ్రహించి శిరంబు నూఁపఁ దెం
తే నృపకుండు, దాఁ బకుపతిప్రతిముం డటు నేయనేర్చినకై॥ 27
- గీ. మత్సరస్వతి : మత్సరమగ్నహృదయు
లైన ఖలు లాదరించ రంజకల వలదు,
మహిత కావ్యాంబుజ మరంద మధుకరాన్య
ములఁ బ్రసరింపదే నీవు విజననములు : 28
- గీ. మధువు, ద్రాక్షయుఁ బ్రత్యక్షసుధయు, రమణి
మోవి కాంక్షలు కాకొక్కట మోచ మొనఁగ
దీజగన్నాథకృతి మేరి తెలమి నిడదొ,
వారు జీవన్మృతులు, జడులార : నిజము : 29

భామి నీ విలాసః

నిర్మాణో యది మూర్తికోసి వితరా మత్యంత సామగ్రత
 స్మృద్వీకా మధుమాధురీ మదవరీహారో ధురాహం గిరాం
 కావ్యం తర్హి సఖే సుఖేన కథయ త్వం సంముఖే భావ్యశాల
 నోచే ద్దష్కృత మాత్రనా కృతమివ స్వాంతాత్మహి ర్మౌక్తిభాః ॥ ౩౧

ధుర్యైరపి మాధుర్యై ద్రాజై
 క్షీరేక్షు మాక్షిక సుధానాం
 వన్ద్యైవ మాధురీయం
 పండితరాజస్య కవితాయాః ॥

౩౧

శాస్త్రాజ్ఞానలితాని నిత్యవిధయః సర్వేషి సంభాషితా
 దిల్లి వల్లభ పాణివల్లవతలే నీతం నపీనం షయః
 సంప్రత్యజ్ఞిత వాసనం మధుపురీ మధ్యే హరిః సేన్యతే
 సర్వం పండితరాజ రాజితీలకేనాకారి లోకాధికం ॥

౩౨

దుర్వృత్తా జారజన్మానో
 హరిష్యస్తీతి శంకయా
 మదీయ పర్యరత్నానాం
 మంజుషైషా కృతా మయా ॥

౩౩

ఇతి పండితరాజ శ్రీ జగన్నాథ విరచితే భామి నీవిలాసే
 శాస్త్ర సముల్లాసః

భామి నీ ఐలా సము

బ. హితుఁగా : సత్కృతి నల్పు మర్మములు నీవెంతే గ్రహింతేనిఁ బ
స్వర సంగ్రహతనంబు చిప్పిలెను బ్రాజమాధ్యమాధ్యుగ
స్వరమోహరిమరీణకావ్య డొలనుఁ వాకొమ్ము మాచెంత, నా
గతఁ గానేల, స్వపాపములు, వెలిఁ బల్కఁ బోకుమా దానిని॥

చ. బ్రాజక్షీరేశ్వభినవ
సూక్తికపీయూషమధురిమం జెలఁగెడు స
ల్లక్షణ పండితరాట్కవి
తాక్షణ మగు తీపి పంద్యమగుఁ గాదె ధర॥ 31

గీ. పెల్లశాస్త్రములం గ్రహించితి, విధుల్ వే నిత్యముల్ దీప్తితి॥
దిల్లిపల్లవ పాణిపల్లవతలి స్నేహంబు తారుణ్యముం,
జెల్లం గోరిక తిప్ప, శ్రీకు మధుర॥ సేవింతు లోకాధికం
బెల్లం బండితరాజరాజినరు సత్కృత్యమ్ము లుత్కృష్టముల్॥ 32

క. నడి నాగుసద్యరత్నము
లిడితిం బదిలముగఁ గూర్చి యీమంజూష॥
జెడువృత్తి సడరు చెడివల
కొడుకులు దొంగిలుదు రంనుఁ గూరిన శంక॥ 33

భామి నీ విలాసము శాంత సముల్లాసము
సమాప్తము

శ్రీ దయితోరుసత్కృప రచించితిఁ దెల్లనఁ బండితేంద్ర కా
వ్యోదితపద్యముల్ బుధజనోత్కృరహృద్రమణీయవాక్కుల॥
బ్రోదిగఁ జిత్రభానువునఁ బుష్కమునం బహుళంబునందు నే
కాదకి భానువారమున జ్యోతిలి నియ్యది శాశ్వతంబగు॥

ప్రక్షిప్తములు

అన్యోక్తిని ముల్లాని ము

గీ. కస్తురీ : కడుగర్వముఁ గాంచవలదు
సకల పదిమఱ మూర్ధన్య సౌరభమునఁ
గొండ యడవి గవిన్నక్కి కుములుచున్న
దీను స్వజనకు నసుపులు దీయఁగలవు

శ్లో. అయిబత గురుగర్వం మాస్మకన్తూరియాసీః
అఖిల పరిమలానాం మౌళినాసౌరభేణ
గిరిగహన గుహాయాంలీనమత్యస్తదీనం
స్వజనక మమునైవ ప్రాణహీనంకరోషి॥

గీ. ఓ మరాళమ : పులుఁగుఱసామి : పాలు
నీరు వేతొనరించు నీ నేరుపెటకుఁ
జనె ? సరోవారిఁ గనఁబడఁ చంద్రకళను
దమ్మిలేదూఁడనుచుఁ గొనఁదలఁతు, పకట !

శ్లో. హేహంస : పక్షిప : పయస్సలిలం వివేక్తుం
శక్తస్య సంప్రతిమతిః క్వను తే ప్రయాతా ?
కాసారవారిణి కళాం పతితాం యదిన్దో
రాదాతుమిచ్ఛసి బిసాజ్కుర వాంఛయా త్వమ్ ॥

అన్యోక్త సింహముల్లాసము

గీ. కొండెగాండ్రకు నోళ్లనజుండు నల్క-

నెపమున భుజంగి నిలిపె , గానియెడ జనులు

చానిచే నాకఁబడి జీవితముఁద్యజింతు

రెట్లు మంత్రము లొకయించుకేని లేక॥

శ్లో. వదనేవినివేశితా భుజగ్ధీః పశునానాం రసనామిషేణ ధాత్రా

అనయా కథ మన్యధావలీధాః సహజీవన్తి జనా మనాగమన్త్రాః 3

క. లాతులగుణములచేఁ గా

కాతతముగ స్వగుణములన యలరుదు రాద్యుల్

ఘాతలిఁ గస్తురివాసనఁ చేలం గాకెటు శపథముచేఁ జెలువారు ?

శ్లో. సస్త్రః స్వతః ప్రకాశస్తే గుణానపరతో నృణామి

ఆమోదేనహికస్తుర్యాః శపథేన విభావ్యతే॥

4

క. సరసులకుఁ జాట్టుఁదిరిగెడుఁ,

బరువిడు, సమ్ముఖముఁజేరఁ బరిపరివచ్చుకా,

మరలున్మధుపములు మనో

హరముగ జుమ్మనెడు రొదలు నంతట నిండకా

శ్లో. గుంజంతి మంజుపరితోః గత్వా ధావన్తి సమ్ముఖం

ఆవర్తన్తే నివర్తంతే సరసీషు మధుప్రతాః

5

గీ. అన్యదుఃఖ విహారదక్షః సువర్ణ

కారః దినములఁబడి నగ్గిఁ గాతు నన్నుఁ

గాచుకొలఁది గుణాతిరేకంబె నాకు,

సీకా, పొగయును బూదియు నిండు నోట॥

ప్రక్షిప్తములు

శ్లో. హేహేమకార, పరదుఃఖ విహారదత్త.

కింమాం ప్రతారయసి వారశతాని వహ్న్నా
ఆతాపితేన మమయాతి గుణాతిరేకో
భూమస్తవైవ వదనే కిల భస్మపాత॥

6

క. శరనిధి, తా, నడుగున మణి

ధరియించును- శిరమనందుఁ బాల్చును దృణముగా
అరయ నిది కడలి దోసమె ?
యిరవుగ మణి మణియె యగును ; దృణముఁ స్పృశింబే

శ్లో. అద్ధోరత్న మధోధత్తే, ధత్తేచ శిరసాత్పణమ్

అద్ధేరేవ హి దోషోయం రత్నం రత్నం తృణం తృణం

7

గీ. గొప్పవారల కోర్కెలు గొప్పవారె

తీర్పగల, రల్పలెట్టులు దీర్పగలరు ?

గిరుల వేసవిదాహంబు శరదపంక్తి

తలఁగఁగల, వేళ లెట్టులు దలఁగఁగలవు ?

శ్లో. తుణ్ణాత్మనాం తుణ్ణతరాన్యమర్థాః మనోరథాన్పూరయిశుం న నీచాః

ధరాధరావీవ ధరాధరాణాం నిదామదాహః ప్రశమా ననద్యః॥ 8

గీ. ఓరిమార్జార : గూటిలో నున్ననన్ను

మురిపముగఁ బల్కు చిల్కను దఱిసి యటకు,

వాడికోటల నీమేను ప్రక్కలించు

కుక్కఁ జూచి స్వవీర్యంబు డక్కియందు

అ న్నో త్తి స ము ల్లా స ము

శ్లో. రే, రే, దివాల, చరిగర్జసి మాంవిలోక్య
 శీరంఘనోహరచపం నిజనిల్లానిస్థమ్
 శ్వానంవిలోక్య నహి చ్యుతుసి స్వవీర్యం
 త్వద్దేహ పాపని పటుం చకన్తైః కగాల్తైః

9

గీ. ఎంగిలాకులకడ స్వజాతిం గనంగ
 జగడమాడుమ, యోచుక్క! జగనగొండి!
 రాచనగసున నాయిభరాజుఁ బూజ్యుఁ
 గాంచి యేడ్చిన లాభంబు గలుగదెంత॥

శ్లో. ఉచ్ఛిష్ట పత్త్ర నిచయే నిజజాతివరైః
 యుద్ధం కురుష్వ కలహస్రియ సారమేయ
 పూజ్యం విలోక్య నరదేవగృహే కరీంద్రం
 మా రోదనంకురు ఫలంనహి తే స్తి కించిత్॥

10

క. గొనములదే మిస్పృతగతిఁ గననగు, సింహాసనాదికములం గనునే?
 ఘనరాజప్రాసాదము కొనకెక్కిన గరుడుఁ డగునొకో వాయసము॥

శ్లో. గుడై రుత్తుజ్ఞానాం యాలి, నతు సింహాసనాదినా
 ప్రాసాద శిఖరస్థోపి, కాకః కిం గరుడాయతే?॥

11

క. నలినీకులపల్లభుఁ డీ
 యలి, కమలినిఁ గృతరతిఁ మదాలసుఁడు, విధిఁ
 మెలఁగుచుఁ బరదేశమునం
 దల కుటజ లతాంత రసము లానెడు, నకటా!

ప్రక్షిప్తములు

శ్లో. అలి రసౌ నలినీకులవల్లభః
కమలినీ కృతకేలి మదాలసః
విధివశా నృరదేశ ముపాగతః
కుటజ పుష్పరసం బహుమన్యతే॥

12

క. చాతకము దప్పిగొని. జీ
మూతుని జలకణము లడుగు, మూఁదో, నాల్గో ;
యాతఁడో, జగమంతయుఁ గడు
దాతృత్వము మెఱయ నీరు దా నించుఁ గటా :

శ్లో. చాతక త్రి చతురా న్పయఃకణా
న్యవతే జలధరం పిపాసయా
సోపి పూరయతి విశ్వ మమృసా
హస్త హస్త మహతా ముదారతా॥

13

క. ధరఁ బునుఁగుఁబిల్లి బీజము సురపూజలఁ బనికివచ్చు; స్థూలంబగు నా
ఖరవృషణ మెందునే నెవ్వరికేనిఁ బ్రయోజనంబె పరికింపంగఁ॥

శ్లో. వనమార్జాల బీజస్తు! దేవభోగాయ కల్ప్యతే
ఖరస్య వృషణఃస్థూలః కస్య వా కింప్రయోజనమ్॥

14

క. సుగుణముల జతనమొనరుప
నగును, బ్రయోజనము గలదె యాబోపములఁ,
జగతిఁ బయస్సుల నీయని
వగు గోవుల నెట్లు అమృతగు గంటలచే॥

అన్యోక్తి సముల్లాసము

శ్లో. గుణేషు యత్సక్రియతాం కి మాబోధైః ప్రయోజనమ్
విక్రియస్తే నఘంటాఖిః గావక్షీరవివర్జితాః 15

క. గౌరవ మారయ సద్గుణ వారముచేఁ గలుగు, జాతివలనఁ గలుగునే?
క్షీరార్ణవమునఁ బుట్టిన దారుణ హాలాహలంబు దా నుత్తమమే॥

శ్లో. గుణై రుత్పల్లతాం యాత్తి నతు జాతి ప్రభేదతః
క్షీరోదధి సముత్పన్నః కాలకూటః కిముత్తమమ్॥ 16

గీ. పరిణత రసాల భోగంబుఁ దొరఁగి యిటులు
పరుసముగఁ గూయు కాకులయిరవు, దీన,
ఫలిత పిచుమంపిమున స్పృదువాటి విరగ
నుందుచేలొకొ? రాచిల్క : : సుందబుద్ధి :

శ్లో. ఫలవతి పిచుమస్తే మద్దబుద్ధే కిన్ద్రుం
పనతి మధురవాణిం ప్యర్థయన్ రాజకీర్తి
అతిపరుషరవాణాం వాయస్సానాం విహసే
పరిణత సహకార ప్రాప్త భోగం విహాయ॥ 17

గీ. వద్మవనమున తేయొల్ల బంధనంబు
దండిదానాన మద కర్ణ తాడనంబు
చంపకంబున న్వప్రాణ సంహరణము
ఎల్లెడల దుఃఖమే తేటి కీజగాన॥

శ్లో. ప్రబంధనం వద్మవనే విశాయాం మత్సరదానే మదకర్ణతాళః

ప్ర షీ ప్త ము లు

స్వప్రాణభజః ఖలు చమృకేస్మిన్ సర్వత్ర దుఃఖం భ్రమరస్యలోకే॥

గీ. చెట్టుచెట్టున, నింటింట, గట్టుగట్టు
నందుఁ జలచంచుపుటములై యటచుఁ గాకు.
లంద వింతయుఁ దృప్తి ; రాయంచ పుండ
రీక పండమున విల్చి తృప్తిఁ గాంచు॥

శ్లో. ప్రత్యజ్ఞం ప్రతితరుం ప్రతివారితీరాం
కాకా శ్చరన్తు చల చక్షుపుటా రటన్తః
నో యాతి తృప్తి మథ మణ్డితపృష్ఠరీక
షణ్డే వసన్నహ తుస్యతి రాజహంసః

19

క. కాకముగూట వసింపుచు
యీశలు మొలతెంచుదాకనే, పికశివువా !,
నీకంత నుండ సరసపు
మాకందము లెన్నో కలవు మహి నెల్లెడల॥

శ్లో. ఆయి, కోకిల పాక కాక నీడే వస యావద్భవతో భవన్తిపక్షః
బహవ స్తదనన్తరం నివాసాః సరిత స్సన్తి రసాధికో రసాలః 20

క. జననస్థలి కరిరాట్టిర మనయంబు వివాసమెన్న నవనిపమకుటం
బసభిజ్ఞు లాదరంబునఁ గనకున్నన్ దవ మౌక్తి కమునకుఁ
గలదే

శ్లో. జన్మస్థలీ వారణరాజ మూర్ధా మహీపతీనాం మకుటే వివాసః
ఆనాదరంచే త్కురుతే నభిజ్ఞో మూక్తాఫలానా మిహ కోవరాధీ॥

అ న్యోక్తి స ము ల్లా స ము

నాహం త్వదీయ సలిలగ్రహణే సమర్థః

త్వత్స్వరూపేన విముఖ శృంగరాఽపొతః

21

గీ. స్వాదుకిసలయ, మళిళకు న క్త సుమము,

నై న మాకందబృంసము నూని, తి క్త

చిత్త, మాటలిమిక్కులాంచితము. వేము

లందు మౌనానఁ వికవాల యుందువేల ?

శ్లో. సంత్యజ్య కోకిలశిశో, మమరప్రవాళం

మాకన్దబృన్ద మళిపొత మిళ త్రసూనమ్

విష్పేష తి క్తహృదయే బలిమిక్కులాద్యే

మౌనేన తిష్ఠసి యదీహ పదాశు కార్యామ్

22

ఉ. అంజన తోయ బుద్బుద కణాభ శిరంబునఁ బుట్టి, యాయసం

పుంజిగి గల్లు త్రోటిపుటముం గల కాకముఁ జూచి, నిల్వఁ, దో

వం, జలియింసఁ, గన్నుఁదెఱవ, న్వెస మూయఁగఁ, జావ, జీవిత

బుం జరుపంగలేక భయముం గని కోకిల యాకులంపడు॥

శ్లో. జాత న్నంబుజ తోయ బుద్బుద కణ ప్రాయం స్వకంమ స్తకం

పశ్య న్నాయస కూట కోటి మటిత త్రోటిపుటం వాయసమ్

నస్థాతుం, నవలాయతుం, నచలితుం, నోస్మిలితుం. మీలితుం

నోముర్తుం, నచజీవితుం ప్రభవతి త్రాసాకులః కోకిలః॥

23

ఉ. ధాతపు, లోకరక్షణ విధాత, వెలుంగుదు నాయవస్థ, నిశా

శ్రీతి నభస్థితుఁ శరణు వేడితిఁ, ద్యక్తగృహంఁద, దీనుఁడ॥

ప్రక్షిప్తములు

జాతక బాలకుండ, స్పృహ చాలక యీనదియొడ్డుఁ జేరి, తిక్క
ఈతటి, నాదునోటఁ గృప యేర్పడ నీరము నింపు మంటుదా : 11

శ్లో. భో భో వారిద వారిజా మమముఖం సమ్పూరయ ప్రేమవాక్
దాతా త్వం జగదేకరక్షణసరో జానాసి మామప్యలమ్
త్వామేకం శరణంగతం నదనదీకూలేషు ముక్తస్పృహం
దీనం చాతకబాలకం నిజగృహం త్యక్తాన్తూలే స్థితమ్॥ 27

గీ. కడలిమణులకు విలువయెయ్యెడను లేదొ,
వానివెల నట్టువారేస్థలాన లేరొ
యల్ల పల్లవపల్లవి గొల్ల చెలులు
పద్మరాగంబు మూడుగవ్వలకుఁ గొండ్రు

శ్లో. నర్మ నిరత్నాని సముద్రజాని పరీక్షకా యత్ర నసన్తిదేశే
అభీరవల్ల్యంచిత పద్మరాగం త్రిభిర్వరాః పణయన్తి గోవ్యః 27

చ. భ్రమరము చిత్రమందుఁగల పద్మముఁగాంచి, ముదాన, దానివ
ర్ణము మధురాకృతి మిపులఁ బ్రస్తుతిచేయుచుఁ జేరవచ్చి, గం
ధము మధుసంచయంబు మృదుతంగన, కయ్యెడఁ దత్తరంపుఁజి
త్తమున మొగంబువంచి, త్రవదార్కొన నేగేమతోక్క చక్కికి॥

శ్లో. దృష్ట్యాహృష్టో భవదలిరసౌ చిత్ర సంస్థేన పద్మే
వర్ణరూపం కిమితికిమితి వ్యాహరన్నాజగామ
నాస్మిన్గంధో నచమధుచయో నాస్తితత్సృకుమార్యం
ఘూర్ణంఘూర్ణన్నవనతముఖో వ్రీడయా నిర్లగామ॥ 28

అ న్మో క్తి స ము ల్లా స ము

మ॥ మొదలన్నీడను, నంతఃబూల, నట నిం పుంగూర్పు పండ్ల
స్మృతిం

బొదవం జేయు కుజంబుగా యనుచు డాయుం బాంధలోకంబుల
గ్రదిశఁ దొట్టవసించి హాలహల తీవ్రజ్వాలలం గ్రక్కునా
విదితోగ్రాతికరాశ ఫాలఫలకా భీలాహి నెల్లారయుఁ॥

శ్లో॥ చాయాభిః ప్రథమం తతశ్చకుసుమ్యై పశ్చాత్పలైః సాధుభిః
ప్రీణాత్యేషతరో ర్మహానితి పరిశ్రాంతై స్సమాసాద్యతే
కోజానాతి యదగ్రకోటరపుట ప్రత్యగ్రహాలాహల
జ్వాలాజాల కరాశఫాలఫలకః క్రూరః ఫణి వర్తతే॥ ౨౧

గీ॥ ప్రతిపురంబును బ్రతిరథ్య బహుభుజంగ
నిలయ సంరుద్ధ సంచారకలన, నాదు
నకియః నకులంబు నెవుడును సాకుచుంట
మేలె, యత్యంత సమ్మతమే, తలంప॥

శ్లో॥ ప్రతిసగరం ప్రతిరథ్యం భుజిష్ణ సంవాసరుద్ధ సంచారే
మమసఖి సమ్మతమేతత్ నకుల ప్రతిపాలనం శ్రేయః ౩౧

చ॥ ధరమృదువయ్యెఁ, గాననము దాలిచెఁ జామనఁబచ్చతాజిగిఁ
నెరవుకొనెఁ సుదుల్ నదుల నీలపుమబ్బుల నిండెనింగి, సం
బరమును గూర్చెనన్నియును ద్వజ్జననంబునఁ, గావి దుర్జయం
బరసితె? భేకపాళిరొద లాపికవర్గ విరక్తి భావముఁ॥

శ్లో॥ స్నిగ్ధాభూదవనీ. వనీ మరకతశ్యామాచకల్లోలినీ

ప్రక్షిప్తములు

నానావర్తవిహారిణీ జలధరస్యాంతైర్నదో మేమిరమ్
సర్వం సామతవోఽయే కిమిహయద్ధర్మీతి మాలోకయే
యద్భేరాముఖరీ భవంతి విరసీభూతాశ్చ పుంస్కోకిలాః॥ 31

క. అంతశ్చిద్రములున్వెలి
నంతటఁ గంటకములున్న యంబుజనాళం
బింతయు భంగురగుణ సం
క్రాంతము గాకుండుచెట్లొ ప్రాజ్ఞవరులకు॥

శ్లో. అస్తశ్చిద్రాణీ భూయాంసి కంటకాబహవో బహిః
తథం కమలనాళస్య చూభావః భంగురా గుణాః 32

క. మదగజరాడ్గండ్లస్థలిఁ
బదనగు నఖరముల తైశపంబునఁ జీరం
గఁదివురు కేసరి, ప్రాయపు
టదనున నిపుడెందుఁ జూపనగుఁ బౌరుషము॥

శ్లో. యేనతైశవపదేమదేభరా ర్గండసీమ్ని నఖరై ర్విదారితమ్
యౌవనోత్సవ మవార్యకేసరీ కేషు దర్శయతి సోద్యౌహిరుషమ్॥ 33

క. ధరణిప భవనంబులఁబం
జరములఁ గట్టువడెఁ బౌరుషము వోవఁగఁ గే
సరి, యున్మిష దిభకరటులఁ
గర జార్పణ వినోదకరు లిఁక నెవరో ? ॥

శ్లో. భూమిపాలభవనేషు కేసరీ పంజరేస్ఫురతి రుద్ధపౌరుషః

ఆ న్యోక్తి సముల్లాసము

ఉన్మిషత్పు కరజేషు కుష్పినాం కః కఙ్గితి కరజార్పచోత్సవమ్ ॥ 31

క. విరహాడగు నినునివెతలను

నరవిందము లెఱుంగు, నహహ : యవ్యానికహ

స్కరునికిఁ గలయంతర, మే

వరునను దెలియంగఁ జాల, భావమునందుకా ॥

శ్లో. అరవిన్దాని విన్దంతి వ్యథాం విరహతో రవేః

తేషాం విరహత స్తస్య సజానే కీర్తగ స్తరమ్ ॥

35

ఉ. భూరిఫలాధిరాజమయి పొల్చురసాలము మేల్మిఁగాంచి, యా

నేరెడు నల్లనయ్యెఁద్రవ, నెట్టన దాడిమ గుండెప్రీలె, జే

కూరెను శూల యాపననకు, న్మౌగమం, దభిమానమేఁగ; నా

నారికడంబు మ్రానికొన నక్కెను నీరిడి లోన భీతిచేకా ॥

శ్లో. త్రపా శ్యామా జమ్బూర్దశితహృదయం దాడిమఫలం

సశూలం సంధతే హృదయ మభిమానేన పనసః

భయాదస్త స్తోయం తరుళిఖరజం లాంగలిఫలం

సముద్భూతేచూతే జగతి ఫలరాజే స్రసరతి ॥

36

ఉ. సై రిభయాధము ల్గలఁచు స్వైరముగాఁ దమకొమ్ములకా సరో

వారము. బెట్టులుల్ హరిజవర్గము హంకృతిఁ బాఱుద్రోలు, నా

మోరవనస్థలికా హరి యకుంతిత శౌర్యమునం బదంబిడకా

దీవిగు చిత్రలేఖనము తీరున నొప్పెడు శబ్దహీనమై ॥

ప్రక్షిప్తములు

౧౩. నైవరం నైరిభయాధపై రిహ సరశ్శృంగేణ విక్షోభితం
తావన్యంకుకులంచ హంకృతిశతైర్విద్రావితం ద్వీపిభిః
హేలాక్షిప్తపదే వరాక్రమవిధా వ్యుజ్జృంభమాణే హరా
చిత్రం నైవ తదైవచిత్రలిఖితే నాసీ దరణ్యస్థి

౨7

గీ. నూఱబడియును, బాములకోఱబడియు,
విదళితమవయ్యు, చిన్నము భిన్నమయ్యు
సతముఁ దాల్చు లోకోత్తర సౌరభంబె
చందనమ : నీదు శాంత మేమందు మహాహ॥

౧౪. పిష్టోపిదష్టోపిచ కాలసర్వైః చిన్నోపి భిన్నోపి విదారితోపి
కిం బ్రూమహే, చందనసౌమ్యతాంతే లోకోత్తరం సౌరభమేవధత్సే॥

మ. ఎది యాఁడేనులగర్భముల్ స్వయముగా నెంతేఁబ్రదిల్చెన్, నము
న్మదదంతావళ గండభాగజలముం దాఱుక్కిలిందెన్, భయా
స్పదగర్జారవముఁ బొనర్చి, మును, నాపంచాస్య మౌరా ! జరా
పదకుం దావయి, యొర్పు నిష్ఠ హరిణీవర్గంబు గేలిం గొనన్॥

౧౫. గర్భాన్ స్వతో విదళయంతి కరేణుకానాం
గంధూషయన్తి గజగణ్ఠ తటీమదామ్భుః
యద్గర్జయంతి జరయా ముషితస్స ఏవ
కర్తీరవః పరిభవం సహతే మృగీభ్యః॥

౩1

ఉ. ఓయిచునువ్రతా : వితగ నుల్లమునన్ వగఁ గూఱనేలఁ ప్రా
లేయదినంబుల్లె వెడలించితిఁ బెక్కులతాళి నంచు, నీ

అ న్యో క్తి స ము ల్లా స ము

చాయ సుర ప్రసేవిత రసపుత సత్సమమాసంజం చోలిం
మాయురే : తీయమావి నవమంజరి తేనెలవాఁక లింపగుచు॥

శ్లో. అయేమధుప మాకృథా బతవృథా మనోదీసతాం
తుషారసమయే లతాశత నిషేవణ వ్యాకులః
ఇయం సురనిషేవితే సరసపుష్పమాసోదయే
రసాల నవమజ్జరీ మధుయురీ జ్వంభితే॥

40

గీ. భ్రమరపంక్తి మరందలోభమునఁ జేసి
తరణికిరణవిభిన్నమౌ తమ్మి మెలఁగ,
నక్కట ! దురంతమేమొ ? యాయంబుజమును
లీలఁ గడళించెఁ బ్రాలేయపాళి యిపుడ ॥

శ్లో. మరన్ద లోభాచ్చమిన్ద మాలా భేజేమ్ముజం సూర్యరైర్విభిన్నమ్
హ హన్త నాళికమిదం దురన్త ప్రాలేయపాళీ కబళిచకార॥ 41

గీ. త్వత్ఫలదళంబులను గొను వాంఛఁ గొన్ని
ద్విజతతుల్ నిను జేర నేతెంచు, నరుగుఁ,
గాని పుంస్కోకిలమె తన కమ్రగీతిఁ
బాడు, నామ్రచు : నీపరోపకృతి నెపుడు॥

శ్లో. ఆయాంతి నిర్యాన్తి నవాకియన్తో ద్విజాస్సమాదాయ ఫలం దళంచ
త్వయ్యేవ పుంస్కోకల కూజితేన పరోపకార వ్రథితో రసాలః ॥ 42

గీ. వసుధ నటనట జనుల జీవనవిధాత
వెన నీ విటు లుటిమి యా హంసనమితి

ప్రక్షిప్తములు

కళుకు గలిగించెదవు, విషయాళి నుండి

తొలగెనని యొక్కొ, పుక్కుము, జలధరుండః ॥

శ్లో. దయతోసి తతస్తతః పృథివ్యా

మయి జీమూత జనస్య జీవనేన

విషయావపి గచ్ఛతః కిమేతా

ధ్వనిభి ర్భీషయసీహ రాజహంసా ॥

43

గీ చవిటిపట్టల వివరాల జలముఁ గొంచె

మేనిఁ జిన్నుదు, పంజలనిదెడు నేల

నిన్ను జలబిందులను చాల్చ విట్టిగుణము

తగునె? యనయంబుగదః జలధరుండః చెవును

శ్లో. ఊషరేషు వివరేషు చాంభసాం వీచయోపి భవతా ప్రవర్తితాః

క్షేత్రసింహు నిహతాస్త మివకో వారిహ, భవతో నవానయ 44

మ, జలరాళిం గల యుష్పనీరమునెమూస్వాదించి, పోకార్తు వీ

యిలఁదాపంబు, మఱింతు ముత్తైమును నెంతే శుక్తియం దంబుల

బొలమున్నింతువు, చందనాదీ తరులం బుట్టింతు లేఁబల్ల వాల్

జలవాహః! బ్రతికింతులోక, మెవఁ దెంచంజాలు నీ నద్గుణాల్ ॥

శ్లో. తాపం సంప్రతి సర్వతోపహరసే ముక్తాఫలం శుక్తిషు

క్షేత్రం సింహసి కించసల్లవయసి శ్రీ ఖణ్డముఖ్యాః ద్రుమాః

ఔరం ఔరమిదం జలం జలనిధే రాస్వాత్య జీమూత హే

విశ్వం జీవయసి బ్రవీతి జగతి ప్రాథోపిస్తే గుణా ॥

45

అన్యోక్తి సముల్లాసము

గీ. నేలపై నీటి చినుకులు రాలివిన్న

దిక్కులం గల్గు వేండ్రంబు దీఱినిత

బలుపుమీఱుచు రైతుజీవాతువగుచు

మోదమేసలార మెఱయు నీ మొయిలదేల:

శ్లో. సంపాతపాథః కఠికా నభూయో సమాపకాన్తిం కకుభాంతతాపః

పుష్టైవజీవాతురయంతటిత్వాకృషీవలానాం ముచముద్వవామ॥ 46

గీ. కలుగఁ జేయుదు పరుషభేకముల రొదలు

రమ్యకోకిల రుతము ల్నిరాకరింతు,

క్రోల వాకాశనది నీటిఁ, గొనెదవుప్పు

నీటిఁ, బర్జన్యః నీ తెల్వి తేటవడియే॥

శ్లో. సంపాతస్సవది దర్తురదీర్ఘనాదో

యన్మంజుకోకిల రుతాని నిరాకృతాని

నిష్ప్రేతమమ్ము లవణం నతు దేవ నద్యాః

పర్జన్యతేన నకృతో భవతా చివేః

47

గీ తమ్మియెడఁ గల పక్షపాతంబు వీడి

యకటః కుటజంబు ననురాగ మారఁగనెదు,

జలదః పిత్తైక జీవన చణుఁడవయ్య

నల్పురమె పెనుగాడ్చున కణఁగియుంట॥

శ్లో. యత్తాదృశేషు నలినేషు నపక్షపాతో

జాతో బతస్సుట మసౌ కుటజానురాగః

ప్రక్షిప్తములు

విత్తైక్ జీవన పుటోపచ వారివాహ
దుర్వార వాయువశగోసి నతద్విచిత్రమ్॥

48

గీ. మండు చందాంకు కిరణముల్ మాడ్చివేయఁ
గ్రాఁగు నీగొప్ప ప్రాఁకులఁ గరుణఁజూచి
యాశ్రయం బిత్తురెవఁల? నంబుధరము
జగతిఁ దొరఁగి పయోధి వర్షంబు గురియ॥

గ్లో. ఉద్దామద్యుమణి మయాభ మూర్జితానా
మేతేషా మహాహ మహామహీరుహాణామ్
అలమ్బః క ఇహ భువంతలే పయోధే
స్పృశ్యంతం జగతి విహాయ వారివాహమ్ ॥

49

గీ. కృష్ణపక్షన విదుఁడు చిక్కినను మేల
పూర్వతను నున్న జలనిధి పొగడఁబడఁడు,
అంబునిధి నీరమును దాఁకఁడల్పుఁడేని,
క్రతుభుజులఁ గూడ శశిసుధారస మలర్చు॥

గ్లో. శ్రేయో నివృధోర్భహుశపక్ష పరిక్షయోపి
నోపూర్ణతా జలనిధేరిహ వర్ణనీయా
యద్వారి నస్పృశతి హంతృవృథగ్గనోపి
యస్యాప్యతే మఖభుజోపి ముదం లభన్తే॥

50

చ. కుతుకము కామినీప్రియులకుఁ, విరహోర్తులకెల్ల దైన్యముఁ,
వెతలల చక్రవాకులకు నిండుసుఖంబు చకోరపాళి కా

అ న్యో క్తి ము స ల్లా స ము

హతము జలేజలక్ష్మికి, నుదారముచందిడుఁ గల్పము, నిన్కొ
పతియ, హితా హితంబుల కసంభ్యపుష్పజము దై వము నుదాహరించుచు

శ్లో ఉత్సాహంవనితాసఖేషు విరిహగ్లానేషు దైన్యం శశీ
శోకం కోకకుటుంబినీషు దిశతి క్షేమం చహారిషుచి
లక్ష్మీంబుమ్మతివంకజన్య కుముదామోదాయ సంపద్యతే
తిద్భీజం ధ్రువ మత్రదైవ విహితం ద్వేషస్య రాగిన్యహా॥ 51

చ, ఇరులడఁగించు, మంచుగము నెంతయుఁ ద్రుంచు జలేజవారిముగా
విరియఁగఁ జేయుఁ జక్కవకు వింహసరించు విహితసందిడుగా
ధర జనపాళి కా జగదనంతనుఖప్రసరిండు సూర్యుఁడే
స్థిరముగ నుండఁటో డిశ విధిం గొలువంగల దిట్టమెప్పుడో.

శ్లో. ధునోతి ధ్వాంతాని వ్యవనయతి నీహారపటలం
కుతంరాజీవానాం దశయతి రథాజ్ఞం రమయతి
జగన్వ్యాపీదేవో జనయతి జనానాంచనయనం
నయాతి స్థేమానం యది తదిహదైవం జయతికః ? 52

చ, పరిచితులకా, నిజాశ్రుతుల, భాగ్యయుతాతి బలాధ్యులకా, యశ
స్కరులనూ త్రోచురాజులు జగంబునఁ గల్గుదు, రట్టివారలకా
సరకొనరింపమింత, రవిచండకరాళిఁ దసించి, దవ్వులం
బరఁగు చకోరపాళిఁ గిరిజంబులఁ త్రోచెడురాజే రాజగుకా

శ్లో. రాజానః కతివానసంతి జగతి భ్యాతాని భాగ్యాశగ
నే పుష్టంతి బలీయసః పరిచితాం, శ్చిత్రం నమన్యామహే

ప్రక్షిప్తములు

రాజారాజతి కేవలం హిమకరః పుష్పాతి దూరస్థితా
జ్యోత్స్నాఖిః గ్లపితా నిదేశమహతా యోసౌ చకోరానిమాన్ ॥ 53

మ. అవనిందాపము రూపుమాపుదువు. ధారాసారమున్నింతు. క్షే
త్రవనుల్ మొల్కలఁబెంతు, నీవముల నుత్పాదింతు మొగ్గల్ నభం
బవలోకించెడు చాతకంబునకుఁ దోయంబింత చంచూపుటిన్
దవులం జేయవదేమి? దానియవరాధంబేమి? యోయంబుదా!

ద్వ. సంతాపం జగతాం విలుంపసి పునః ధారాఖిరాసించసి
క్షేత్రాణ్యంకురయన్యమూన్ముకుళయన్యహ్నయ నీపద్రుమాన్
సారంగన్యనభో వివేశిదృశ శ్చంచూపుటా పూరణే
వైముఖ్యం వ్రజసి త్వమంబుద యది ప్రత్యోతికోనామతత్ ॥ 54

ఉ. వేనవియుమ్మవిచ్చె, ననవీధి వికాసితఁ, గొండపిండు ధా
రాస్యతిదోఁగె, దావముదొరంగి, దెసల్ దెలివొందెఁ, గేకులు
ల్లానతనాడె, నున్నతిఁ జెలంగఁ ద్రిలోకహితుండు వారిడుం,
దాసుకృతుల్ శరద్ధ నునిగంచు భ్రమన్ వదియింతురెల్లరున్

ద్వ. గ్నిబ్జోష్మాదశితో వనం వికసితం ధారాఖిత్తాధరా
దావాగ్నిశ్శమితో హరిత్సురసితై రానర్తితాః కేకినః
ప్రాప్తోచ్చైః పదమమ్బుదేన విదితం యదైన్విత్రిలోకీహితం
తత్కర్తం పరివర్తితా మిహశరన్యేషం వహన్తి భ్రమాత్ ॥ 55

క. పనమెల్ల దెనకె మధుపము
గనుఁగొనియెన్ మ్రాఁకులన్ని, కాచి, జగతి. నీ

అ న్యోక్తి స ముల్లా సు ము

తెనయగు తరువెందును గాం

చనిదైనినుఁ జేరెఁ గదకు సహకారంబా :

శ్లో. గాహితమఖిలంగహనం పరితో దృష్టాశ్చ విటపినః సర్వే
సహకార సప్రసేదే మధుపేన భవత్సమం జగతి॥

56

గీ. క్షీరముంబలె, సుజనుండు సేయుమేలు

సత్వరమ దిగమ్రుంగి, తా జంకువిడిచి,

యతనిఁ జంపఁ గృతఘ్నుడై జతనపడును

బుడమి కాకోదరసహోదరుఁడు ఖలుండు॥

శ్లో. కృతమపి సహోపకారం పయ ఇవపీత్వా నిరాతజ్ఞః
ప్రత్యుతిహస్తుం యతతే కాకోదరస్సోదరుః ఖలో జగతి॥

57

కా, పాండిత్యమ్ముత్యజించి, వందికృతి సల్పంగంటి మెవ్వానికి॥

మెండొక్కేళములంది గోష్పతనమెంతేఁ గూర్చినా మేని, కా

తందే పూర్వహితంబులన్మఱచి, వ్యత్యస్తక్రియాబుద్ధి మా

యందం జూపఁగ నేమనంగలము మే మయ్యారెఁ యెవ్వారికే॥

శ్లో. పాండిత్యం పరిహృత్య యస్యహిక్యతే వందిత్యమాలంబితం

దుష్ప్రాపంమనసాపి యో గురుతరైః క్లేశైః పదం ప్రాపిత

రూఢస్త్రోత్రసచేన్నిగీర్య సకలాం పూర్వోపకారావశ్యం

దుష్ప్రత్యవతిష్ఠతే తదధునా కస్మై కిమాచక్షుహే॥

58

క. కాపట్ట దోషుడగు ఖలుఁడా పదగలిగించు నంచు నలమిన శతకా

వేపాయుడు రెల్లరుఁ గరణోపేతాశీవిషచుటు తొగి దూరముగ॥

ప్రక్షిప్తములు

శ్లో. ఖగ్గకాపట్యదూషేణ దూరేష్టవ విస్మయతే
అపాయశంకిభిర్లోకైః విషేణా శీవిషో యథా 59

గీ. ఖలః డా : మహితవిచేక భాగ్యకలితుండ
పరాకఃదరమానె నీగుణ విక్షపాత
మరరె : మణువపుగద నీ వహర్నిశంబు
సాధువస్త్రనులం దొక్క జనునినైన॥

శ్లో. కిమిహం పదామి ఖలు దివ్యమతే గుణపక్షపాతమభితో భవతః
గుణశాలినో నిఖిల సాధుజనాః యదహర్నిశం నఖలు విస్మరసి 60

క. ఖలః డా : బుధజనములకడఁ
బలుకుదునో; విశదఫణితిఁ ద్వత్కృతులెల్లఁ,
గలుషాత్మః కానిచో, నీ
యలుపకతలు పలికినట్టి వని చాలునొకో! ॥

శ్లో. రేఖల తవ ఖలుచరితం విమషాం మధ్యే వివిచ్ఛవజ్జ్యమి
అథవాలం పాపాత్మకృపయాపి తేహతయా ॥ 61

క. అనందమృగదవాగ్నియు, మానితశీలావనిరుహ మదకుంజరముఁ,
జ్ఞానామలదీపాతిశయానిలమగుఁ జువ్వె ఖలసమాగమ మరయఁ ॥

శ్లో. అనందమృగదవాగ్నిః శీలశాఖిమదద్విపః
జ్ఞానదీపమహావాయు రయం ఖలసమాగమ॥ 62

అన్యోక్తి సములాసము

క. దొసఁగెఱుఁగని జీవంబుల

యనువులఁ బాపంగనేర్చునహులంబలె, స

ద్విసరహితముల నడం త్ర

త్యసమానపుఁ గృతుల నిపుణు లవినీతులిల-

శ్లో. ఖలాస్తుతుశలాః సాధుహిత ప్రత్యహకర్మణి

నిపుణాః ఫణినః ప్రాణానపహర్తుం నిరాగసామ్ ॥

63

క. హితుఁడఁ మహోన్నత కార్యము

లతిశయముగఁ జేసినఁడ, వచులయశం, బా

తతముగఁ గనినఁడవు, ను

స్థితియావజ్జీవమిదిగో! దీవింతుము నిఁక ॥

శ్లో. కృతః మహోన్నతం కృత్యమ్ ఆర్జితశ్చాచులంయశః

యావజ్జీవం నఖేతుభ్యం దాస్యామో విపులాశిషః ॥

64

క. పరకృతిరతులగు సుజనో

త్తరులనచోమృతము మధురతరమును, హృదయాం

తరమల పారావారము,

శరదిందుకిరణ సమంబు సద్యశ మెన్నఁకా॥

శ్లో. ఆవిరతం పరకార్య కృతాంసతాం మధురమాతిశయేన చ చోమృతం

అపిచమానసమమ్బునిధి ర్యశో ర్విమలశారద పార్వణచంద్రికా 65

క. ఆరుదెంచె వసంతంబిఁక, జిరమడఁగిన నాదుగీతి చెలఁగునటంచుకా

ముతియుతఁక మది, బిశమును

ప్రక్షిప్తములు

శరమున పడి బోయడేసి చంపె గటకటా :

శ్లో. ఏత్యకుసుమాకరోమే సంజీవయయితా గిరంచిరంమగ్నమ్
ఇతి చింతవతో హృదయే పికస్య సమధాయ శౌభిగేన శరః ॥ 66

క. బహిరాడంబరముల గుణ

రహితుండెటు శోభగను, గడంబపుడ సుమో
గ్వహనపుసిరి గల బూరుగు
రహియించునె ? పరిమలము విరాజిల్లనిచో॥

శ్లో. నిర్గుణ శోభితేనైవ విపులాడమ్పూరోపినా
ఆపాతరమ్య షష్ప శ్రీ శోభితా శాల్మలీర్మదా॥ 67

క. ఆడుసుండని కొలనును, దుం

దుడుకులు నెలకొనని సదను, దుష్కటువర్ణం
బడరని కావ్యము, విషయము
రాడగూడనిమనసు గణుతినొందును ధరణి॥

శ్లో. పజ్జైర్వినా సరోభాతి సదః ఖంజనైర్వినా
కటువర్ణైర్వినా కావ్యం మానసం విషయైర్వినా॥ 68

క. తానరహిత రాగమటుల్

మానరహిత చిత్తుడైన మనుజేశునటుల్
దానరహిత దంతియటుల్
జ్ఞానరహితయతియు వన్నెగనడు ధరిత్రి॥

అ న్యో స్తి స ము ల్లా స డివి

శో. యథాతానం వినారాగో యథామానం వినిష్కంబం
యథాదానం వినాహస్తి తథాజ్ఞానం వినామహి

69

* క. సూనమరందము మెచ్చెడు

జ్ఞానిమగువ్రతుడె తక్కుఁగాఁ దన్ముఁడొ స
మ్మానితకావ్యపుఁ దత్వము
నేనూటికొ కోటికో గ్రహించునొకందే॥

శో. తత్వం కిమపికావ్యానాం జానాతి నిఃశోభవి
మార్మికః శోమరన్దనాం అంతరేణ సుసువ్రతమ్॥

70

క. సరజస్కముఁ బొందురమును

భరకంటకయుతము నగుచుఁ గ్రాలెడు మొగిలికా-
నిరతము సేవింతువు, బం
ధరమా ! సిగ్గింతలేని బ్రతుకేల ? యయో !

శో. సరజస్కాం పాణ్డవర్ణాం కణ్ణక ప్రకరాన్వితామ్
కేతకీం సేవసేహన్త కథం రోలమ్బనిత్రప॥

71

క. పరులకు సుపక్వతి సేయఁగ

నిరతము మది నెంచుసుజననికరము వాక్కుల్

క. మనకావ్య తత్వమిదియని

మనమున గ్రహించు నడుఁడు మహి నడుదుగదా !
యనితరమకరందమునం
దున మర్మంబెఱుఁగు, నొకమధువ్రతుడెగదా !

ప్రక్షిప్తములు

పరగును జేదవుమందుల

పరుసున నప్పటికి, మీదఁబరితోష మిడున్॥

శ్లో. ఆనవరత సరోవకార వ్యగ్రో భవదమలచేతసాం మహతామ్
అపాతకాటవాని స్ఫురన్తి వచనాని భేషజాసీవ

72

క. భ్రమర సమూహము మధురత
రముగన్ జామ్మనుచుఁ దమ్ముఁ బ్రస్తుతీసేయన్
సుమహితవినయంబున శీ
ర్షములుర్వికి వ్రాల్చి వనిఁ కుజంబులు వొలిచెన్

శ్లో. వ్యాగుజ్ఞాన్మధుకరపుష్ప మజ్జా
గీతాన్యాకర్ణ్యశ్రుతి మపజాలయాతిరేకాత్
ఆభూమీతల నతకన్ధరాణీమన్యే
రణ్యేస్మిన్నయమవనిరుహంకుటుంబశాని॥

73

క. ఉత్తము రాండ్రకు సయితము
నెత్తటి విశ్వానమింత యెసఁగదు ధరలో
నత్తొగమగువలు రాజున
కత్తి నప్రియలయ్యు వలచు, హా! మధుపతతిన్॥

శ్లో. ఉత్తమానా మపిశ్రీణాం విశ్వాసోనైవ విద్యతే॥
రాజప్రియాః కైరవిణ్యో రమన్తే మధుపైస్సహ

74

గీ. మృతునియందాన, కృపణుని కిచ్చుటందు
మమత, చెడిపెకాదరణంబు మగనియందు

అ న్యో క్తి స ము ల్లా స ము

సర్వశాంతియుఁ గుటిలుని సఖ్యగుణము

నగవడెనె ? యింతదనుక నయ్యజునిసృష్టి॥

శ్లో. మృతస్యలిపా కృపణస్యదిపా విమార్గగాయాస్య రుచిస్వకా నై
సర్వస్యశాంతిః కుటిస్యమైత్రీ వివాత్సల్యస్తోనహి చృష్టపూర్వా॥ 75

క. కడునుచ్చుంఖల విధిక్రతి

నడుగకయ సుఖంబులమరు, నావిధితస్పృహ

అడిగియు నమరపు, పైఁగా

నడఁగున సర్వస్వమవనియందు నరులకు॥

శ్లో. ఆయాచితస్సుఖంధత్తే యాచితశ్చనయచ్ఛతి

సర్వస్వంచాపి హరతే విధిరుచ్చుంఖతో నృచామ్॥

76

మ. గురుదోర్బంధ యుగాతిమండిత అనక్కోదండ చండాశుగో

త్కరవిద్వస్త విపక్షమండలుని సంగ్రామంబునందు న్నినునా

నిరగాండివ విముక్తకాండ వలయజ్వాలావళీ తాండవా

కరమా తాండవమేర్పు పాండవునిగా జ్ఞానాశు లూహించరే

శ్లో. దోర్బంధవ్యయకుణ్ణలీకృతలనత్ కోదణ్ణచణ్ణాశుగ

ధ్వస్తోద్ధణ్ణ విపక్షమణ్ణల మథ త్వాం వీక్ష్య మధ్యేరణ్ణమ్

నల్గండివ ముక్తకాణ్ణవలయ జ్వాలావళీతాణ్ణవ

భ్రస్యత్థాణ్ణవ స్పష్టపాణ్ణవ మహాకోనక్షితిశ్చ స్మరేత్॥

77

క. ఖండిత కమఁదామరలకు

దండిముదముఁ గూర్చుటందుఁ దగఁబండితముర

అ న్యో క్తి స ము ల్లా స ము

మండితములఖిల దిశలకుఁ

జండాంకుని భానుతతులు సాకుతమిమ్మున్

శ్లో. ఖండితానేత్ర ఖంజాళి మజ్జురజ్జన పణ్ణితాః

మణ్ణితాఖిల దిక్పాంతా శ్చణ్డాంశోః పాతుభానవః

78

చ. నలినమః సీనువాసనఁగౌనం జనుదెంచినతేటి యక్కటాః

బలితపు బందెఁజిక్కి, విడివడ్డ తటిన్ నినుఁగూర్చి గానమున్

సలిపెడుఁ, గాని నీధనము సర్వముదోచి, మరుత్తసొంతపుం

గలిమిగఁ జాటుచున్ సురభి నా యశమందుట పాడియొనొకో?

శ్లో. అలభత బతి బన్ధం గన్త మాప్రూతుమాగా

ద్యదపి (తదపి) ముక్తోగాయతి త్వద్యశోలిః

తవసరసిజ సర్వస్వం సమాదాయవాయుః

సురభి రితి యశస్త్ర స్వీయ మావిష్కరోతి॥

79

గీ. 'ధరణీనాథుని మణిమయాంతర్గహమ్ము

నాదియ' యటంచు గర్వమంధకు బిడలః

నృపులపట్టాభిషేకంబు లపుడు బయటఁ

జెలఁగు కలభమ మండన శ్రీ రహించు

శ్లో. మాగర్వముద్వహ బిడల, మహీపతీనాం

అన్తర్గహం మణిమయం నిలయం మమేతి

పట్టాభిషేక సమయే మహీపతీనామ్

దాహ్యాస్థితస్య కలభస్యహి మండనశ్రీ

80

ప్రక్షిప్తములు

క. ఏనుగు బందెంచిక్కిన

దేనియు భరియింపజాలు విల వేగురనేక

శ్వానము స్వేచ్ఛగనుండున

దైనన్నించుకొన నేర దాత్మేచరమేక

శో. బందనస్థోపి మాతఙ్గః సహస్రభరణ త్తమః

శ్వాపిస్వచ్ఛన్ననిలయః స్వోదరం నైవ పూర్యతే॥

81

చ. లలిత జలేజపాళి పొగలం దశదిక్కులఁ జల్లుచుండ, స

మృలయ సమీరణాల్ బెరసి మై దహియింపఁగఁ, గోకిలంబెరుల్

కలరప చంచరీకములు గల్గిన లేయెఱిమావి యాకులఁ

బొలుపగునీవుఁగూడఁ గనఁబోని యెడ న్నయిచు స్వసంపమా :

శ్లో. ధూమాయితో దశదిశా దశితారవిందా

దేహందహన్తి దహనా ఇవ గంధవాహః

త్వామన్తరేణ మృదుతామ్ర దళామ్ర మన్తు

గుఙ్గాన్మధువ్రత మహో, కిల, కోకిలస్య॥

82

గీ. మూలమునఁ బాములుకా, శిరమునఁ బులుఁగులు,

శాఖలను వానరములు, బుష్పముల నకులుఁ

జందనకుజంబుఁ జేరి యాశ్రయము గాంచె

సుజనులప్రవృత్తి యెపు డన్యకుభముకొఱకె

శ్లో. మూలం భుజియై శ్శిఖరం విహజైః

శాఖాః ప్లవజైః కుసుమాభిభృజైః

83

అ న్యోక్తి స ము ల్లా స ము

సంపేవతే చందనపాదపోయం

పరోపకారాయ సతాంప్రవృత్తిః

గీ. బురదనీటిని గప్ప లెప్పుడును ద్రావి

వినఁగఁ గటువుగ బెకబెకమనుచుఁ గూయు

కమమాకందరసము పికంబుగ్రోలి

ప్రమదమందక తియ్యని పాటవాడు॥

శ్లో. సవంకముదకం పీత్వా భేకో బకబకాయతే

దివ్యచూతరసం పీత్వా గర్వం నాయాతి కోకిలః

81

క. మలయాచలసంసర్గము

గలిగిన గందంపుమాను గాదుగా, వెదురెటులుక,

లలితాంతస్సారాపే

తుల కెవ్వనను, రసంబు దొడరదు పుడమిక

శ్లో. మలయాచల సంసర్గా న్నవేణు శ్చందనాయతే

అస్తస్సారవిహీనానాం రసః కేనోపజాయతే॥

82

గీ. భ్రమర! యెచ్చటి మధువాని, రాత్రి యెచటఁ

గడపితివా, యట్టిపద్మిని కాంతిహీన

యగుడు మఱచితి వెంతలో, నకట! దానిఁ

గాంచ వింతయు హిమసమాగమనవేళ॥

శ్లో. పీతయత్రమధు, యాపితానిశా భృజ్, సర్వమచిరేణ విస్మృతమ్ 83

హిమమానసుషమాం హిమాగమే పద్మినిం యదిహ నావలోకనే

ప్రక్షిప్తములు

క. పరిమళ బహుళగవాయని

దరియకు గేదంగిఁ జనుము దవ్వగ, నిచటం

దొరకదు తేనియ, నోటన్

నెఱయు రజోభూషణంబె నిండుగ మధుసా॥

శ్లో. అపనర, మధుకథ, దూరం పరిమళ బహుళేతేతీ కుసుమే

ఇహ నహి మధులవలాభం భవతి పరం ధూళిధూసరం సచనమ్ 87

క. చందురు డుదయించెడు దను

కం దళకుల మెఱుఁగుపురుగు గడుభాసించున్

గెందమ్మిచుట్ట మటు పు

ట్టం దొలఁగు న్మెఱుగుపురు, గడంగును శశియు॥

శ్లో. ఖద్యోతే ద్యోతతేరాత్రౌ యావన్నోదేతి చంద్రమాః

ఉదితేతు సహస్రాంతౌ నఖద్యోతో నచంద్రమాః

88

గీ చాతకము : వ్యర్థనృత్యము సలిపెదేల :

కాలమేషుముగా. దది గంధగజము

దాని మదజల మగులకేకాని యెచ్చు

డిడదు నీవంటివారికించేని. నిజము॥

శ్లో. వృథాకథనృత్యసి. చాతక, త్వం, అకాలమేషోయ మిభోమహస్త

నత్వాదృశేన దదాతికించిత్, మాతస్కనానం మధుసాశ్చ ఏవ॥ 89

గీ. 'వ్యాసుఁడగుఁగాక, గౌతముఁ డగునుగాక,

యాశతంజలి యగుఁగాక, యరయనెవఁడు

అ న్యో క్రిము న ల్లా న ము

సాహితీవేత్త గాఁడట్టిజనున కెపుడు
మచ్చిరమువంచి యేను నమస్కరింప॥

శ్లో. వ్యాసతు సతు గౌతమతు వ్యాశేంద్రతు, యోగవేత్తి సాహిత్యమ్
తంప్రతి సంప్రతి కంప్రతి శిరోమదీయం పురశ్చన తిరశ్చన॥ 90

మ. బలిష్ఠుష్ట ప్రకరాంతరంబునఁ బ్రభక్త వ్రాసింనునేయంచ ? న
క్కలమధ్యంబున శోభనుం బొరయునే కంఠీరవంబుఁ ఖరా
వశిచెంతఁ వెలుఁగొందునే నృపతిసంభావ్యాశ్వరత్నం. బికం
చలఁపం బామరమానవావృతుఁడు విద్వాంసుండు చెల్వారునే ?॥

శ్లో. హంసోనభాతి బలిభోజన బృన్దమధ్యే
గోమాయుమండలగతో నవిభాతి సింహః
జాత్యానభాతి తురగః ఖరయాధమధ్యే
విద్వా న్నభాతి పురుషశ్చ నిరక్షరేషు॥

91

చ. అమృతమయాంగుఁ, దోషధుల కాయు వొనంగెడువాఁడు, తారకా
సమితికి తేఁడు, కాంతిచయనంయుతుఁ, డిందుఁడు నిల్వ సూర్యవృ
త్తమున నిమేషమేని నిజభామముఁ గోల్పడు, నట్ల యన్యగే
హమున వసించి లాఘవము నందఁడె ? యెంతటివాఁడునేనధరన్

శ్లో. ఉడుగణపరివారో నాయకోప్యోషధీనాం
అమృతమయ శరీరః కాన్తియక్తోపి చంద్రః
భవతి విగతరశ్మిర్మణ్డలం ప్రాప్యభానోః
పరసదన నివిష్టః కోలఘుత్వం నయాతి ?॥

92

ప్రక్షిప్తములు

గీ. అల్పదైత్యము వదరుఁ గార్యంబుఁగనఁడు,
 సజ్జనుఁడౌ పల్కకుండ గర్జములొనర్చు
 శారదాంబువముఁబులు, వర్షంబునిడదు,
 వార్షికపుమేఘ ముఱుమకే వానఁగురియు॥

శ్లో. గర్జతి శరది నవర్జతి, వర్షతి వర్షాసు నిస్సన్వనో మేఘః
 నీచో వదతి నకురుతే, నవదతి సుజనః కరోత్యేష॥

॥౩॥

గీ. పచ్చకప్రపురజమునఁ బాదుచేసి
 మృగమదము చందనము చేర్చి యెరుపువైచి
 యనుదినము పుష్పసారసేచనమొనర్చి
 పెంచినను నుల్ల స్వగుణంబు విడువఁగలదె? :

శ్లో. కర్పూరధూళీ రచితాలవాలః కస్తూరికా చందనకర్దమశ్రీః
 పునఃపునః పుష్పరసేనయుక్తః ప్రాంచంగుణం ముచ్చాతికిం పశ్యాన్

క. దోయిటఁ గలుగు లతాంతము
 లాయతగతిఁ గరయుగమున కామోదమిడున్
 బాయక సుమనస్సులకున్,
 మాయురెః కుడియెడమలన్ సమంబులె ప్రేమన్॥

శ్లో. అంజలిస్థాని పుష్పాణి, వాసయన్తి కరద్వయమ్
 లహోః సుమనసాంప్రీతి, ర్వామదక్షిణయౌ స్సమమ్

94

క. కడు సరిచయమున నవమతి
 తొడరున్ సతతఁబుజునుట, దొలఁగుం బ్రియ, మె

ఆ న్యో క్తి స ము ల్లా స ము

పృథు మలయానం బోయెత

లిడుదురు గుండంపుఁగట్టె లిండ్లం బ్రోయులఁ

శ్లో. అతిపరిచయా దవజ్ఞా సంతతగమనా దనాదరో భవతి
మలయే భిల్లపురంద్రీ చందనతరుకాష్ఠ మింధవం కుడుతే॥

95

క. మృగరాజు సటాబోపము

బెగడిదు గర్జయుఁ దొరంగి వెల్గించు గిరిఁ

మిగులం గీతలు వెట్టియు

నగునే మాతంగమునకు నటులొనరింపఁ

శ్లో. అన్యకుర్వన్ సటాబోజ మగర్జన్నపి కేశరీః

భూభృతం కురుతేశోభాం గర్జన్నపినకుజ్జరః

96

గీ. ఒక్కపరిమళమునకె యీ నిక్కుటేల ?

చెప్పుమ, తస్తురి : పరిమళశీతలతలు .

నమలతా సుకుమారత లమరివెల్గె

కప్పురము వినయంబును గాంచలేదె ?

శ్లో. మృగమదః మాకురుగర్వం పరిమళ మాశ్రేణ తం త్వమువయాసి

పరిమళశీతలతా, నిర్మలతా సుకుమారతాచ కర్పూరే

97

క జలధరుఁడ : తపనుకిరణం

బుల పాడి, దవాగ్నిఁ గ్రాగి పొగిలెడితరులం

దిలకించి, యీశు కరుణఁ

నీలము వెదవల్ల జీవసమితిం బాల్చు॥

ప్రతిష్ఠ ములు

శ్లో. యేతవనకిరణ శుష్కా న్నదనుచ దావానలేన సందగ్ధాః
జరధర : శిఖినోప్యేతే త్వజ్జలసేకేన జీవన్తి

98

గీ. హిమకిరణమండలమ్ము దర్శింపలేని
తమ్మిజవరాలి జనువు వ్యర్థంబకాదె,
సుప్తిగను వారిజినిసొంపు చూడలేని
చంద్రునుదయముగూడ నిష్ఫలమకాదె॥

నిరర్థకం జన్మఫలం నశిన్యా యయా నన్యజ్ఞః శుహినాంశుచిమ్ము
ఉత్పత్తి రిందోరపి నిష్ఫరాహి దృష్టావినిద్రా నశినీ నయేన॥ 99

గీ. పయిడికొండైన వెండికొండయిన నేమి ?
భూరుహములట సామాన్య భూరుహములె.
మలయమే సులలతేడని మాతలంపు
ముష్టి, వేవయు నట గందపుంగుజములె॥

శ్లో. కిం తేన మేరుగిరిణా రజతాద్రిణావా
యావాశ్రితా హి తరవస్తరవస్త ఏవ
మన్యామహే మలయమేవ నగాధిరాజం
శాకోట నిమ్మకుటా అపి చందనన్తి॥

100

గీ. కేకీ : యొకపించియపుటిక నాకొసంగ
వసునయంబున నినువేడికొనియు, గాని
తొమ్ముపై బోయ'డాకాల ద్రొక్కిపట్టి
యొడిచికొనువేళ విధిలేక యిడవెయెల్ల

అన్యోక్తి సముల్లాసము

శ్లో. రే రే శిఖావళ శిఖాభరణాయ బర్హ
 మేకం దిశే త్యనునయా నృమ, కిందదాసి ?
 బిల్లాయ వామచరణం హృదయే నిధాయ
 నిర్లుచ్చతే దిశసినిర్దయ మధ్యమానః

101

శృంగార సముల్లాసము

క. అనుకంపా పూరితములు
 ననురాగా కలితములు మహాచతురంబుల్
 మనశీల శీతలంబులు
 ననితల హృద్వర్తనము లవహరించు మదిన్॥

శ్లో. సానుకంపా స్సానురాగా శృతురాః శీలశీతలాః
 హరన్తి హృదయం హన్త కాన్తాయాః స్వాన్త వృత్తయాః ॥ 1

క. శామరసేక్షణ నేఁ గడఁ
 బ్రేమ ననుభవించుకొలఁది వేదాంతమటుల్
 నామన మన్నిటినుండియుఁ
 దా మరలిచి యేకరసయుతం బొనరించెన్

శ్లో. యథా తథా శామరసేక్షణా మయా
 పునస్సరాగం నితరాం విషేవితా

శృంగార సముల్లాసము

తథా తథా తత్వకథేన సర్వతో
వికృష్య మామేకరసం చకార సా॥

చ. హరిణ విలోచనాముఖ ముదారసుధారసపూరితంబు, నుం
దర రదనచ్చవిక్ర హసితతామరిసంబుగ సల్పి ఛాత యి
త్తటిఁ బునరుక్తిఁగఁగఁ గుముదప్రియబింబముఁ జేసెఁ బండితో
త్కర మీఁక నాతనిం దగడదా? యకబాః యవివేకచేష్టుకు॥

శ్లో. దంతాంశుకాంత మరివిన్దరమాపహారి
సాన్ద్రమృతం వదన మేణ
వేదా విధాయ పునరుక్త మివేన్దుబిమ్మం
దూరీకరోతి న కథం విదుషాంప రేణ్య॥

క. బుధునాశ్లేషముఁ గాంచని
విధురాశామండలంబు విధి నాసకయం
దధిగత మౌక్తికమగు చెలి
మధురానన మతికళా సమంచిత మపురా?

శ్లో. విలసత్కాననం తస్యా నాసాగ్ర స్థిత మౌక్తికమ్
అలఙ్కిత బుధాశ్లేషం లాశేన్దో రివమండలమ్॥

* గీ. దంతకిరణప్రభలు గల్గి తమ్మిసిరుల
నపహరించు కురంగాక్షి యమృతపూర్ణ
ముఖ మెనఁగఁ బునరుక్తిగఁ బూర్ణచంద్రుఁ
జేసిన విధాత బుధులు దూషింపదెట్లు?

ప్రక్షిప్తములు

గీ. ఆల్లనల్లనఁ దూఁగాడు నలకరాజి
చకితనయనాంబుజంబుతో సరసమాధ
యువకు లెదఁ గొనుచుఁ బ్రియు భవనమునకుఁ
జనెడు చెలినడక లెవని మనముఁ గొనదు :

శ్లో. లోలాలకావళి చలన్నయనారవింద
లీలా వశంవదిత లోకవిలోచనయాః
సాయాహుని ప్రణయినో భవనం ప్రజన్త్యా
శ్చేతో న కస్య హరతే గతిరంగనాయాః॥

5

క. హరిణాక్షి గృహిణి యెయ్యెదఁ
బరఁగదొ యాయంబు నెన్ని భాగ్యములున్న
ఆరయఁగ నిర్దృఢములగు
పరికింపఁగ భవనమది య—పాడవు వనము

శ్లో. హరిణీ ప్రేక్షణా యత్ర గృహిణీ నవిలోక్యతే
పేవితం సర్వసంపద్ధి రపి తద్భవనం వనమ్॥

6

క. చలదళియగు సంభోజము
వలె బిత్తరి చూపులొలయు వనితాననముం
విలకింప ననంగుఁడు మి
క్కిలికోపముఁ దాల్చె నింకఁ గృత్యమదేమో ?

శ్లో. చలద్భృంగ మివాఘ్నోజ మధీరనయనం ముఖమ్
తదీయం యది దృశ్యేత కామః క్రుద్ధోస్తు కింతతః ?

7

శృంగార సముల్లాసము

క. ఈలాగు నాదునసుపులఁ

దూలించుట హాలహలముతోఁ దుబ్బుఁడదై

త్రాలెడు నిను, జడుఁ దెవ్వం

దోలి నుదాంతుఁడని పల్కెనొక్కొక్క ? శశాంకా॥

శ్లో. ప్రాణావహరణేనాసి తుల్యో హాలాహలేన మే

శశాంక కేన ముగ్ధేన సుదాంతు రితి భాషితః॥

8

గీ. సకియ దయతుఁడు దైవవశాన నాదు

చూపులకు దూరముగ నెంతసేపు గడపు

నెంతసేపును దమదు కృత్యములయెడల

నాస్థఁ గన వించుకేని నాయంగకములు॥

శ్లో. యదవధి దయితో విలోచనాభ్యాం

సహచరి దైవవశేన దూరతోభూత్

తదవధి శిథిలీకృతో మదీయై రథ కరణైః ప్రణయో నిజక్రియాసు॥

గీ. దూరదేశాగతుడైన నారమణుఁడు

గడపె తేయెల్ల నెన్నియో కతలతోడ,

నధికముగ నింక నేనుమాటాడఁజాల,

చెలియ ! నీనాల్క యిసుమని పలుకకమ్మ !

శ్లో. నిఖిలాం రజసి ప్రయేణ దూరాత్ ఉపయాతేన విబోధితా కథాభిః

అధికం న హి పారయామి వక్తుం సఖి మాజల్ప తవాయసీ రసజ్ఞా॥

ప్రక్షిప్తములు

క. కన్నీటి చాలు నిలుపుగతి న్నిశ్చలత న్వహించి తనరెడు తారల్
చెన్నొందుమృగీదృశ నయనోన్నిద్రేందీవరములు నొగిమఱుతునొకో
శ్లో. నిపతద్బాష్పసంరోధ ముక్త చాఞ్చల్యతారకమ్
కదా నయన నీలాబ్జ యాలోకేయ మృగీదృశః 11

క. హరిణాక్షి, మదాలోకనసరణిం బడదేని నాదు జడజీవితమే
గరము విఫలమగు, జగమే బరికింపఁగ వ్యర్థమేసుమా సౌమిత్రి
శ్లో. యది లక్ష్మణ మామృగేక్షణా న మదీకైసరణిం సమేష్యతి
అమునా జడ జీవితేన మే జగతా వా విఫలేన కింఫలమ్ 12

గీ. బాల తనసదనముఁ జొచ్చువేళ, నామె
వీడుకొని యేగనెంచిన కోడెకాండ్రు
దారి నెసలార, పేడ్కమై వారిపయిని
లీల నాలోకనాంబుజమాలఁ బఱపె॥

శ్లో. భవనం కరుణావతీ విశస్తి సమనాజ్ఞా లవలాభ లాలసేషు
తరుణేషు విలోచనాబ్జమాలాం అథ బాలా పథి పాతయాం బభూవ

క. తెలతెలవాఱంగ, సవతి యిలువిడి, తనుఁజేరుప్రియుని నీక్షింపఁగతే
లలితైఱనేత్ర కనుఁగొలుకుల నరుణద్యుతులు చుట్టుకొనియెన్ వేగన్
శ్లో. ఉషసి ప్రతిపక్షకామిసి సదనా దంతిక మంచతి ప్రియః
సుదృశో నయనాబ్జకాణయా రుదియాయ త్వర మారుణ ద్యుతిః 14

శృంగార సముల్లాసము

గీ. విధిక్యతిఁ మోసపోయితి, వెడలనైతిఁ
 బ్రియుఁడు నెప్పిన సంకేతవేశ్యమునకుఁ.
 నృపతి కాముండు నా కిచ్చడేమి గేయ
 నెంచినాఁడో? కటాః యింత యెఱుంగఁగలనె?

శో. విధి వంచితయా మయానయాతం
 సఖి సంకేతనికేతనం ప్రియస్య
 ఆధునా బత కిం విధాతు రామో
 మయి కామోనృపతిః పునర్నజాయతే॥

15

క. అవిరళ మౌక్తికతారయు ధవళాంకుక చంద్రికయు. నిలాంతరిగాంచ
 త్సువదన పరిపూర్ణసుధాంకువు రాకానిశయే నిజము ముంపరియెన్నన్
 శో. సువిరళమౌక్తికతారే ధవళాంకుక చంద్రికా చమత్కారే
 వదన పరిపూర్ణచంద్రే సుందరి రాకాసి నాత్ర సంరహ్ ॥

16

గీ. తళుకుఁ గనుబేడిసఅను బొక్కిలిసుడియును
 నెఱికురులసర్పముల్ గల నెలఁతమిన్న
 మేనుదాల్చిన దుస్తరమైన తటిని
 సుజనులే గ్రుంకు వార లిత్సుకత నందు॥

శో. రూప జలాచరి నయనా నాభ్యావర్తా కచావళిభుజా
 మజ్జన్తి యత్ర సంతః సేయం తరుణీ తరంగిణీ విషయా॥

17

గీ. తరుణీ : నీవదనాంబుజాతంబునందుఁ

ప్రక్షిప్తములు

గెంబెదవి కాంతులం గూడి యింబుఁ గూర్పు
పలువరుస రుచలు తేనరముల తెఱఁగున
వెలతయు వెలుంగుచు హరించి హృదయమహాహా !

శ్లో. శోణాధరాంకు సంఖిన్నా స్తన్వి తే వదనాంబుజే
కేసరా ఇవ కాశన్తే కాన్త దన్తాలి కాంతయః॥ 18

క. క్షమ నొసఁగుటందు ముఖ్యప
దములగు పదములఁ బ్రియుండు దాఁ బడినంతఁ
గమలాస్య కనుల యెఱ్ఱఁద
నము దొలఁగెఁ, వెంటనే మనము వికసించె॥

శ్లో. క్షమాపదై కపదయో పదయోః పతతి ప్రయే
శేషుః సరోజవదనా నయనారుణ కాన్తయః 19

మ. పలుతప్పుల్ దలపోయుటం గలుగు కోపానం, గురంగాక్షి. వ్యా
కులయై యుండఁగ, నంగనాజన ధృతిం గూర్చు సమర్థంబు, కో
మలమౌ శ్రీహరి మేనికాంతి యట రమ్యంబౌచుఁ గన్నపైఁ, ద
ల్లలనారోషము, నప్పుడే మెఱుపులీలం బాసి యేగెఁ జూమీ ॥

శ్లో. నిర్వాసయంతీ ధృతి మంగనానాం శోభా హరే రేణదృశోధయన్త్యా
చిరాపరాధ స్మృతి మాంసలోపి రోషః క్షణ ప్రాధుణికో బభూవ

క. బాలః నృపాలునికిం బ్రతి
కూలముగ మెఱంగి భయముఁ గొంటి, దెరువరిఁ,

శృంగారసముల్లాసము

మేలెంచి నిలువఁ జోటిడి

పాలింపుము నన్ను వేగఁ బరమాదృతితో॥

శ్లో. రాజ్ఞో మత్రప్రతికూలా నేమహమ్భయముపస్థితమ్

బాలే హరయ పాన్థస్య వాన దానవిధానతః

21

గీ. విరహమున వికలాత్మ యాతరుణి చుకటః

నీరహమరని చోటివిసార మయ్యె

మలయశిరానిలంబును జ్వలనమయ్యె

మణిమయావాసమును మహావనము నయ్యె॥

శ్లో. మలయానిల మనలాయతి మణిభవనే కాననాయతి ఉజ్జితః

విరహేణ వికలహృదయా నిర్జలమీనాయతే మహిలా॥

22

క. కాలాగురుసారంబును హాలాహలమట్లు తలఁచు నత్యంతంబు॥

నీరోత్పలమాలను దా వ్యాళావళియట్లు లెంచు, బాల విరహియై॥

శ్లో. కాలాగురుద్రవం సా హాలాహలవద్విజానతీ నితరామ్

అపి నీరోత్పలమాలాం బాలా వ్యాళావలిం కిలా మనుతే॥

23

క. హరిజార్మకలోచన యీతరుణి తిలోత్తమకుఁ దుల్యతందాల్చి, మనో

హరియై సుఖముం గూర్చుట, నరజగమే నాకజగమునాకుంజూడన్

శ్లో. తయాతిలోత్తమాయన్త్యా మృగశాబక చక్షుషా

మమీయం మానుషో లోకో నాకలోక ఇవాభవత్॥

24

ప్రక్షిప్తములు

గీ. అలికమందలి కస్తూరి తిలక మంక
మని తలంచి త్వదాస్యముఁ గని భ్రమించి
ముకుపుటములు చిరము చకోరకము లానఁ
దెలిచి తెక్కల నార్చు నిందీవరాక్షి !॥

శ్లో. అంకాయమాన మలికే మృగనాభివజ్ఞం
పజ్జేరుహాక్షి వదనం తవ వీక్ష్య బిభ్రత్
ఉల్లాస పల్లవిత కోమల పక్షమూలంః
చఞ్చాపుటం చటులయన్తి చిరం చకోరాః॥

25

క. కమలము శిశిరంబునఁ, జం
ద్రము మండల మహమునందు రాజింపని చం
దమునన్ రోషమునఁ బ్రకా
శముగనని త్వదాస్య మరసి సఖి ! మదిఁ దలఁకు॥

శ్లో. శిశిరేణ యథా సరోరుహం దివసేనామృతరశ్మి మండలమ్
నమనాగపి తన్వి శోభతే తవరోషేణ తథేత మానసమ్॥

26

క. పరుషాశని సమ చిత్తుఁడఁ,
దరుణియో యమృతైకమూర్తి, తగ నిరువుర కీ
వరుసఁ మైత్రిం గూర్చుట
సరసిజసంభవుఁడు మిగుల జడుఁడని యెఱుఁగు॥

శ్లో. శతకోటి కఠిన చిత్తః సోహం తస్యాః సుధైకమయమూర్తేః
యేనాకాతిషి మిత్రం సవికలహృదయో విధి ర్వాచ్యః॥

27

శృం గౌ ర స ము ల్లా స ము

క. శ్యామలమగు నంకము గల

సీమోమును గూర్చు తేటి నెలకొన్న లస

త్తామరసంబటు లెంచెద

నామది, నది మఱపుఁ బొరయునా ? యెన్నటికిఁ॥

శో. శ్యామలేనాజ్ఞితం బాలే భాలే కేనాపి లక్షణా

ముఖం తవాంతరా సుప్త భృంగ పుల్లంబుజాయతే॥

28

క. హిమకిరణ ! నీదుకాంతికి

సమమెటు లేదంచుఁ దలంచి స్వాంతంబున, మో

దమునందకు, ధరణీవల

యము నెల్లఁ గనిన యాతఁ దరుదో జరుదా ?

శో. అద్వితీయం రుచాత్మానం మత్వా కిం చంద్ర హృష్యసి

భూమండల మిదం మూఢ కేనవా వినిభావితమ్॥

29

క. సురుచిరసీలపటాంచల

పరివృతమగు హరిణనయన వదనము, యమునా

సరి దతిగభీర నీరాంతరమునఁ ప్రతిబింబితాబ్జునకు సాటియగుఁ॥

శో. నీలాంచలేన సంవృత మానన మాభాతి హరిణనయనాయా,

ప్రతిబిమ్బిత ఇవ యమునా గభీరనీరాంతరేణాంకః

30

గీ. పొలితి చెక్కులడిగి స్తనాభోగమునకు

వ్రాలు కుటిలాంకంబులు, వనజవైరి

ప్రక్షిప్తములు

బింబముననుండి మేరునగంబుపైకి
ప్రేలు సురగంబటంచు భావించు నెడఁద॥

శ్లో. స్తనాభోగే పతకా భాతిక పోలా త్కుటిలోలకః
శశాంకబిమ్బతో మేరౌ లంబమాన ఇవోరగః॥

31

గీ. ప్రసవగుచ్ఛభరంబున వంగుతీవ
గతిని జన్ములప్రేగున నతవు నీవు
మఱవతీ! నీకు సాటియ యదియు నిజము
కెంబెదవివంటి లేఁబల్లవం బెసఁగుట॥

శ్లో. యథాలతాయాః స్తబికా నతాయాః స్తనావనమ్రే నితరాం సమాసి
తథా లతా పల్లవిని సగర్వే శోజాధరాయాః సదృశీ తవాపి॥ 32

గీ. అతిమనోహర మీసుమోద్యానవనము
నతలతాంత స్తబికములౌ లతలవలన
నిరతముఁ బ్రసేవ్యమగుఁ, గుచభరమెసంగు
యువతు లాత్మను హరియింప కుందురేని॥

శ్లో. ఇదం లతాభిః స్తబికా నతాభిః మనోహరం హస్త వనాస్తరాశమ్
సదైవసేవ్యం స్తనభారవతోఽ నచేద్యువతోఽ హృదయం హరేయుః

గీ. తన్ని నారాకఁ గడుఁబ్రమోదము పహించి,
పుచ్చి తేయెల్లఁ గ్రీడలఁ, బ్రొద్దువొడువఁ
గూర్కుచో, ముఖగంధముఁ గ్రోలవచ్చు

శ్రీ గౌర సముల్లాసము

తుమ్మెదలు లేపియుం బ్రబోధమ్ముఁ గనదు॥

శ్లో. సా మదాగమన బృంహితతోషా జాగరేణ గమితాఖిలదోషా
బోధితాపి బుబుధే మధుపై ర్న ప్రాతరాననజ సౌరభలు ధైః 34

గీ. ప్రథితుఁడగు శంఖరారి ప్రభావ గరిమఁ
బడసిన యచింత్యశక్తి. నీ వదన మిపుడు
గనియె విధుభావమును, గనుంగవయుఁ గంజ
దళ వికాలత నొందె సుందరి : తలంప॥

శ్లో. అచింత్యశక్తివిభవేన సుందరి ప్రథితన్య శంఖరరిపీః ప్రభావతః
విధుభావ మంచతితమాం తవాననం నయనే సరోజదళ నిర్విశేషతా॥

క. వరదృష్టుల మీనవతియుఁ
గరచరణంబులఁ బ్రపుల్లకమలవతియుఁ, బె
గురులఁ జైవలినియు, సుం
దరి, సురసయు సరసి యగుఁగదా రసికులకుఁ

శ్లో. మీనవతీ నయనాభ్యాం కరచరణాభ్యాం ప్రపుల్లకమలవతీ
చైవలినిచ కేళైః సురసేయం సుందరీ సరసీ॥ 35

క. మందమతీ! పాంథుఁడ, మనమండున నెనలేని తాపమండఁగనేలా;
పొందుగఁ బయోధరము నీ
వెందేఁ గనుగొనుము శాంతియెనఁగును దానఁ॥

ప్రక్షిప్తములు

శ్లో. పాంథ, మందమతీ, కింవా సన్తాప మనువిన్దసి
పయోధరం సమాశాన్య యేన శాన్తి మవాప్నుయాః

37

క. అతిమాత్రతన్వి యగు నీ
యతివ జగంబెల్ల నింప నాత్మద్యుతితో
మతి, నది సౌదామినియో,
సితనిశయో, యనుచు శంకఁ జెందిరి జనముల్॥

శ్లో. సంపద్యతాం తా మతిమాత్ర తస్వీం శోభాభి రాభాసిత సర్వలోకామ్
సౌదామినీ వాసిత యామినీవేత్త్యేవం జనానాంహృది సంశయోభూత్

గీ. సతి లసత్పాణిపదములు స్మృతముఖంబు
నరసి కిసములతోడి వల్లరియొ, కాక,
పుల్లజలజాతమైన యంబుజమొ యనుచు
జనములెల్లరు మదిని సంశయముఁ గనిరి॥

శ్లో. నపల్లవా కింను విభాతి వల్లరీ సపుల్ల పద్మా కిమియంను పద్మినీ
సముల్లసత్పాణిపదం స్మితాననాం ఇతీక్షమాణాం సమలంభిసంశయః

క. తళుకుఁ గనుంగవ యందము
గల కలికిమొగంబుఁ గాంచి, కమలమొ, కాదే
జలజారి బింబమో యని
తలఁచిరి తత్సణమ జనులు దమస్వాంతములఁ

శ్లో. నేత్రాభిరామం తామాయా వదనం వీక్ష్య తక్షణమ్
సరోజం చంద్ర బిమ్బం వేత్త్యభిలాః సమశేరతః

40

శృం గా ర స ము ల్లా స ము

గీ. పసిడి వన్నియ మైజిగి యెసగు సతిని
గలిసి రాముండు వనమున మెలగుమండ,
మించుతోనున్న మొయిలనియెంచి, యలరి,
చాతకమ్ములు నృత్యమ్ము నలుపదొడగె॥

శ్లో. కనకద్రవ కాన్తి కాన్తయా మిలితం రామ ముదీక్షకాన్తయా .
చవలాయుత వారిదభ్రమాన్ననృతే చారవిపోతకై ర్వనే॥ 41

క. లోకము సర్వము 'పనిత'గ
వాకొను నీతరుణి. నల్లె వాకొనుఁగాతఁ
నాకో, యువకులొనర్చు ననేకతపఃఫలముగాఁగ నెడఁదం దోఁచెఁ
శ్లో. పనితేతి వదన్యేతాం లోకాన్నర్వే వదన్తుతే
యూనాం పరిణతా సేయం తపస్యేతి మతం మమ॥ 42

క. తరుణి వికసిత వదనముఁ బరికించి చకోరతతులు భ్రమరాపలుఁ
జరమ ప్రమోద పరతఁ గరము విజృంభించె జనులకనులకు విందై
శ్లో. స్మయమానాననం తత్ర తాం విలోక్య విలాసిని
చకోరా శృంచరీకాశ్చ ముదం పరతరాం యయుః॥ 43

క. బాలామణి : సుస్మిత సుష
ఘాలేశము నీదు ముఖకమలమున మివులఁ
గ్రాలు నెపు, డప్పుడ మదనుఁడు
లీలఁ జగమెల్ల గెలువలేడె? దృఢముగఁ॥

ప్రక్షిప్తములు

శ్లో. వదన కమలేన బాలే స్మితసుషమా లేశ మాదధాసి యదా
జగదిహ తద్దైవ జానే దశార్థవాణేన విజితమితి॥

44

గీ. యమున సీతీభరాన నర్థము మునింగి
బిట్టుగాఁ గూయు కొంగలు, నిట్టలమగు
నిరులతోఁ బోరి బయటికి వరుగుదెంచు
కలువతోని కిశోరముల్లాఁగఁ దలతు॥

శ్లో. కలిందజా సీరభరేర్థమగ్నా బహః ప్రకామం కృతభూరిశబ్దాః
ద్వాన్తేన వైరా ద్వినిగీర్యమాణాః క్రోశన్తి మన్యే శశినః కిశోరాః

గీ. నతములగు కనుబొమల యందమున వెలయు
నకియ చనులు పరస్పరసంగవశతఁ
జటుతరములయ్యెఁ, దర్పారవహనశక్తి
చాలమింజేసి కౌఁదీవ నన్నగిల్లె॥

శ్లో. పరిస్పరాసంగ ముఖా న్నతభ్రువః
వయోధరౌ పీనతరౌ బభూవతుః
తయౌ రమృష్యన్నయ మున్నతింపరా
మవైమి మధ్యస్తని మానమేతి॥

46

గీ. తరుణి చికురాకృతిని గొప్పయిరులు బలిపి
జనులకుం భ్రమఁగొల్పెడునని తలంతుఁ
గాని, కాంతులగురియు సీయాననేండు

శృంగార సముల్లాసము

రుచులు పర్వసః నది చాలఁ బ్రచురమయ్యె॥

శ్లో. జనమోహతరంశ్చైతవాలి మన్యే చికురాకార మిదం మనాన్తకారమ్
వదనేన్దురుచా మిహోప్రచారా దివ తన్వంగి నితాన్త కాన్తి చున్తమ్

గీ. సరసిజాక్షి కుచంబుల సామ్య మొందఁ
దలఁచి రాత్రిందివమ్ము లీతమ్మిచాలు
నీటఁ గుత్తుకబంటి మునింగి నిలిచి,
తపనుఁగూరిచి దీక్షమై దపమొనర్చు

శ్లో. దివానిశం వారిణి కంఠదమ్పే
దివాకరారాధన మాచరన్తీ
వక్షోజతాయై కిము పక్ష్యలాక్ష్యే
తపశ్చరం త్యమ్ముజ పజ్జిరేషా॥

48

గీ. సకి : వియోగిని : నీము త్రైసరము, నీదు
దయితు సంగమసుఖము నొందఁగఁ దలంచి
మండువిరహోగ్ని సంభృత కుండమగుచు
దనరు నీయెదవయి నిదె తపమొనర్చు॥

శ్లో. వియోగవహ్ని కుండోస్మి హృదయేతే వియోగిని
ప్రియసంగ సుఖాయేవ ముక్తాహరన్తపస్యతి॥

49

గీ. అమిత లావణ్యవిధిగఁ ద్వదాననంబుఁ
జేసి, సరసిజాఁదే భ్రమఁజెందె ననుచుఁ

ప్రక్షిప్తములు

దలఁతు, గాకున్న నిపుణుడౌ, నతఁడు విధుని
నలుపునె కళావిపాను వికలుని రాజు,

శ్లో నిధిం లావణ్యానాం తవ ఖలు ముఖం నిర్మితవతో
మహామోహం మన్యే సరసిరుహసూనో రుపచితమ్
ఉపేక్ష్య త్వాం యస్మా ద్విధుమయ మకస్మా దిహ కృతీ
కలాహీనం దీనం వికలజవ రాజాన మకరోత్॥

50

గీ, కలికి నీహృదయానురాగంబు దివ్య
మైన మాణిక్యరూపము నూని ప్రియుని
నరయు కోర్కిని బయటికి నరుగుదెంచి
చనుఁగవకు మధ్యమున నిల్చెనని గణింతు॥

శ్లో. స్తనా స్తర్గత మాణిక్య వపుర్బహి రుపాగతమ్
మనోనురాగి తే తన్వి మన్యేవల్లభ మీక్షితుమ్॥

51

క. సారంగకిశోరాక్షి

చారు ముఖవ్యాజమున నిశాపతి యమృతా
సార మయాత్మాంశువులను
బూరించుచు జగతినిదిగొ పొడమెను బెలుచన్

శ్లో. జగదంతర మమృతమయైరంశుభి రాహారయన్నితరామ్
ఉదయతి వదనవ్యాజాత్ కిము రాజా హరిణకాబనయనాయాః॥ 52

శృంగార సముల్లాసము

గీ. తిమిరమును శరదించు కాంతియుఁ బ్రపుల్లి

వారిజము పగడాల నంపంగెమొగడ

యొక్కెడం గూడియున్నచో నొక్కవేళ

నెనయగునొ యేమొ తరుణిమోమునకుఁ గొంత॥

శ్లో. తిమిర శారద చంద్రికాః కమల విద్రుమ చన్పుక కోరకా॥

యది మిలంతి కదాపి తదాననం ఖలు తదాకలయా తులయాచుహేః

గీ. ప్రియ! విషాదము విడువని ప్రియుఁడు దన్నుఁ

జేరి యనురాగమునఁ బల్క వారిజాక్షి

కన్నుఁగవనుండి బహుశ్రుకణము బురలె

నంత నభిమాన మెదనుండి యంతరించె॥

శ్లో. ప్రియే విషాదం జహిహీతి వాచం ప్రియేనరాగం వచతి ప్రియాయాః

వారా ముదారా విజగలధారా విలోచనాభ్యాం మనసశ్చ మావః॥ 54

క. అమృతకరుండగు రాజా

నుమాశరు రాజ్యాభిషేక శుభవార్తమ లో

కమునకుఁ దెలుపుటకో, యన

నమలసుదావృష్టి నవనినంతయు ముంచెకా

శ్లో. రాజ్యాభిషేక మాజ్ఞాయ శంబరాసుర వైరిణః

సుధాభిర్జగతీ మధ్యం లింపతీవ సుధాకరః॥

ప్రక్షిప్తములు

క. లోలాలకావ్యసంబగు బాలకురంగాక్షి మోము పరికించి, చల
 త్కేశీలాలన మధుకరసాళి భరితాబ్జమనుచు భావించుమది॥

శ్లో. ఆననం మృగకావాజ్యే వీక్ష్య లోలాలకావృతమ్
 భ్రమద్భ్రమర సంభారం స్మరామిసరసీరుహం 56

క. స్మయమానాస్యాంబుజ యగు ప్రియురాల్ గురుజనుతోడ వెడలుచు,
 గళమా
 రయ వెనుక ద్రిప్పికను నెంతయు నిష్పత్రముగ జగతిఁ దాఁ జేయు
 గతి॥

శ్లో. యాస్తీ గురజనై స్సౌకం స్మయమానాననాంబుజా
 తిర్యగ్గీఘం యదద్రాక్షీత్ తన్నిష్పత్రా కరో జ్జగత్ 57

క. కిరణముల గిలిగింతల విరియని నీరజిని నినుఁడు వికసిలఁజేయుం
 బరమానురాగమునఁదా నరయ న్వేకువనె, యతనికగుజయమెపుడు॥

శ్లో. విబోధయ॥ కరస్పర్శైః పద్మినీం ముద్రితాననామ్
 పరిపూర్ణోనూరాః ప్రాతర్జయతి భాస్కరః 58

గీ. శిరమొకించుక వంచు నత్తరుణి మధుర
 వచనముల నిల్పినేఁగుధ బ్రకటపఱచి
 వెడలఁబూన విదేశముఁ వ్రేలిఁ బట్టి
 యాడు లేఁబల్లి విడి దారి నడ్డగించెః

శ్లో. ఆనన్య వల్గువచనైః వినివారితేపి
 రోషా త్రప్తయాతు ముదితే మయి దూరదేశమ్

శృంగార సముల్లాసము

బాలా కర్ణాజ్ఞానివేశ వశంవదేన

క్రీడా విడాల శకునాశు రురోధ మార్గమ్॥

59

గీ. ఎల్లెడను సుధ నీమోము చల్లుచుండ

నకను కోదండమహిమకు నడ్డమున్నె ?

కనులతాపంబుతో నిరు లణగిపోవె ?

యందుఁ డనుదిన ముచియింప నేల యింక ?

శ్లో. ఆభూ దప్రత్యూహః కుసుమశర కోదిట్ట మహిమా

వీలినో లోకానాం సహ నయనతాపోప తిమిరైః

తవాస్మిన్ పీయూషం కింతి పరిత స్తన్ని వదనే

కుతో హేతో క్షేతో విధురయ ముదేతి ప్రతిదినమ్॥

60

గీ. శత్రుముల్లేకయ వివేకశాలురైన

యువుల హృదయాలు చీలుచు నుద్యమమున

దక్షముల్ గద నీలాబ్జదళ విశాల

లోచనల హరి మాయా విలోలకృతులు॥

శ్లో. వినైవ శత్రుం హృదయాని యానాం

వివేకభాజా మపి పారయన్త్యః

అసల్ప మాయామయ వల్గరీలా జయంతి నీలాబ్జ దళాయతాక్ష్యః 61

గీ. మందపవనంబునం, దూండ్ల, పులయజముల,

నలదముల, శై నలంబుల జలజములయుఁ

ప్రక్షిప్తములు

జల్లదనము వినా, తెల్వి నుల్లసిలిరి
ప్రియుల నెడఁబాసి మదిని దపించు సతులు॥

శ్లో. మృణాల మందానిల చందనానా ముఖీర శైవాల కుశేశయానామ్
వియోగ దూరీకృత చేతనానాం వినైవ శైత్యం భవతి ప్రతీతి॥ 62

క. ఎందనుక నిందువదనల సుందరయౌవనము వెలుఁగు సువిలాసలస
న్మందిరమయి యువహృదయము
లందనుకఁ వహ్నిలేకయ దహింపఁబడుక॥

శ్లో. యదవధి విలాసభవనం యౌవన ముదియాయ చంద్రవదనాయాః
దహనం వినైవ తదవధి యూనాం హృదయాని దహ్యంతే॥ 63

గీ. తనయెడఁ శిథిలంబైన దయితుప్రేమఁ
బడయ, నతనికిఁ దెలిపె నపత్నికతల
“నామెచూపులు నీచూపులు లై కృహండు ;
నగుచు బల్కుదు ; నీవర్తనలకుఁ గనలు॥

శ్లో. న మిశ్రయతి లోచనే సహసితం నసంభాషతే
కథా సు తవ కించ సా విరచయ త్యరాళాం భ్రువం
విపక్ష సుదృశః కథామితి నివేదయంత్యా పురః
ప్రియన్య శిథిలీకృతః స్వవిషయే సురాగ్రహః

64

క. బడబానల హలహలముల
వడుపున, మకరములతోడ న్వాళంబులతోఁ

శృంగార సముపల్లాసము

జడధిం బెరిగిన చంద్రుడు

పుడమి నరుల ప్రాణములను బొలియింపఁ దెలుల్||

శ్లో. బడబానం కాలహుటవణ మకరవ్యాళగణై స్సహౌధితః

రజనీరజుణో భవేన్నృణాం న కథం ప్రాణవిమోగ కారణమ్ 65

క. పుణ్యవశంబున సాధ్వీగణ్య గృహణి గలుగు, నామె గను పాచనసా
ద్గుణ్యుల సుతులఁ, వారల

గణ్య యశముఁ గూర్చు, దానఁ గను నరుఁడు 66

శ్లో. లభ్యేత పుణ్యై ర్గృహీణో మనోజ్ఞా

తయా సుపుత్రాః పరితః పవిత్రాః

స్థీతం యశస్వైః సముదేతి నిత్యం తే నాస్యనిత్యః ఖలు నాకలోకః

క. వామోరూః! నీయధరముఁ గామించిన నాదుకోర్కిఁ గడతేర్చితివే;

భూమీశుఁడైనఁ బరునిం గామించిన, దేవితేనిఁ గను లామవముఁ

శ్లో. ప్రభురపి యాచితుకామో భజతే వామోరు లామవం సహసా

యదహం త్వయాధరాధీ సపతి విముఖ్యా నిరాశతాం నీతః|| 67

క. కాలనికడనుండి వేగమ జలకుంభముఁ దలనుదాల్చి చనుదెంచెడి నీ

వల తటపుదోపుమఱుగున

సలిపినరతి యెఱుఁగుఁ బంచశరదైవంబే||

శ్లో. జలకుంభ ముమ్మితరనం సపది సరస్యాః సమానయంత్యా ప్తే

తటఖణ గూఢసురతం భగవా నేకో షణోభవో వేదః|| 68

ప్రక్షిప్తములు

క. నీవలె నావల్లభుఁ డెంతే విటపితతిఁ శ్రమంబు వీడ్కొనుఁ బాంథా
యేవిధి నితరములింక నాజీవితమున కింతకంటె శ్రేయముగూర్చున్
శ్లో. స్వయం పథిక ప్రియో మే విటపిస్తోమేషు గమయతి క్లేశాన్
కిమితోన్యత్కుశలం మే సప్రప్తియ త్పాంధ జీవామి॥ 60

క. గౌరాంగి : నీకుఁ దుల యె
వ్వారలు లేరంచు గర్వపడకుమ యెపుడుం
గారడవుల నెన్నియొ ఫల
భార నతములయిన బాల వల్లరు లెసఁగున్॥

శ్లో. తుల నునాలోక్య నిజా మఖర్వం గౌరాంగి గర్వం నకదాపికుర్యాః
అనంతి నానాఫల భారవత్కో లతాః కియన్త్యో గహనాన్తరేషు॥ 70

క. తోయముల నిలిచి, కమలము
సాయము వఱ కినునిఁ గూర్చి సలుపుం దపముం
బాయనిభక్తిని గానీ
సీయాననసమము మానినీ : వడయదుగా॥

శ్లో. ఆసాయం సలిలాంతః సవితార ముపాస్య సాదరం తపన్
అధునాభ్యేన మనాక్ తవ మానిని తులనా ముఖస్యాపి॥ 72

క. సుందరి నీయందపు మొగ
మందునఁ జిలునగ వొకింత యలరినమాత్రన్

శృంగారసముల్లాసము

* ఇందుని సామ్రాజ్యం బడఁ

గుం, దోడ్తో, నిజము సుమ్ము : కోమలగాత్రీ :

శ్లో. అయి మందస్మిత మధురం వదనం తన్వంగి యది మనాకృతుషే
అధునైవ కలయ శమితం రాకా రమణస్య హంత సామ్రాజ్యమ్ 37

గీ. మధుర మధుమదమత్తుడు మాటిమాటి

కలరి బిగ్గఱగా నవ్వు, నాత్మయంద

గొణుగునేదియొ, యెఱ్ఱనిదనుచుఁ దలఁచు

ముజ్జగంబులఁ, గను శూన్యములనె యెఱుఁతు॥

శ్లో. మధురతరం స్మయమానః స్వస్మి న్నేవాళిపం చ్చనైః కిమపి

కోకనదయం త్రిలోకే మాలమ్బునశూన్య హితతే క్షీణః॥ 78

క. తరుణీ : మధురసమధుర, మ

ధరమును నావదనసీమఁ దార్కొననిమ్మా :

ధరపయిఁ బడకుండఁగ, నా

కరమును నీకరమునం దగం గైకొనుమా :

శ్లో. మధురసా స్మధురం హి తవాధరం తరుణీ, మద్వదనే వినివేశయ

మమ గృహాణ కరేణ కరామ్బుజం వపహా మిహమా భభభూతతే॥

చ. జితనము లెంతయు న్సలిపి సౌధముమీదికిఁ జేరి, చంద్రికా

తలిఁ గడువెల్లనైన సుమతల్పమునకా శయనించియున్న రా

---

* దిందును రాకెందుని రా

జ్యేందీరయకా నిజము వెంటనే తరలాక్షి :

ప్రక్షిప్తములు

టృటిఁ, జకితేక్షణఁ, దరహసన్ముఖి, సల్లలితాంగి, నక్కునం
దతిమునమార నూర్పు లొలయం గవుగింటఁ గృతార్థుఁడొత్తెడుఁ
శ్లో. శతేనోపాయానం కథమపి గతః సౌధశిఖరం
సుధాఫేన స్వచ్ఛే రహసి శయితాం పుష్పశయనే
విబోధ్య జైమాన్గ్లీం చకితనయనాం మృరవదనాం
సనిఃశ్వాసం శ్లిష్య త్యహహ సుకృతీ రాజరమణీమ్॥ 75

క. జలదం బుదయింపఁగఁ గ
జ్జల మలినంబయ్యె నాకసము పాంథజనం
బుల మది రక్తిమ దోచెఁ
దెలుపెక్కె మృగీదృశాతలికిఁ జెక్కిఁకులఁ

శ్లో. ప్రాతుర్భవతి పయోధే కజ్జల మలినం బభూవ నభః
రక్తంచ పథికహృదయం కపోఽపాలీ మృగదృశః పాణ్డు 76

కరుణ సముల్లాసము

గీ. అకట! సీతను బాసితి హతుఁడ నైతి,
నిందుముఖి నవ్వినా వని నెట్లు బ్రదుకుః
సుకృతు లేమండ్రు నేవారిఁ జూతు నెట్లు
రాజ్యము రసాస్థలి శ్శననిఁ బ్రదుకు చెదనిఁ

శాంత సముల్లాసము

శ్లో. పాపం హస్త మయాహతేన విహితం సీతాపియన్యాపిహ
మా మా మిస్తుముఖీ వినా బత వనే కిం జీవితం దాస్యతి
ఆలోకేయ కథం ముఖం సుకృశినాం కిం తే వచిష్యన్తి మాం
రాజ్యం యాతు రసాతలం పునరిదం న స్రాణేతుం కామసు॥

శాంత సముల్లాసము

గీ. చంద్రికామ మననసుధర్ జగతి సమితిఁ
జల్లిజనుల తాపత్రగుమెల్లఁ దోలఁచు
నతనిఖిలదేవవృతుఁడు బృందావనగతుఁ
డదఁచు నవవారిధరుఁడు నాయాత్మతమము॥

శ్లో. జగజ్జాలం జ్యోత్స్నామయనవసుధాభిర్బట్టిలయ
జ్జనానాం సంతాపం త్రివిధమపి సద్యః ప్రళమయః
శితోవృన్దారణ్యం నతనిఖిల బృన్దారకవృతో
మమ స్వాంతద్వాంతం తిరయతు నవీనో జలధరః ॥

గీ. గ్రీష్మచందాంశు మండల భీష్మశిఖకు
సుద్దియగు సంస్మృతిం దావమొండు నాదు
బాధ వృష్టివరేణ్యుఁడు ప్రావృషేణ్య
బాతిధరమట్లు వేగమ పాచుఁగాక :

శ్లో. గ్రీష్మచణ్డకరమణ్డల భీష్మ జ్వాలసంసరణ తాపితమూర్తే :
ప్రావృషేణ్య ఇవ వారిధరోమే వేదనాంహరతు వృష్టివరేణ్యం :॥2

ప్రక్షిప్తములు

వారయోపిదజామిక ప్రముఖులైన వారిఁ గాచిన నీపు సంసారమనెడి
పెనునెడారిని గర్తాన వేదనపడు నను, నుపేక్షింపకుము, కరుణాస్వరూప

శ్లో. గణికాజామిక ముఖ్యానవజ్ఞా భవతా బితాహమపి
సీదన్ భవమరుగర్తే కరుణామూర్తే న సర్వధోపేక్ష్య :

క. మలయానిల హాలాహల

ముల, రమణీ కుంతలాహి భోగములందున్

అల శ్వపచ కుసుమశరులం.

గలుగుతఁ బరమాత్మమతి, నితామము నాకున్ ॥

శ్లో. మలయానిల కాలకూటయో, రమణీ కుంతలభోగి భోగయోః

శ్వపచాత్మభువో విరంతరా మమభూయాత్పరమాత్మని స్థితిః॥ 6

క. భువనంబెల్లనునశ్వరమపు నింకఁ గళేబరమ్ము నడుగఁగవలెనే ?

భువినద్దానికినయి జనులపురాపాప్లెన్నొ పడఁగ నగునే ? తలఁపన్

శ్లో. నిఖిలం జగదేవనశ్వరం పునరస్మిన్నితరాం కలేవరమ్

అథతస్య కృతే కియానయం క్రియతేహన్త జనైః పరిశ్రమం 7

చ. అనుపదమెల్ల లోకము లనర్గళమృత్యుముఖమ్ముఁ జొచ్చుట

గనియు, మదింగటాః విషయ కాంక్ష దొలంగ దణంగుఁగాక యీ

పునతరరాజ్యలక్ష్మి, పడుఁగాక కృపాజపుటంచుఁ బైన్చి, పె

ల్చినఁ గొనుఁగాక, కాలుఁడు తలన్, విడఁబోదు మదాత్మ ధర్మమున్

శ్లో. అనుపద మఖిలాన్లోకాన్ మృత్యుముఖం ప్రవిశతో నిరీక్ష్యపి

హా, హన్త కిమితి చిత్తం విరమ్యతి నాద్యాపి విషయేభ్యః

శాంత సముల్లాసము

సపది విలయమేతు రాజలక్ష్మీ రుపరిపతన్త్యథవాక్పపాణధారాః
అపహరతు తరాంశిః కృతాంతో మమతు మతిర్నమనాగపేతుధర్మాత్ :

క, అనయము పగతురు నాశల

ననలతతిన్నింత్రుగాక : యతిమాత్రముగఁ

సునిశిత కృపాణధారా

వివిపాతము చెందుగాత, విడధర్మంబుఁ

శో అపి బహుదహన జాలం మూర్ధ్నిరిపుర్యే నిరంతరం ధమతు!
పాతయతు వాసిధారా మహామణు మాత్రం కించిదపిభాషే!

ప్రముదిత చిత్రవృత్తి నిదె పండితరాయల భామినీవిలా
సముఁ దెలిఁగించి, త్వచ్చరణ సారసముగ్ధ సమీపమందు, న
త్యమనభక్తిఁ గాన్కగ, సమర్పణముం బొనరించితి, న్నితాం
తముఁగరుదాసుకారము చక్కెనలారఁగఁ గొమ్ము శ్రీవతీ॥

భామినీవిలాసము సర్వంబును సమాప్తము

శ్రీ వేంకటేశ్వరార్పణమస్తు

పండితరాయల పరిణయము

‘భామినీవిలాసానువాదము సమాప్త మయినది. ఈ సందర్భమున నే తత్కావ్యమున కాపేరెట్లు వచ్చినదో, యది యెంతవఱకు సముచితమో చర్చించుట అవసరము.

పండిత రాయలు తాను రచించిన గ్రంథములకు అభిరూప, లహరి, విలాస పదములను ఉటంకించుచు వచ్చినాడు. జగదాచారము, ప్రాజాభరణము, గంగాలహరి, పీయూషలహరి, అమృతలహరి, అసఫ్ విలాసము మున్నగునవి ఇందులకు నిదర్శనములు.

విలాసశబ్దపు ఉటంకింపువలన భామినీవిలాసముతో సావ్యశ్య నామ ముగల అసఫ్ విలాసము పండితరాయల ఏలికనుగుఱించినదియు నొకటి గలదు. ఐన నిక భామినీవిలాస మెట్టిది? ఇందు ప్రస్తావితమైన భామిని యెవరు?

ఈ సందర్భమున సారస్వత చరిత్రకారులలో భేదాభిప్రాయములు కన్పింతు. కొందఱు :—ప్రాసంచి కానందములలో నెల్ల నుత్కృష్టమగు ప్రణయానుభూతి వలన సుఖమును మానవుడు తరుణి సంపర్కము ననే కాంచుటచే, బండితులగు వారట్టి ప్రేమ చర్యల కాధారములగు విషయముల నభివర్ణించి ప్రకృష్టరసోపాసకు లగుదురు. అట్టి శృంగారకవి తారసప్రపంతి తిప్పక పాఠకుల హృదయకేదారములఁ బ్రవహించి భావనూపములపంఛఁ బండించును. ఈ కావ్యమార్కమైన విరుపమాన మగుట, దీనికి ‘భామినీవిలాస’—మను నామమెంతేని సార్థక మయినది—అవి యభిప్రాయ పడుచున్నారు.

కొందరిందలి శ్లోకములలో నెక్కువ సంఖ్యకలవి 'భామిని'కి సంబంధించినందున నీ పేరు గలగెనందురు. ప్రొఫెసరు తారానాథులు పండితరాయల భార్య పేరే దీనికిఁ బెట్టఁబడె ననుచున్నారు.

ఐన పండితరాయల భార్య పేరు 'భామిని' యైయుండవలయును కదా! అట్లనుటకు గ్రంథస్థ గ్రంథాంతర విచర్యనము లేమియు కానరావనవలసి యున్నది.

పండితరాయల పరిణయమును గుఱించియు, అతని భార్యనామమును గుఱించియు అనేకవిధముల గాధలు పండితలోకమున వ్యాపించి యున్నవి. వానిని పరాచుర్పితము.

శ్రీ జగన్నాథ పండితరాయలు శ్రీ. శ. 1600—1660 సం॥ ముల మధ్య జీవించియుండెనని కొందఱును, 1620—1675 సం॥ముల మధ్య వెలసియుండెనని కొందఱును జెప్పుచు. అతఁడు తనవద్దనై దేండ్ల ప్రాయమునకు లోపుననే కాళికి వెడలి ముప్పదియేండ్ల వయస్సు వచ్చునరికి విద్యాభ్యాసము పూర్తి గావించుకొని, దిల్లీపాదుషా కొలువునఁజేరెనను విషయమున మాత్రము చరిత్రకారులెల్ల రేకాఖిప్రాయమును వెల్లడించు చున్నారు.

అతని వివాహముంగూర్చియు, నతని గృహిణ్యభిజనముంగూర్చియు వాఱిలో ఇట్టి ఏకాఖిప్రాయము పొడగట్టుటలేదు.

కొందఱతఁడు 'లవంగి'యను నక్కరు చక్రవర్తి దుహితను వరించెననియు, మఱికొందఱ తాతఁడొకానొక సామాన్య యవనకన్యనే పెండ్లాడెననియు, నింకకొందఱ తాతఁడెవ్వతెనో మహమ్మదీయకాంతనుంపుడు కత్తెగ నుంచుకొనెననియు, వేఱుకొందఱ తాతఁడు నవర్ణవధువునే పరిణయ మయ్యెననియు నుడువుచున్నారు.

పండితకద విద్యాభ్యాసము పూర్తికాగానే, జగన్నాథుడు మౌంటింగు
గాళికేగి యుండవలయును. అతనికి 'రామచంద్రదేవ' ము అమ్మ, మౌం
డుండినట్లు నిదర్శనములుగలవు. ఈతడు తెనాలి రాయారాలోని వాడని
నగ్రహారముగఁ బఠపినవాడు. జగన్నాథుడు ఈ బసవదేవుని బాటి
కితఁడు గడుచిన్నవాడయి యుండును. అతని జూబికొనును జనరే
జనకులు స్వగ్రామముననే యుండవలసి పచ్చియుండును. కాన వారు
జగన్నాథునితోఁ గూడఁ గాళి కరిగియుండరు. కారే దెవలనడదు (అతనికి
నివాహమయి యున్నచో) బహుళాపాయములను, శ్రమలూ లోనైన
యుత్తరదేశ ప్రయాణమున కాతఁడు ముక్కుపచ్చలాని పనకాన్ని
దోడ్కొనిపోయి యుండుననుట అసంబద్ధము. కానఁ, జడునై కేంద్ర జగ
న్నాథున కప్పటి కుద్వాహమయి యుండవలసియే యుత్తము.

ధీల్లిచేరిన పండితరాయలు ప్రసంగవశమునఁ బాదుషా నెనుటఁ
జెప్పిన యీ క్రింది చాటువుకూడఁ బై విషయమున కుపబంధముగ నున్నది.

శ్లో. శీతార్తా ఇవ సంకుపంతి దివసా నైనామృతం శర్వరీ
శీఘ్రం ముఞ్చతి కిఞ్చ సోపి హుతభుక్తోఽం గతో భాస్కరః
త్వంచానజహతాశభాజి హృదయే సీమ వివీనాం గతో
నాస్మాకం వసనం నవాయువతయః కుత్ర ప్రజామో పయమ్॥

ఇందలి 'వసనం'—'యువతయః'—అను శబ్దముల వచనభేదముల
వారానమొనర్చికొని, శ్రీ—అచ్యుతరాయమోదక్షగాదును, శ్రీ శివరాం
జహదేవ మాంజనైగారును ధీల్లిచేరునాటికి జగన్నాథుఁ డవివాహాత్మ
కవియే తీర్మానించిరి ఇక నొకచో నేకవచనము, మఱియొకచో బహు
వచనముం బ్రయోగించుటచే, నతనిని 'దిగంబరు'నిగను, భార్యయేని (వత
ర్జయో, అవర్జయో)—లేనివానిగను భావించుట అసంబద్ధమనియు, శబ్దా

వివారమునకుఁ బ్రధాన్యముచ్చి, లేనిపోని కుశంకలతోఁ గూడిన స్తవ శల్క
పరిశీలా విమర్శకుఁ దొడంగిరి. కాని, ప్రకరణానుగుణ భావముం గ్రహింప
తెలి. 'పంచనం'-అను శ్లోకశబ్దమునకుఁ 'గప్పుకొనుబట్ట'—య ని కా ని.
'తట్టుగుడ్డ'—యని యర్థముగాదు. ఇత 'యువతయః'—యనుట, పై పాద
ముచో 'సీమంతినీవాం'-అను శబ్దప్రక్రమముం బాటించుట యగును. ఇందు
నిమిత్త 'లేని' ములేదు.

విమర్శకాగ్రణులగు శ్రీ కొమఱ్ఱాజు వేంకట లక్ష్మణరావుగారును
శ్రీ బావరి వేంకటరామస్వామిగారును, శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణ
శాస్త్రిగారును—ధీల్లికిఁ జేరిన జగన్నాథుఁ డవివాహితుఁడే'యనియు, అట
నొక యవనికాంతను ధర్మబత్నిగ స్వీకరించె'ననియు సహేతుకముగఁ
జర్పించి యున్నారు. కాని, 'పండితరాయల చరిత్ర' వ్రాసిన శ్రీ భమిడి
సత్యనారాయణగారు తద్వ్యతిరేకముగ, సవర్ణకన్యనే యతఁడు చేపట్టెనని
విరూపింపఁ, దలకుఁదగని యూహలతో—అభూత కల్పనలతో విశ్వప్ర
యత్న మొనర్చిరి. అవి సోపపత్తికములు గాకుంట హేతువాదమునకు
విరువవు.

పండితరాయ లవివాహితుఁడుగనే ధీల్లి చేరెననియు, సవర్ణజాత
నతఁడు పెండ్లాడు నవకాళము లభించలేదనియుఁ దెలుపుటకుఁ దగిన
కారణములు కొన్ని కలవు.

(1) వారణాసికిఁ బండితరాయలతోఁ గూడ, నతని భార్యగాని, తక్కిన
యూర్థ్యములు గాని వచ్చిన సూచనలు లేవు.

(2) అట్లే యగుచో, నతని విద్యాభ్యాసమునకు, దేశసంచారమునకు'
నానారాజాస్థానపందర్శమునకుఁ దగినంత తీరుబడి యతని కుండి
యుండదు.

(3) అతడు తన వారిం జూదుటకుఁ గాని: వివాహము చేసికొనుటకు గాని ఢిల్లీ నుండి స్వదేశమున కొకవరియేని పోయినజాడ గనిపించదు.

(4) అట్లు పోయియున్నచో, నతని ప్రత్యాతి నాలించిన దక్షిణావధ మందలి రాజాలాతనిఁ దమయాస్థానముల కాహ్వానించి యుండుట, అతడును పాండిత్య ప్రకాశము చేయకుండి యుండడు.

(5) ఆ కాలపు దూరప్రయాణములలోని సాధకబాధకములను భరించిన యాతఁడట్లూరుచేరి గార్హస్థ్యము నవలంబించి యుండునని, నమీన రాజాస్థానములలోఁ గలక్షేపము చేసియుండును, కాని సకలత్రమున మరల ఢిల్లీకి వచ్చియుండుట అసంభవము.

(6) రసపుత్ర మహారాష్ట్రలోకవంశ సుహమ్నదీయులొకవంశఁ గలహములతో గందరగోళపడు దేశమునఁ బండితరాయలవంటి వాని పయనము సుకరముగ సాగునవకాశముండి యుండదు.

పౌర్వావర్యములు చక్కఁగఁ బరిశీలించుచో, నతఁడు ఢిల్లీలోనే యవర్ణయగు యవనతరుణి నెవతెనో చేపట్టియుండియుండు నమలయ యుక్తియుక్తము. కోపల గాత్రలాను, అకార పౌష్ఠవమును గల యవన మత్ర కాశినుల సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడైన పండితరాయల చాటువులందులకు నిదర్శనములు గాఁగలవు :—

శ్లో. యవనీరమణీ వివదః శమనీకమనీయతయా నవనీతనమా।

ఉపా ఉపా వచోమృతపూర్ణముఖీ ననుభీ జగతీహ యదబ్ధ-గతా॥

శ్లో. యవనీ నవనీతకోమలాగ్నీ శయనీయేయది నీయతే కథందిత్।

అవనీతలమేవ సాధుమన్యే నవనీమానువనీ వినోదహీతుః॥

అనివాహకుడు, అస్థలికుడు, అత్యంత రసికుడు, అందముగల యువకుడునగు పండితరాయలవంటి విద్వదవతంసుడు 'స్త్రీరత్నం చుష్కులానవి'—యనువాక్యములోని పరమార్థమును గ్రహించినవాడు. కాన, నతడు లావణ్యవతియగు యవన యువతిని జేపట్టుట, అతిసాహస మగునేమో ; కాని యబ్బురము కాజాలదు.

జగన్నాథ పండితరాయలవంటి మహాపండితుని ఆకర్షించిన ఆభాగ్యురాలిని యెప్పిలో యించుక పరికింతము :—

'లవంగి' యనుపేర నక్బరుపాదుషాకౌతూహల రుండె ననియు, నామె లోకోత్తర హాసభావ విలాసవైఖరులం గని, పండితరాయ లామెను చనకిచ్చి పెండ్లిలిపేయఁ జర్రవర్తిని "జయం సుస్తనీ మస్తకన్యస్తహస్తా. లవంగీ కుంగీ ద్యుగంగీకరోతు"—అని వేదెననియుఁ జెప్పుచున్నారు.

'లవంగి'—యనుపేరు మహమ్మదీయ సాంప్రదాయ సిద్ధముగాదు. కాని, పాదుషా రసపుత్త్ర రమణులను దానును దనవారును 'నిఖా'చేసి కొన్నట్లు చరిత్రాధారము లుండుటచే. నావనితలలో నెవతెకని యాపేరితఁ బుత్రిక యుండియుండవచ్చు ననుకొన్నను—పండిత రాయలు ఢిల్లీ చేరు టకు ముందెప్పుడో మరణించిన యక్బరు నతఁడభ్యర్థించుట పొసఁగదు. మఱి యాచన్య. క్రీ. శ. 1605 లో గతించిన యక్బరు కూతురైనచో, నతనికి (అక్బరునకు) 80 యేండ్లకుఁ బైని బుట్టియుండవలెను. అట్టి వధువు జగన్నాథున కీడుతోడుగనుండునా, యనియు, లేజన్వనింగాక, ప్రోడ నతఁడంతగా వర్ణించునా యనియు శంక గలుగుచున్నది. కాన 'లవంగి' యక్బరుకుమారి కాదు. పై శ్లోకవాక్య మతఁడక్బరునుగూర్చి కాదుగదా తిహంగీరునుగూర్చి కూడఁగాక, షాజహానునుగూర్చి చెప్పియుండును.

తేలిక సారాంశమేమన :—'లవంగి'—యను పాదుషా బంధువు ములోని యొకానొక రసపుత్త్రమహిళ యొక్కతమాజను పండిత రాయల

షాజహాను సమ్మతితోఁ బెండ్లాడె ననుటయే. ఇందులకు సబలకముగఁ గొన్ని కారణముల నిటఁబేర్చొనుట అప్రస్తుతముగాదు.

(1) అక్కరు ప్రవేశపెట్టిన రసపుత్త్ర యవనసంబంధ బాంధవ్య సంస్కరణము నానాటికి బలవదీ, షాజహాను కాలమువఱకు తుత్తరదేశమున నవిచ్ఛిన్నముగ సాగుచుండినది. 'రాజానుమతోదర్శ'—యను సిద్ధాంతమును రాజశ్రీతులు చాలవఱకు కావరణమునఁ బెట్టుచుండిరి. అట్టివారిలోఁ బండిత రాయలుగూడ నొక్కఁడై యుండియుండుననుట సత్యమారముగాదు.

(2) శ్రీ సార్వభౌమ శహజాహాన్ ప్రసాదాధికత పండిరాజ పదవీ విరాజితేన'—అని జగన్నాథుడు 'అనఫలాలసము'న వ్రాసికొని యున్నందున, నతనికది బిరుదమేగాక, రాజ్యాంగమున నొక గొప్పగుప్త యనియుఁ బరిశోధకుల యభిప్రాయము అష్టచంద్రులలోఁ 'బండితరాజ' పదవీ విరాజితుఁడు ప్రముఖుఁడు, అట్టి యున్నతపిఠవిని పొందఁదగినవాఁడు అమిత మేవాసంపన్నుఁడుగను' రాజబంధువుగను, జక్రవర్తి కాంత రంగితుఁడుగను నుండవలెనుగదా! దీనింబట్టి యవనీభర్తృకత పండిత రాజులకుఁ దప్పని సరియే యగును.

(3) అప్పటికి వృద్ధుఁడయ్యు, శ్రౌతస్మార్త నిష్ఠాతుఁడై, వైదిక ధర్మ రక్షదక్షుఁడై యుండిన యవ్వయ దీక్షితుఁ డైతరాంగనా కళత్రుఁడును, సంస్కరణాభిలాషియు, యవకుఁడునగు పండితరాయలఁ గుఁత్రపుఁడని, ప్రచారము సేయుటచేతనే, యతఁడితని విమర్శనములకుఁ బాల్పడి యుండును.

(4) దారామరణముతో, మొగలుల సంబంధముం ద్రెంచుకొన్ని జగన్నాథుడు తన జన్మభూమికి యవనగృహిణితో నేఁగుచో, దనవారు సంభావింపరని తోచుటచేతనే, కాకిలోఁ గొన్నాళ్లు గడపి, భార్యాపుత్రులు గలించిన పిదప మథురకుఁ జేరియుండవలెను.

(5) యవని నర్థాంగిగాఁగొన్న విషయమును దనగ్రంథములలో నెక్కడను నతఁడు సంఘమునకు వెఱచియే సూచించి యుండఁడు.

పండితరాయలు 'కామేశ్వరీ హృదయతో దయితో నయాతి' అని తనసతీమణి 'కామేశ్వరీ'—యని పేర్కొనుటచే నామె మహమ్మదీయ సుందరి కాదనియు, నష్టేయగుచోఁ గులభ్రష్టుఁడగు తాను సపత్నీకుఁడై చేయఁదగిన వైదికకర్మలన్నియు నెఱవేర్చినట్లు "శాస్త్రాన్యాయకలితాని నిత్య విధయః సర్వేపిసంభావితా"—యని చెప్పికొని యుండఁడనియుఁ గొందఱి వాదము.

ఈ విషయమున వ్యాఖ్యాతల వ్రాతలెంతయు ననందిగ్గములుగా నుండుట శోచనీయము. పండితరాయల పౌత్రుఁడనని చెప్పిన శ్రీ మహా దేవ సూరి 'కీదృశీదయితా దయాజ్ఞాతా యస్యాః సా భక్తవత్సలా దేవీ హృదయతోనయాతి'—యనియు, 'నిత్యమజ్గల'—గావునఁ బుత్ర పౌత్ర వతి యనియుఁ దన వ్యాఖ్యానమునఁ జెప్పినేకాని, ఆ 'కామేశ్వరీ'—ని గూర్చియు, నామె యాభిజాత్యముం గూర్చియు స్పష్టముగ 'నిదమిత' మని తెలుపలేదు. శ్రీ హరదత్త శర్మగారును—“కామేశ్వరీ—కామానాం ఈశ్వరీ, పూరణే సమర్థా దయితా ప్రియే !....నిత్యకల్యాణ రూపిణీ గృహధిష్ఠాత్రీ, కామపూరణే సమర్థాద మత్ప్రియా”—అని శబ్ధార్థమును దెలిపి యూరకొనెనే గాని, 'కామేశ్వరీ'—యెవరో విశదీకరించ లేదు.

కావున, యవనాంగనయే యాతని ధర్మసత్త్వియనుట సునిశ్చితము. అగుచో, నిక 'శాస్త్రాన్యాయకలితాని నిత్యవిధయః సర్వేపి సంభావితా'—అన్న జగన్నాథుని వాక్యములు సత్యములగునా?—ఏలకాఁగూడదు? సంస్కరణకాంక్షి యయినంత మాత్రమున, వర్ణాచార ధర్మములను వైదిక విధాన సిద్ధాంతములను, నొకకాంతకొఱ కమ్ముకొనవలసిన యవన

రము, ఉన్నతవంశ సంజాతుడును, సకల శాస్త్ర పారంగతుడును నగు పండితరాయలకుఁ దటస్థించి యుండదు, ముందుగ నట్టి నిర్ణయములొ నర్చుకొనకయే, యామెం జేవట్టి యుండఁడు. తదనుగుణముగ నామెకు హైందవ సాంప్రదాయసారము పేరు ('కామేశ్వరి'యని) మార్చి సంస్కరించి యుండుననుటయు సుభవమే. గంగచే అతఁడు పవిత్రీకృతుఁ డయ్యె నన్న గాఢము ఇందులకు ఉపబలము కాఁగలదు.

‘ఈ మహాపండితు నవర్ణపండితునిగ వర్ణించుట మహాపాప కార్య’ మని శ్రీ భమిడి వారు వాపోయిరి. సత్యవిషయోద్ఘాటనమే పాపకార్యమగు నేని—మహర్షుల చరిత్రములు, అశామిశనిగమశర్మాదుల యుపాఖ్యానములు, వల్లవీపల్లవ—బీబీవల్లభుల గాథలు వ్రాసిన వారు మహా పాపాత్ములనవలసి యుండును. మొగలు సార్వభౌముని పాణిపల్లవజలమునఁడన నవీనవయస్సును జెల్లించిన యీ మహా విద్వాంసుని ‘శృంగారసముల్లాసము, లోని ప్రతిశ్లోక మతని పరకాంతా ప్రణయమును సూచించుచుండ, దానిఁ గాదనుటెట్లు? మాదృశుల దృష్టి కయ్యది ‘రసికత’ యగును. అవ్వు నతఁ డర్థాంగిగాఁ జేకొన్నను. నామెయందలి యతని యనురాగమసౌమ్యము; అచంచలము; అకలంకము. యవనియయ్యు, నా భామినీ మణియు మహా సాధ్వి; హైందవ (వైదిక) సాంప్రదాయముల నలవఱచికొని, మగనియ దుగు జాడలలో నడచి యతని కానందము చేకూర్చినది. కావున నంత మాత్రమున నతనికి రీతి భంగముకలిగినదని కాని, విమర్శకులకుఁ బాపము చుట్టుకొనునని కాని చెప్పుట బాలభీషికములు. శాశ్వత జనవాక్య సరణి ప్రభాభాసిత సత్యతేజః ప్రసారము నణంపఁదలకొనుట సత్యాన్వేషకులకుఁ దగిన పనికాదు.

ఆమె అవర్ణ అగుఁగాక! ఆమె అనలు నామము ఈ నాఁడు మనకుఁ దెలియక పోవుఁగాక! ఆ భామినీ ప్రస్తావమే భామినీ విలాస రచనకు పట్టు సాకువ అగుట కాదనరానిది. ఆ భామినీ ఎవరైనను పండితరాయలు ఇట్టి ఉత్తమ కావ్యము రచించుటకు కారణభూతురాలై తాను ధన్యుఁడై, సంస్కృత సారస్వతమును ధన్యమొనర్చినది.

